

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Gostenčnik

Socialna omrežja starejših v institucionalnem
varstvu – Dom starejših občanov na Fari na
Prevaljah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tina Gostenčnik

Mentorica:izr. prof. dr. Valentina Hlebec

Socialna omrežja starejših v institucionalnem
varstvu – Dom starejših občanov na Fari na
Prevaljah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvala

Za pomoč pri nastajanju diplomskega dela se zahvaljujem mentorici dr. Valentini Hlebec, za usmerjanje in svetovanje. Hvala tudi vsem, ki so mi na študijski poti stali ob strani, me spodbujali, mi vlivali zaupanje in vero ter me oblikovali v osebo, kakršna sem. Iskrena hvala za pomoč in potrpežljivost mojima staršema, sestri in fantu, ki so me v manj lepih trenutkih spodbujali in mi stali ob strani v času študija.

Socialna omrežja starejših v institucionalnem varstvu – Dom starejših občanov na Fari na Prevaljah

Diplomsko delo govori o socialnih omrežjih starejših ljudi v institucionalnem varstvu. Moj cilj je bil ugotoviti, kako starejši v institucionalnem varstvu doživljajo svoja omrežja in kako se počutijo v krogu svojega omrežja; kaj jim pravzaprav pomenijo člani njihovega omrežja ter kako tako posledično razporejajo člane svojega omrežja na lestvici pomembnosti. Teoretično delo vsebuje pregled tematik o socialnih omrežjih, socialni opori, starosti in staranju ter se v nadaljevanju osredotoči na socialne mreže za pomoč in oporo starejšim in dalje konkretnije na mrežo institucionalnega (domskega) varstva starejših. Proti koncu teoretičnega dela pa sledi pregled že obstoječih raziskav v zvezi s socialnimi omrežji starejših ljudi v Sloveniji.

V empiričnem delu je z analizo kvalitativnih intervjujev, ki sem jih izvedla s starejšimi ljudmi v Domu starejših na Fari na Prevaljah, prikazano, kako dejansko ti starejši ljudje doživljajo svoja omrežja in kako se počutijo v krogu svojega omrežja. Te rezultate pa sem primerjala z že obstoječimi raziskavami.

Ključne besede: socialna omrežja, socialna opora, starost, staranje, institucionalno varstvo starejših.

Social networks of elderly in institutional protection – The home for elderly on Fara on Prevalje

Diploma work is about social networks of elderly people in institutional protection. My goal was to find out, how the elderly in institutional protection experience their networks and how they feel in the surroundings of their network and what do actually members of their network mean to them. Consequently, this is the way they organize the members of their network on the scale of significance. The theoretical work includes the overview of themes about social networks, social supports, age, ageing, and in continuation it focuses on the social networks for help and support for elderly people and more precisely, to the network of institutional protection of elderly. At the end of theoretical part, there is an overview of already existing researches in connection to social networks of elderly people in Slovenia.

In empirical part, I have shown with the analysis of qualitative interviews I performed with the elderly in The home for elderly on Fara on Prevalje, the way the elderly people experience their own networks. I have compared these results with already existing researches.

Key words: social networks, social support, age, ageing, institutional protection of elderly.

KAZALO

1 UVOD.....	7
TEORETIČNI DEL.....	9
2 SOCIALNA OMREŽJA	10
2.1 Opredelitev omrežja	10
2.2 Značilnosti omrežij.....	13
2.3 Področja uporabe analize socialnih omrežij	16
3 SOCIALNA OPORA	17
3.1 Opredelitev socialne opore	17
4 SOCIALNA OMREŽJA IN SOCIALNA OPORA STAREJŠIH LJUDI.....	19
4.1 Starost in staranje	19
4.2 Socialne mreže za pomoč in oporo starejšim	22
4.3 Mreža institucionalnega varstva	25
5 RAZISKAVE SOCIALNIH OMREŽIJ STAREJŠIH LJUDI	31
EMPIRIČNI DEL	35
6 OPREDELITEV PROBLEMA	36
7 METODOLOGIJA RAZISKOVANJA.....	38
8 PRIKAZ INTERVJUJEV	40
9 VZOREC	43
10 ANALIZA INTERVJUJEV	45
11 ZAKLJUČEK	75
12 LITERATURA	78
13 PRILOGE	82
PRILOGA A: Prepis intervjujev	82

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Teoretični model omrežij socialne opore – diagram treh koncentričnih krogov	12
Slika 4.1: Model stopnic in izbire.....	25

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Oskrbovanci domov za starejše po spolu in starostnih skupinah, 31. 12. 2006	28
---	----

1 UVOD

Družba in z njo človek se neprestano sooča z novimi izzivi. Med drugimi tudi z naglim naraščanjem starejših ljudi. Danes najhitreje naraščajoča starostna skupina prebivalstva v svetu in tudi pri nas so starejši (SURs 2007a). Starejši so tudi bolj občutljivi in nezaščiteni skupina pred fizičnimi ter družbenimi tveganji oziroma spremembami, ki jih ponavadi povezujemo s starostjo, kot so na primer ovdovelost, slabljenje zdravja ter povečanje nezmožnosti opravljanja vsakodnevnih opravil brez kakršnekoli pomoči (Rosenberg in Everit 2001). Potrebe s starostjo torej vedno bolj naraščajo in takrat postanejo socialne mreže pomemben varovalni dejavnik starejših ljudi in pripomorejo k njihovem kakovostnejšemu življenju v starosti.

Starejši se v primeru, ko potrebujejo pomoč, lahko obrnejo na različne vire pomoči. V evropskih razmerah tako potrebuje institucionalno varstvo vsak dvajseti človek tretje generacije, ker ne more več živeti samostojno in skrbeti zase sam ali v krogu svojih domačih. Institucionalno varstvo ima različne oblike. Slovensko socialno varstvo pozna dnevno varstvo, oskrbniške družine, oskrbniške domove in domove za stare ljudi, drugod po Evropi pa še hišne skupnosti, negovalne bolnice, hospice in podobno. Pri nas je daleč najbolj razširjen namestitev v dom za stare ljudi (Ramovš 2004, 12). Če hoče dom zagotoviti kakovost življenja starejših ljudi, je potrebno zagotoviti kakovost življenja na različnih nivojih, od telesnih do zdravstvenih potreb, do potreb po človeških stikih.

V diplomski nalogi se bom osredotočila na socialna omrežja starejših v institucionalnem varstvu in pogledala, kako le-ti doživljajo svoja omrežja. Temeljno vprašanje, ki se mi tako postavlja v nalogi, je, kako starejši ljudje v institucionalnem varstvu doživljajo svoja omrežja, kako se počutijo v krogu svojega omrežja in kaj jim pomenijo člani njihovega omrežja. In kako tako na podlagi svojih doživljanj razporejajo člane svojega omrežja na lestvici pomembnosti.

Moja diplomska naloga je strukturirana iz *teoretičnega dela*, kjer bom najprej opredelila socialno omrežje, njegove značilnosti ter področja uporabe. Sledilo bo poglavje o

socialni opori. V četrtem poglavju bom pozornost namenila starosti in staranju ter socialnim mrežam za oporo starejšim ter se podrobneje posvetila mreži institucionalnega varstva starejših. V zadnjem, petem teoretičnem poglavju pa bom pregledala že obstoječe raziskave v zvezi s socialnimi omrežji starejših ljudi v Sloveniji.

V *empiričnem delu* bom s kvalitativno raziskavo odgovorila na moja zastavljena vprašanja, kako torej starejši v institucionalnem varstvu doživljajo svoja omrežja. To bom ugotovila s poglobljenimi intervjuji, ki jih bom izvedla s starejšimi ljudmi, ki bivajo v domu za starejše na Fari na Prevaljah. Sledila bo analiza teh intervjujev ter primerjava z obstoječimi teoretičnimi dejstvi in raziskavami.

TEORETIČNI DEL

2 SOCIALNA OMREŽJA

2.1 Opredelitev omrežja

Socialna mreža je določena z množico enot, ki jih povezujejo socialne vezi. Kot enote lahko v analizi nastopajo posamezniki, skupine, formalne organizacije, industrijske veje (Iglič 1988a, 82). Enote imenujemo tudi udeleženci ali člani omrežja. Knoke in Kuklinski v enem prvih učbenikov o analizi omrežij ločujeta enote glede na:

- velikost (posameznik, skupina, sloj, razred, skupnost, nacionalna država),
- stopnjo formalne organiziranosti (formalne in neformalne skupine) in drugih značilnosti (Knoke in Kuklinski v Hlebec in Kogovšek 2006, 9).

Če opazujemo neko omrežje, seveda ne smemo pozabiti tudi na lastnosti enot, ki jih poznamo iz klasične družboslovne analize. Te spremenljivke so spol, starost, izobrazba, dohodek, stališča in podobno (Hlebec in Kogovšek 2006, 10).

Socialna mreža je akterjevo socialno okolje in pomen analize mrež za sociološko raziskovanje je dan z ugotovitvijo, da je akterjevo vedenje mogoče v veliki meri pojasniti z njegovim položajem v socialni mreži in z lastnostmi mreže (Iglič 1988a, 82).

Wellman pojasnjuje, da ima poleg enote analiz, analiza socialnih omrežij še nekatere druge značilnosti. Opozarja na obravnavanje akterjev in njihovih dejanj kot medsebojno odvisne spremenljivke. Relacije med akterji so obravnavane kot prenos in pretok materialnih in nematerialnih virov, struktura omrežja je razumljena kot okolje, ki ponuja priložnosti ali omejitve za posameznikovo delovanje in slednje se strukture pri analizi omrežij kažejo kot relativno trajni vzorci relacij med posamezniki (Wellman v Kogovšek 2001, 12).

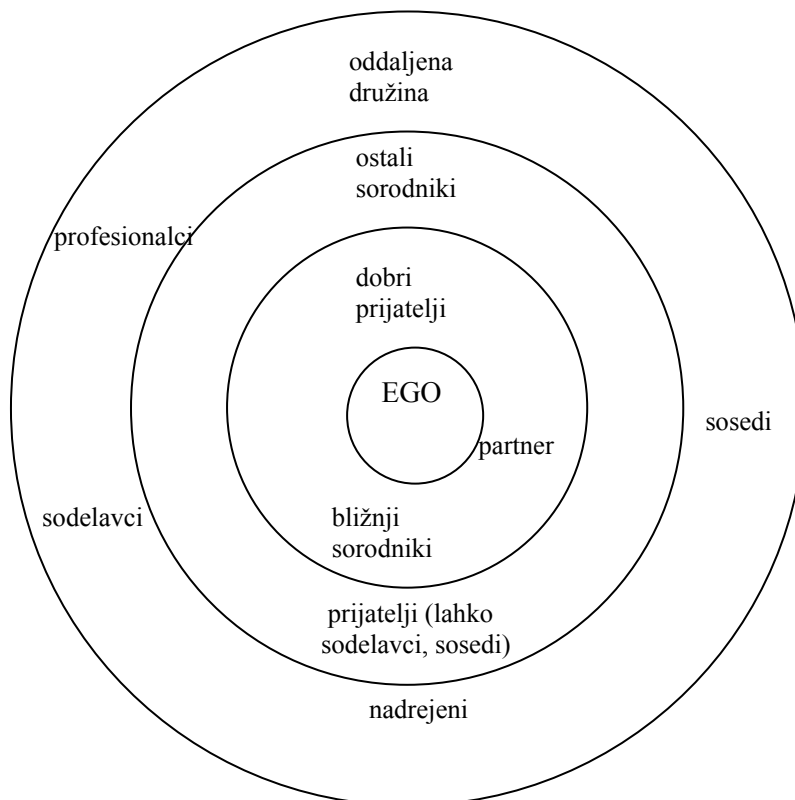
V analizi omrežij poznamo dve osnovni vrsti socialnih omrežij. Popolno omrežje sestavlja skupina enot (ponavadi so to posamezniki), med katerimi je definirana ena ali več relacij (tipičen primer je šolski razred). Te relacije so lahko različnih vrst, na primer evalvacija osebe (izraženo prijateljstvo, spoštovanje), pretok materialnih in

nematerialnih virov (npr. poslovne transakcije, izmenjave različnih oblik socialne opore), pripadnost (npr. obisk dogodka, članstvo v društvu), interakcija (npr. pogovarjanje, pošiljanje sporočil), biološka relacija (npr. sorodstvene povezave) in druge. Egocentrično (osebno) omrežje pa tvori posamezna enota (imenovana ego) z eno ali več relacijami, definiranimi med njo in določenim številom drugih enot (imenovanih alterjev). V primeru osebnih omrežij nas ne zanimajo relacije med egi, ampak le relacije med posameznim egom in njegovimi alterji (Wasserman in Faust v Kogovšek in Ferligoj 2003, 129–130). Tipičen primer egocentričnega omrežja so osebna omrežja starejših ljudi, na katera se bom osredotočila v diplomski nalogi, vendar se bom osredotočila konkretnije na starejše v institucionalnem varstvu.

Člane osebnega omrežja izberemo s pomočjo generatorja imen (angl. name generator). Generator imen je anketno vprašanje, s katerim dobimo seznam članov osebnega omrežja. Od generatorja imen in njegove vsebine je odvisno, kateri tip egocentričnega omrežja dobimo (Kogovšek 2001, 26).

Antonuccijeva je razvila hierarhični pristop merjenja omrežij socialne opore, ki temelji na teoretično podprtem modelu (glej Sliko 2.1). Egocentrično (osebno) omrežje sestavljajo trije koncentrični krogi. Ego, oseba, ki je v središču egocentričnega omrežja, goji kvalitativno različne odnose z osebami s posameznih območij. S premikanjem od najbolj notranjega proti najbolj zunanemu krogu pomembnost članov omrežja, ki se v teh krogih nahajajo, upada. Prvi krog predstavlja prvo omrežje, kjer gre za zelo tesne in stabilne vezi – članstvo se redko spreminja. Osebe v tem omrežju imajo več različnih vlog ter tako nudijo različne vrste opore. To so ponavadi partner, najbližja družina in tesni prijatelji. Drugi krog predstavlja drugo omrežje. V tem omrežju se članstvo sčasoma spreminja, člani pa imajo eno ali več vlog. Nudenje opore se v tem krogu že specializira. Gre ponavadi za razširjeno družino, prijatelje na delovnem mestu in sosede. Tretji krog pa predstavlja tretje omrežje. Članstvo v njem je časovno zelo spremenljivo, vezi pa so izenačene z vlogo. To so ponavadi oddaljena družina, profesionalci (zdravniki, odvetniki), sodelavci in sosedi (Kahn in Antonucci v Hlebec in Kogovšek 2006, 52–53).

Slika 2.1: Teoretični model omrežij socialne opore – diagram treh koncentričnih krogov

Vir: Kahn in Antonucci v Sugarman (1986, 11).

Bernard, Campbell in Lee so prišli do podobnih rezultatov, kot sta jih pričakovala Kahn in Antonucci. Opretili so tri vrste omrežij:

- emocionalno-intimno omrežje,
- socialno omrežje,
- informacijsko-instrumentalno omrežje.

Emocionalno-intimno omrežje ustreza prvemu krogu omrežja Kahna in Antonucci. Socialno omrežje ima značilnosti drugega kroga. Odnosi med njimi so intimni in praviloma recipročni. Velikost in sestava omrežja pa sta kulturno pogojeni. Njegova gostota je manjša kot pri emocionalno-intimnem omrežju. Informacijsko-instrumentalno omrežje se pokriva s tretjim krogom pri Kahn in Antonucci. Je relativno veliko omrežje in posamezniku zagotavlja usluge in funkcije, ki jih znotraj emocionalno-intimnega in socialnega omrežja ne more dobiti. To omrežje je redko, njegovi člani se praviloma ne

poznajo med sabo. Sestava je kulturno pogojena, vezi pa so v glavnem šibke (Bernard; Campbell in Lee v Hlebec in Kogovšek 2006, 54).

Potrebno je tudi poudariti, da je glede na obdobje življenja, v katerem se anketiranec (ego) nahaja, odvisno, katere osebe so posamezniku najbližje (intimno omrežje), koga uvršča v socialno omrežje in kdo so osebe, ki jih uvršča v razširjeno omrežje. Ljudje smo v različnem obdobju življenja igralci različnih vlog. Po Superju se človekovo življenje prične z vlogo otroka, nadaljuje z vlogami študenta (šolajočega), brezdelneža, državljana, delavca, partnerja oziroma zakonca, ustvarjalca doma, starša in se konča z vlogo upokojenca. Ponavadi je ob smrti človek igralec več različnih vlog in ne le slednje. Človek lahko v življenju igra različne vloge hkrati in ni nujno, da vsi posamezniki prevzemajo vse te vloge in v takšnem vrstnem redu. Življenjske vloge se lahko spreminjajo na posameznikovi poti življenja (Super v Sugarman 1986, 4).

2.2 Značilnosti omrežij

Za raziskovanje in analizo socialne opore so pomembne značilnosti omrežij. Te značilnosti so: velikost, sestava, gostota omrežja, moč vezi, homogenost (glede na spol, starost itd.), geografska razpršenost.

Velikost omrežij je najpogosteje uporabljen in najrazumljivejši vidik egocentričnih omrežij. Merimo jo tako, da seštejemo vse osebe, ki jih je alter naštel pri vsakem generatorju imen (Van der Poel 1993, 56). Velikost omrežja nam pove, koliko različnih alterjev ima anketiranec v svojem osebnem omrežju. Velikost omrežja ni nujno povezana z ustreznostjo socialne opore oziroma je povezava šibka. Niti velikost celotnega omrežja niti velikost njenega najintimnejšega dela (člani omrežja, katerim se posameznik čuti najbližje) ne odražata, koliko in kako kakovostno oporo posameznik dejansko dobiva (Sarason; Sarason in Peirce v Hlebec in Kogovšek 2003, 115). Pri velikosti omrežja in njeni povezanosti s količino in kakovostjo opore gre verjetneje za to, da velikost sama na sebi na to ne vpliva, je pa povezana z drugimi dejavniki. Prednost velikih omrežij pred majhnimi je v večji dostopnosti virov opore ter v njihovi

raznolikosti. Večje, kot je omrežje, verjetneje je, da bo posameznik imel hitro na voljo nekoga, ki mu bo lahko pomagal; medtem ko je v manjšem omrežju večja verjetnost, da katerikoli član v tistem trenutku ne bo dostopen. Imeti večje omrežje pomeni tudi večjo razpršenost potencialne obremenjenosti zaradi pomoči in torej manjšo verjetnost, da bo kateri koli odnos zaradi pomoči preveč obremenjen. Večja omrežja so ponavadi tudi manj gosta, bolj raznolika, vsebujejo člane z različnimi kompetencami in so torej bogatejši in bolj raznolik potencialni vir pomoči in ponujajo širši pogled na določen problem in možnosti njegovega reševanja (Campbell, Marsden in Hurlbert v Hlebec in Kogovšek 2003, 115).

Gostota omrežja je opredeljena kot število dejanskih vezi glede na vse možne vezi med osebami v nekem omrežju (Hlebec in Kogovšek 2003, 115). Pri merjenju gostote upoštevamo le vezi med alterji in ne tudi z egom omrežja. Gostota mreže narašča z večanjem sorodstvenih vezi in pada z večanjem nesorodstvenih vezi. Gosta, zaprta omrežja pogosto vsebujejo podobne alterje, ki se med seboj dobro poznajo. Gostota omrežja je povezana tudi z njegovo velikostjo. Tako so večja omrežja ponavadi manj gosta in obratno (Campbell, Marsden in Hurlbert v Hlebec in Kogovšek 2003, 115). Gostejša omrežja omogočajo večjo stopnjo socialne opore in znižujejo stopnjo stresnosti, po drugi strani pa lahko oporo ovirajo, ker ne spodbujajo dostopa do alternativnih in novih virov socialne opore (Kadushin; Hirsch v Hlebec in Kogovšek 2003, 116). Manjša, gosteje povezana omrežja so lahko boljši in zadovoljivejši vir pomoči. Raziskave kažejo, da neformalna opora v veliki meri prihaja od gostejših omrežij (Marsden; Wellman in Wortley v Hlebec in Kogovšek 2003, 116).

Poleg strukturalnih lastnosti omrežja kot sta velikost in gostota, sta pomembni tudi *sestava omrežja* in s tem kakovost omrežja oziroma kakovost pomoči, ki jo lahko nudijo njegovi člani. Sestavo omrežja običajno ugotavljamo z deležem sorodstvenih in nesorodstvenih vezi, lahko pa tudi podrobneje z deleži različnih relacij, s katerimi so egi in alterji povezani (npr. delež staršev, bratov/sester, prijateljev, otrok, sosedov itd.). Sestavo omrežja merimo tako, da anketiranec opredeli, v kakšni relaciji je s posameznim alterjem (Kogovšek 2001, 76).

Homogenost socialnih omrežij je definirana kot delež tistih akterjev v mreži, ki se v izbranih dimenzijah ne razlikujejo z ego. Homogena socialna omrežja vsebujejo alterje, ki imajo enake individualne karakteristike kot ego. Več kot je v omrežju alterjev z enako opazovano individualno karakteristiko, ki pripada tudi egu, večja bo homogenost omrežja. Individualne karakteristike so ponavadi kar običajne demografske spremenljivke, na primer spol, starost, izobrazba (Iglič 1988b, 26).

Tudi *moč* je ena od pomembnejših značilnosti vezi. Potrebno je meriti tako močne kot šibke vezi, kajti njihov pomen in vsebina se bistveno razlikujeta. Pri merjenju moči ločimo dva pristopa. Pri nominalističnem raziskovalec sam določi moč vezi glede na različne kriterije (npr. pogostost stikov, starost stikov). Pri realističnem pristopu pa moč določi anketiranec sam. Najpogosteje se moč vezi meri tako, da se anketiranca vpraša, kako blizu mu je določen alter, pri čemer se vezi, subjektivno označene kot bližnje (npr. tesni prijatelji), štejejo za močne, bolj oddaljene vezi (npr. znanci, sosedje) pa za šibke. Drugi načini merjenja moči vezi so še pogostost stikov (močne so vezi s tistimi alterji, s katerimi so stiki pogostejši), recipročno priznavanje stika (močne so vezi, ki so recipročne), stopnja multipleksnosti, dolžina poznanstva, nudenje emocionalne opore, socialna homogenost članov omrežja in drugi (Hlebec in Kogovšek 2006, 34). Marsden in Campbell ugotavljata, da je najboljši indikator moči vezi občutek bližine, torej intenzivnost povezave. Dolžina poznanstva oziroma trajnost stikov je slabša mera, ker so v tem primeru sorodniki, ki jih anketiranec že dolgo pozna, niso pa mu nujno zelo blizu. Pri pogostosti stikov pa se med bližnjimi vezmi lahko znajde tudi dobršen del šibkih vezi, ker narava vsakodnevnih interakcij daje večje možnosti stika z njimi (npr. sosedje, sodelavci) (Marsden in Campbell v Hlebec in Kogovšek 2006, 35).

Geografsko oddaljenost merimo z oddaljenostjo alterja od ega, za kar pa se uporablja več različnih načinov. Lahko sprašujemo po časovni oddaljenosti kraja bivanja alterja od kraja bivanja ega, po razdalji krajev bivanja ega in alterjev v metrih ali kilometrih ali pa sestavimo določeno lestvico, ki meri značilnosti, ki nas pri geografski oddaljenosti v konkretni raziskavi zanimajo. Geografska oddaljenost je pomembna informacija za sosedska in prijateljska omrežja oziroma omrežja socialne opore (Hlebec in Kogovšek 2006).

2.3 Področja uporabe analize socialnih omrežij

Enega od najpomembnejših vidikov raziskovanja socialnih omrežij predstavlja povezava s širokim področjem socialne opore, tako na področju mentalnega kot fizičnega zdravja in socialno-intervencijskih programov (od družine do širše skupnosti ter delovnega mesta in šole). Na tem področju je mogoče raziskovati strukturo in način funkcioniranja omrežij podpore ljudi – na koga se ljudje obračajo, kadar so v stiski (npr. v čustveno stresnih situacijah, kot je na primer smrt bližnjega družinskega člana, v primeru hujše bolezni, v primeru fizične oziroma telesne onemoglosti ipd.), kakšne posledice imajo te interakcije za njihovo zdravje in splošno dobro počutje, kateri dejavniki na to vplivajo. Prav tako je mogoče raziskovati stopnjo zadovoljstva s socialno oporo in kateri dejavniki na to vplivajo. Na osnovi tovrstnih rezultatov je možno načrtovati različne konkretne programe socialne pomoči. Te raziskave zajemajo še posebej široko področje raziskovanja omrežij različnih specifičnih skupin prebivalstva (Kogovšek in drugi 2003, 183). V mojem primeru bom preučila specifično skupino starejših ljudi, in sicer v institucionalnem varstvu.

3 SOCIALNA OPORA

3.1 Opredelitev socialne opore

Obstaja mnogo opredelitev socialne opore. Zgodnejše opredelitve so poudarjale pretežno *emocionalno razsežnost socialne opore*, torej socialne opore kot občutka pripadnosti in sprejemanja ter skrbi pri pomembnih drugih. Novejše opredelitve pa poudarjajo, da je *socialna opora tudi interakcijski in komunikacijski proces med ljudmi*.

Smiselna je tudi opredelitev socialne opore kot kompleksnega koncepta višjega reda. Vaux tako socialno oporo deli na tri osnovne razsežnosti: *vire socialne opore*, *oblike socialne opore* ter posameznikovo subjektivno zaznavo oziroma *oceno virov in oblik socialne opore*. Viri predstavljajo del socialnega omrežja, na katerega se posameznik obrača po pomoč in podporo. Oblike socialne opore so specifična dejanja opore posamezniku, posameznikova subjektivna zaznava opore pa je ocena zadostnosti in kvalitete te opore (zadovoljstva z oporo, občutka pripadnosti, občutka, da drugi skrbijo zanj) (Vaux v Kogovšek in drugi 2003, 184).

V literaturi obstaja vrsta različnih opredelitev razsežnosti oziroma oblik socialne opore. Lahko jih uvrstimo v štiri večje skupine:

- *instrumentalna (tudi materialna) opora* se nanaša na pomoč v materialnem smislu (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih);
- *informacijska opora* se nanaša na informacije, ki jih anketiranec potrebuje običajno ob kakšni večji življenjski spremembi (npr. ob selitvi, iskanju nove službe);
- *emocionalna opora* je pomoč v času večjih ali manjših življenjskih kriz (smrti bližnjega, ločitvi, problemih v družini ali na delovnem mestu ipd.) in
- *druženje*, ki predstavlja socialno oporo v smislu neformalnega občasnega druženja (izleti, obiskovanje, kino ipd.) (Hlebec in Kogovšek 2003, 106–107).

V literaturi obstaja tudi *več opredelitev virov socialne opore*. Za mojo analizo socialnih omrežij starejših ljudi v institucionalnem varstvu pa je pomembna predvsem delitev virov socialne opore na *formalne* in *neformalne*. Formalne vire socialne opore nudijo institucije, za katere je značilna birokratska organizacija, specializacija funkcij, formalizacija pravil delovanja, standardizacija delovanja ipd. Formalna opora je tako opredeljena kot profesionalne storitve, ki jih pooblaščajo in sponzorirajo vladna telesa. Sem spadajo tudi zasebne profesionalne storitve in prostovoljne organizacije, ki dobivajo posredna ali neposredna denarna nakazila države. Te organizacije ponavadi nimajo s posamezniki emocionalnih vezi, temveč mu zagotavljajo množico uslug, kot so: osebna nega, vsakodnevna nega, pomoč v gospodinjstvu ipd. Torej gre za nudenje predvsem materialne (instrumentalne) opore. Na drugi strani pa gre za neformalne vire socialne opore, ki jih lahko sestavljajo družinski člani, sorodniki, sodelavci in prijatelji ali pa tudi druge osebe in institucije. Te opore posameznikom ni treba plačevati in je ponavadi dolgoročna ali pa celo doživljenjska (Froland v Vaux 1998, 234). »Najbližje« osebe posamezniku praviloma zagotavljajo predvsem emocionalno oporo in druženje, pa tudi vse ostale vrste opore (Kogovšek in drugi 2003, 185).

Za kvalitetno življenje vsakega posameznika, še posebej starejšega, ko postane količina potrebne pomoči velika, je potrebna prava mera tako formalnih kot neformalnih virov socialne opore in njihovo uspešno sodelovanje.

Socialna opora je eden izmed tistih dejavnikov, ki imajo blažilne učinke na posameznike v primeru bolezni, oslabelosti, izgube bližnjega. Tako ima posameznikovo podporno okolje neposreden vpliv na njegovo dobrobit, saj se ljudje, ki jim je na voljo opora oziroma pomoč, ali ljudje, ki se dovolj pogosto družijo z drugimi, počutijo bolje kot tisti, ki ne prejemajo tovrstne opore. To je pokazala tudi večina raziskav o socialni opori starejših ljudi, ki se osredotoča na odnos med socialno oporo, zdravjem in dobrim počutjem. Starejši, ki so vključeni v aktivna socialna omrežja, imajo boljše fizično in duševno zdravje, kot tisti, ki imajo manj stikov z drugimi (Thompson in Krause v Šadl 2005, 225).

4 SOCIALNA OMREŽJA IN SOCIALNA OPORA STAREJŠIH LJUDI

4.1 Starost in staranje

Stojimo na pragu velike družbene revolucije, ki jo nekateri demografi primerjajo celo z renesanso in industrijsko revolucijo, tj. revolucijo podaljšane življenjske dobe, ki bo spremenila vse vidike družbenega in osebnega dogajanja. Takšen porast bo imel velike socialne in ekonomske posledice. K temu porastu so pripomogli v prvi vrsti boljše zdravstvo, higiena in primernejša prehrana (Pečjak 2007, 15). Leta 1950 je bilo na svetu 8 % prebivalstva v starostni skupini starejših, leta 2000 je bila že vsaka deseta oseba stara najmanj 60 let; do leta 2050 bo po napovedih Združenih narodov toliko star vsak peti človek, do leta 2150 pa vsak tretji. Večino starejših ima trenutno Azija (53 %), s 25 % pa ji sledi Evropa; do leta 2025 bo skoraj tretjina evropskega prebivalstva starejša od 60 let (SURS 2007a).

Tudi Slovenija sodi med države z vedno starejšim prebivalstvom: delež oseb, starejših od 65 let, je že ob popisu 1991 presegel 11 %, do leta 2002 se je povečal na 14,7 %, ob koncu leta 2007 pa je bilo pri nas 16,1 % starejših od 65 let, kar pomeni, da je toliko starih že skoraj 327.000 prebivalcev Slovenije. Indeks staranja¹ je v Sloveniji presegel 100: leta 2007 je znašal 116,3; to pomeni, da je konec leta 2007 v Sloveniji na 100 prebivalcev, starih manj kot 15 let, živelo skoraj 116 oseb, starih 65 let ali več (SURS 2008b).

Starejši ljudje tako postajajo vedno bolj pomembna demografska skupina, z vsemi svojimi potrebami in značilnostmi. Ker so tako velika in postajajo čedalje večja skupina, se morajo sami ukvarjati in poskrbeti za svoj dobrobit v družbi, na drugi strani pa je tudi celotna družba odgovorna zanje, saj živijo v njej in so del nje.

¹ Razmerje med starim (stari 65 let ali več) in mladim prebivalstvom (stari od 0 do 14 let) pomnoženo s 100.

Definicij in teorij starosti in staranja je v svetovni in domači literaturi veliko. Kdaj se posameznik postara, je res težko opredeliti. Dobro vemo, da se ljudje različno staramo in da pri isti starosti vsi nismo videti enako stari. Staranje je namreč odvisno od naših misli in dejanj, ali drugače povedano: od naše zavestne odločitve, kako se želimo starati in kaj bomo naredili za kakovost svojega življenja (Hojnik-Zupanc 1997, 1). Od nas samih, od našega načina življenja pred starostjo je torej odvisno, kakšna bo naša usoda na stara leta (Tournier 1980, 89).

Pri vsakem človeku lahko razlikujemo tri vrste starosti:

- *kronološka starost* pomeni, koliko ste stari po koledarju. Ljudje pa se pogosto ne čutimo tako stari, kot štejejo naša leta.
- *funkcionalna starost* pomeni, koliko je staro vaše telo glede na pravilno delovanje osnovnih telesnih funkcij in celičnih procesov.
- *doživljajska starost* pa pomeni, koliko stari se počutite (Hojnik-Zupanc 1997, 3–4).

Če je kronološka starost nekaj popolnoma neosebnega, gluho odštevanje let, in je funkcionalna starost objektivno stanje človeka pri določeni kronološki starosti, pa je doživljajska starost osebno doživljanje svoje starosti. Kaj pomaga, če je človek kronološko šele v poznih srednjih letih, funkcionalno v izredno dobrem stanju za svoja leta, če pa se počuti »na koncu« vseh svojih poti (Ramovš in drugi 1992, 27).

Med najbolj poznanimi teorijami, ki se nanašajo na staranje, so *biološke, psihološke in družboslovne teorije*. Razlage bioloških teorij pravijo, da se organizem stara zato, ker se vedno manj naporov vlaga v vzdrževanje in krepitev telesnih celic in tkiv. To pa nadalje pripelje do telesnega propadanja in smrti. Psihološke teorije govorijo o odvisnosti staranja od stopnje zrelosti človekove osebnosti, kako se človek v starosti počuti, koliko samozaupanja, samostojnosti in življenjskega optimizma ima ter kakšni so njegovi interesi in podobno. Družboslovne teorije pa povezujejo staranje s procesom zmanjšane odvisnosti. Aktivnost oziroma pasivnost starejših je odvisna od življenjskega stila v aktivnem obdobju ter socialnih in ekonomskih okoliščin (Tomažič in Peternej 1998).

Staranje je torej kompleksen proces. Jedrnato ga lahko opredelimo kot biološki, kulturni, ekonomski, socialni in fenomenološki pojav. Običajno ga reduciramo le na prvi dve oznaki, ker sta najbolj dostopni neposredni izkušnji. Biološki vidik nam je lažje razumljiv, ker se vsi staramo že od vsega začetka. Da je starost tudi kulturni pojav, odvisen od navad, vrednot in simbolov, se lahko prepričamo s primerjavo različnih družb ali pa različnih časovnih obdobj znotraj neke družbe. Ljudje iste (kronološke) starosti so v različnih kulturnih kontekstih vrednoteni različno. Starost je, podobno kot otroštvo in odraslost, fenomen generacijskih razlik. Od številnih dejavnikov je odvisno, kakšno bo razvrščanje ljudi v eno ali drugo generacijo, kako je ena generacija razumljena s strani druge in kakšen je odnos med njimi (Dragoš 2000, 293).

Večina raziskav o starejših ljudeh se dandanes ukvarja z ljudmi, ki so stari 65 let in več. Taka kronološka opredelitev je v tesni zvezi s politiko in normami, povezanimi z upokojitvijo ter zakonodajo. Večina teoretikov populacijo starejših deli na tri podskupine, in sicer:

1. *mlajši starostniki (od 65 do 69 let)*
2. *srednje stari starostniki (od 70 do 74) in*
3. *starejši starostniki (75 let in več) (npr. Rosenberg in Everitt 2001).*

V tej delitvi je tudi zajeto, da so tisti, ki so stari 75 let in več, najbolj občutljiva in nezaščitena skupina pred fizičnimi ter družbenimi tveganji oziroma spremembami, ki jih ponavadi povezujemo s starostjo, kot so na primer ovdovelost, slabljenje zdravja ter povečanje nezmožnosti opravljanja vsakodnevnih opravil brez kakršnekoli pomoči (Rosenberg in Everitt 2001). Ta skupina je po podatkih statističnega urada RS tudi v svetu najhitreje naraščajoča in na leto naraste za 3,8 %, ter predstavlja več kot desetino (11 %) števila vseh starejših prebivalcev sveta (SURS 2007a).

Potrebe s starostjo torej naraščajo. V takšnih primerih postanejo socialne mreže, tako formalne kot neformalne, pomemben varovalni dejavnik starejših ljudi, ki pripomorejo k njihovem kakovostnemu življenju v starosti. Odgovornosti za pomoč in oporo morajo biti ustrezno porazdeljene med obema sferama, pomembno pa je tudi njuno medsebojno sodelovanje.

4.2 Socialne mreže za pomoč in oporo starejšim

Starejši ljudje se v primeru, ko potrebujejo različne oblike pomoči, lahko obrnejo na različne vire pomoči oziroma opore. Ta vir pomoči so lahko družinski člani, sorodniki, prijatelji, znanci bodisi različne organizacije oziroma institucije v okviru države, trga ali prostovoljnega sektorja (Nagode in drugi 2006, 814). Gre torej za dve vrsti virov socialne opore, in sicer na eni strani za neformalne vire, ki jih sestavljajo družina, sorodniki in prijatelji, ter na drugi strani za formalne vire socialne opore, ki jih nudijo institucije. Formalna opora je opredeljena kot profesionalne storitve, ki jih pooblašča in sponzorirajo vladna telesa (Froland v Vaux 1998). Kaže se v razvoju različnih storitev v lokalnem in širšem okolju starejšega človeka. Gre za stacionarne in alternativne oblike institucionalnega varstva, mobilne storitve, storitve na domu in storitve na daljavo. Te nudijo predvsem instrumentalno oporo (Hojnik-Zupanc 1996, 16–23). Neformalna oporna mreža pa se v več segmentih razlikuje od formalne oporne mreže. Neformalna opora je neinstitucionalna opora in je ločena od države, trga in prostovoljnega sektorja, izvira pa v odnosih znotraj družine in skupnosti. Je brezplačna in se izvaja na domu uporabnika (Graham v Dremelj 2003, 156). Neformalna mreža nudi predvsem čustveno in moralno podporo, v mnogih primerih pa tudi instrumentalne storitve (Hojnik-Zupanc 1999, 16).

Prav tako kot drugi segmenti populacije se za izmenjavo socialne opore tudi starejši ljudje najprej v veliki meri, če je le to možno, obračajo na neformalna socialna omrežja (Hlebec 2003, 171). Dostop do opore znotraj neformalnega sektorja ni določen toliko s potrebami tistega, ki potrebuje oporo, temveč je odvisen od njegovega dostopa do sorodstvenega omrežja (Graham v Dremelj 2003, 157). Del neformalne opore lahko opredelimo tudi na podlagi treh predpostavk: prva predpostavka pravi, da so dolžnosti in obveznosti med sorodniki pogoste in zlahka razpoznavne ter razumljive na normativni ravni. Druga predpostavka govori o tem, da je največja odgovornost prisotna med starši in njihovimi otroki. Ta predpostavka je vključena v nekatere zakone, predvsem v zakon dedovanja in v zakonski obvezi medsebojne finančne pomoči. Tretja predpostavka pa pravi, da so ženske dolžnosti do sorodstva močnejše kot moške, zlasti

pri praktični in osebni pomoči ter pomoči v gospodinjstvu (Finch in Manson v Dremelj 2003, 157).

Sestava neformalnega socialnega omrežja je ključna za zadovoljevanje potreb starejšega človeka po različnih razsežnostih socialne opore. Wengerjeva tako navaja pet tipov odnosov neformalne podporne mreže starejših ljudi, ki se razlikujejo glede na oddaljenost najbližjih sorodnikov, stopnjo sodelovanja z družino, prijatelji in sosedi ter glede vključenosti v lokalno skupnost in prostovoljske skupine:

1. *Omrežje sorodstvenega oziroma družinskega tipa*: omrežja so majhna (do štirje člani), bolj verjetno gre za ovdovele, starejše starostnike (čez 80 let), ki so slabšega zdravja. Značilnosti tega omrežja so skupno bivanje z otroki, družina skrbi za večino potreb starejšega človeka. V tem omrežju je nekaj prijateljev in sosedov, ki imajo obrobno vlogo.
2. *Omrežje integrirano v bivalno okolje*: omrežja so večja, kot pri prvem tipu (do osem članov) in starejši ljudje so mlajši (65–74 let). Značilno za to omrežje je tesna povezanost z družino, prijatelji in sosedi (majhna geografska oddaljenost). Razvoj takega omrežja temelji na dolgotrajnem bivanju v isti skupnosti in na aktivnem vključevanju vanjo.
3. *Samostojno, samozadostno oporno omrežje*: omrežja so običajno majhna (do štirje člani), gre za samske osebe, ki večinoma živijo same in nimajo otrok. Značilnost tega omrežja je tipična povezanost z enim sorodnikom, ki je lahko tudi geografsko oddaljen, in ki običajno ni otrok. Še najbolj se zanesejo na sosede, vendar je življenje predvsem omejeno na gospodinjstvo in precej izolirano.
4. *Oporno omrežje širšega bivalnega okolja*: ti starejši ljudje imajo velika omrežja (osem in več članov). Tu gre za aktivno povezanost z geografsko oddaljenimi sorodniki (običajno otroci) in bližnjimi prijatelji in sosedi. Tak tip omrežja se pogosteje razvije pri selitvi in upokojitvi.

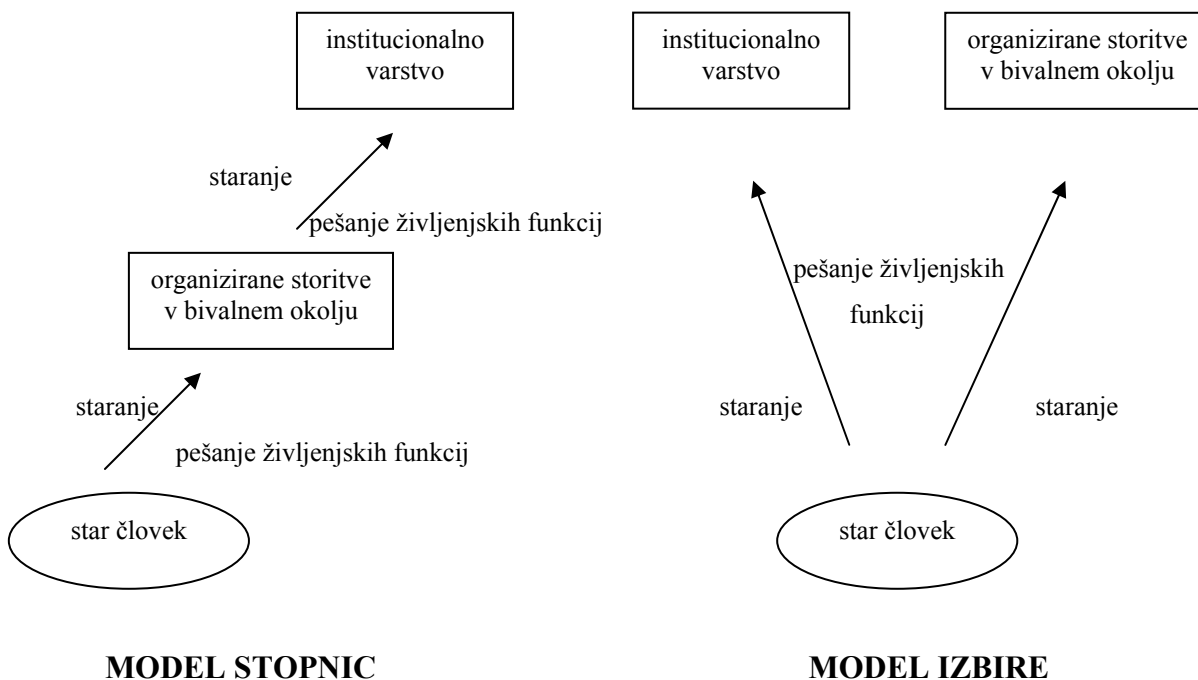
5. *Omrežje oseb z zaprto zasebnostjo*: gre za majhna omrežja (največ štirje člani). Gre za omrežja, ki jih razvijejo neodvisni pari ali odvisne stare osebe, ki živijo zelo izolirano. Sorodniki (če so) so geografsko oddaljeni, stikov s sosedi ni, je nekaj prijateljev, ki živijo v bližini.

Med temi tipi omrežij socialne opore sta najbolj ranljiva tretji in peti tip, saj v primeru bolezni ali povečanih potreb po socialni opori zaradi starostnih sprememb starejši človek nujno potrebuje pomoč in nego s strani formalnih virov opore (Wenger v Hlebec 2003, 171–172).

V primerih, ko neformalno socialno omrežje pomoči popusti, odpove ali ne zadošča, mora starejši človek poseči po formalnem omrežju pomoči in se v skrajnem primeru preseliti tudi v institucijo. Ta formalna podporna mreža je v moderni družbi prevzela del skrbi in odgovornosti za starejše od neformalnega, družinskega omrežja (Ramovš 2003, 197). Starejši človek lahko v svojem lokalnem in širšem okolju izbira med dvema formalnima opornima viroma (glej Sliko 4.1). Odloči se lahko med institucionalnim varstvom ali organiziranimi storitvami v bivalnem okolju in navsezadnje izbere sebi bolj ustrezno. To ponazarja *model izbire*. Lahko pa se odloči najprej za organizirano pomoč v svojem bivalnem okolju, kot za neko predhodno stopnjo institucionalne oblike nadaljnega življenja. Tako vrsto izbire pa predstavlja *model stopnic* (Nagode 2003, 35).

Ne glede na to, ali se starejši človek odloči za institucionalno bivanje ali za nadaljnjo bivanje v svojem bivalnem okolju s podporo formalno organiziranih storitev, je pomembno, da se zavedamo, da nobena formalna pomoč ne more nadomestiti družine in drugih iz neformalne mreže, ampak jih lahko le podpre in delno razbremeni, da postanejo njihovi odnosi kakovostnejši. Neformalno omrežje se lahko tako bolj specializira v dajanju opore starejšemu, saj je emocionalna opora, ki jo nudijo družinski člani, ključna pri doseganju in ohranjanju dobrega počutja oziroma fizičnih in psihičnih težav starejših in se neločljivo povezuje z uspešnim staranjem (Šadl 2005, 226).

Slika 4.1: Model stopnic in izbire

Vir: Bevk v Nagode (2003, 35).

4.3 Mreža institucionalnega varstva

Čeprav se tega niti ne zavedamo, je življenje ljudi, z nastankom sodobne družbe, postalo nenehno povezano z različnimi institucijami. Začetek življenja, rojstvo, ki je bilo v preteklosti vezano na dom in družino, je danes vezano na posebno institucijo – porodnišnico. Večji del mladosti poteka v različnih institucijah – v vrtcu, osnovni šoli, srednji šoli, na fakulteti. Najbolj aktiven in produktiven del življenja preživimo v institucijah, kjer smo zaposleni. V starosti pa se nekateri soočijo z drugimi institucijami, predvsem bolnišnicami in domovi za starejše.

V institucijah se torej zadržujemo v različnih obdobjih svojega življenja, glede na funkcijo posamezne institucije in naš namen povezovanja z njimi. V nekatere institucije vstopamo občasno (porodnišnica), druge obiskujemo določeno obdobje (vrtec, šolo) in običajno v jasno določenem terminu (glede na šolski urnik). Večji del življenja pa sicer

preživimo izven teh institucij, v skupnosti, družini in drugih socialnih okoljih. Naše življenje je lahko krajši ali daljši čas vezano na specifične institucije, ki jih zaznamuje poseben način življenja, saj v njih posameznik preživlja dneve na enem mestu, v družbi bolj ali manj stalnih ljudi, pod eno oblastjo in na podlagi določenih pravil življenja. Zadnje življenjsko obdobje starejših ljudi je pogosto vezano prav na institucije s tovrstnimi značilnostmi, na domove za starejše ljudi (Mali 2007, 17–18).

Čeprav obstajajo pri nas poleg domov za starejše ljudi tudi različne druge organizirane neinstitucionalne oblike pomoči starejšim ljudem v njihovem bivalnem okolju (npr. storitve na domu, kot so pomoč pri vzdrževanju osebne higiene, gospodinjska pomoč, pomoč pri ohranjanju stikov; mobilne storitve, kot so dostava obrokov, organizirani prevozi; storitve na daljavo, kot so mreže, ki opravljajo varovanje, mreže za strokovno svetovanje, mreže za nujne klice itd.), te še nimajo veliko uporabnikov. Za Slovenijo je značilna izrazito institucionalna usmeritev (Mali 2007, 18). Življenju v institucijah se v sodobni družbi na splošno ni moč ogniti, kar potrjujejo številna prizadevanja, da bi zmanjšali ali celo povsem odpravili institucije. Življenje v institucijah se ne glede na funkcijo, ki jo opravljajo, spreminja. Spreminja se tudi odnos ljudi do institucij in vloga institucije v življenju ljudi, toda institucije ostajajo (Jones in Fowles v Mali 2007, 38).

Slovenski domovi za starejše ljudi so se v preteklih šestdesetih letih iz »hiralnic« razvili v zapletene institucionalne sisteme, ki opravljajo pomembno vlogo na področju skrbi za starejše. V preteklosti so starejšim ljudem zagotavljali preživetje, vendar ne več kot zgolj to. Na prelomu tisočletja let pa so naši domovi za starejše ljudi lepi, večinoma so bili na novo zgrajeni ali temeljito obnovljeni v zadnjih dveh desetletjih. V njih so prehrana, čistoča, ogrevanje, zdravstveno varstvo in nega, delovna terapija in fizioterapija ter druge materialne storitve na visoki, nadpovprečni evropski ravni (Ramovš 2003, 313). Pomanjkljivost domov za starejše pa je premajhna pozornost za nematerialne socialne potrebe starejših. Pri starejših ljudeh, kakor v vsakem obdobju, imajo prednost telesne potrebe po hrani, obleki, toplem stanovanju, čistoči, zdravljenju bolezni. Poudariti pa moramo, da v tretjem življenjskem obdobju izstopajo predvsem višje potrebe, torej potrebe po človeškem stiku (Ramovš 2003, 315–316). Izgubljeno domače okolje skušajo institucije sicer nadomestiti z različnimi zaposlitvenimi

dejavnostmi, aktivnostmi, skupinskimi oblikami druženja in z organiziranjem kulturnih prireditev. Podobno je tudi s pravicami stanovalcev in njihovih svojcev, ki so jih nadomestili z v preteklosti prevladujočimi prepovedmi. V nasprotju s preteklostjo se lahko danes stanovalci in njihovi svojci svobodno gibljejo po domu. Domovi več ne toliko nadzorujejo svojcev in jih omejujejo pri njihovih obiskih ali jim celo prepovedujejo obiske, kakor so to počeli v preteklosti. Problem pa predstavlja prepad med stanovalci in delavci, ki ga zaznamo ob povečanem številu zaposlovanja izobraženega medicinskega kadra. Ne gre za to, da medicinski kader v domovih ni upravičeno prisoten, problem je v tem, da se premalo pozornosti namenja socialnim vidikom življenja starejših ljudi v domu in medsebojnem odnosom. Odnos delavcev do starejših ljudi je pogosto uradniški (Mali 2007, 145–146). Danes je tudi v svetovnem merilu še sorazmerno malo znanja o tem, kateri so realni pogoji za izboljšanje medčloveških odnosov, še veliko manj pa je ponudbe dobrih modelov in programov za to (Ramovš 2003, 315–316).

Če pogledamo statistiko, je bilo po podatkih Statističnega urada RS v letu 2006 v Sloveniji 69 domov za starejše (med temi 13 s koncesijo). V njih je bivalo 13.699 oskrbovancev (SURS 2007b). Ti so predstavljali 4,29 % deleža vseh starejših ljudi v Sloveniji (SURS 2008a). Če pogledamo po spolu, je bilo med njimi 74,6 % žensk. Prevladovale so osebe, stare 80 let ali starejše (56,3 %). Med prvima dvema starostnima skupinama (60–64, 65–69) ni bilo bistvenih razlik med spoloma. V višji starosti pa so ženske v domu predstavljale višji delež žensk v prebivalstvu, kot pa moški v moškem prebivalstvu (glej Tabelo 4.1). Zanimiva je torej razlika med spoloma, saj je imelo več kot 80 let le 14,6 % moških oskrbovancev. To je veljajo za 85,4 % žensk. En razlog je verjetno v tem, da v večji meri partnerice oskrbujejo partnerje, zato ti dlje ostanejo v svojem domu. Moški sicer predstavljajo četrtno oskrbovancev v domu.

Starost oskrbovancev se v domovih za starejše naglo povišuje, saj je bilo leta 1984 45 % oskrbovancev starih do 75 let in 55 % oskrbovancev starih 75 let ali več, leta 2006 pa je bilo starih do 75 let le 25 % oskrbovancev, oskrbovancev starih 75 let in več pa kar 75 % (glej Tabelo 4.1).

Tabela 4.1: Oskrbovanci domov za starejše po spolu in starostnih skupinah, 31. 12. 2006

	Starostne skupine								
	Skupaj	do 39 let	40–49	50–59	60–64	65–69	70–75	76–80	80 +
Domovi za starejše									
Skupaj	13.699	32	125	537	438	813	1474	2566	7714
Moški	3.478	12	72	340	237	412	572	709	1124
Ženske	10.221	20	53	197	201	401	902	1857	6590

Vir: SURS (2007b).

Najpogostejši razlog za sprejem v dom je bila njihova starost, in sicer za 66,8 % oseb, vendar je bilo med njimi 84,3 % tudi bolnih, saj starost pogosto spremlja še bolezni. Drugi najpogostejši razlog za sprejem v dom so bila hujša telesna in duševna obolenja (22,2 %). Neurejene stanovanjske razmere in neurejene družinske razmere so skupaj predstavljale manj kot desetino (6,93 %) razlogov za sprejetje v dom. Med vsemi oskrbovanci je bilo le 30,2 % takih, ki potrebujejo delno neposredno pomoč. Zmerne starostne in zdravstvene težave je imelo 20,5 % oskrbovancev, hude starostne in zdravstvene težave pa 49,3 % oskrbovancev; ti so v celoti potrebovali neposredno osebno pomoč. Glede na omenjeno ni presenetljivo, da največji delež oskrbovancev (39,6 %) v domu sprejema III. kategorijo oskrbe, ki je namenjena najhujše bolnim (SURS 2007b).

Ena od značilnosti naših domov je, da so bili načrtovani večinoma za pokretne starejše ljudi, zdaj pa prihaja vanj večina bolnih in onemoglih, ki so potrebni posebne nege. To dokazuje tudi zgornji podatek Statističnega urada, da je bil v letu 2006 najpogostejši razlog za sprejem v dom starost, ki jo spremlja bolezen. Letno umre v domovih več kot četrtnina oskrbovancev in le zelo majhno število se jih iz domov za starejše odseli nazaj v domače okolje, ker so se vanj zatekli na primer samo za zimski čas ali za čas okrevanja po nesreči. Domovi se iz socialnih institucij vse bolj torej spreminjajo v zdravstveno-varstvene institucije (Ramovš 2003, 315).

V opazovanem letu je bilo oddanih 22.975 prošelj za sprejem v domove. Pozitivno so jih rešili 18,8 %. To pomeni, da je tri četrtine ljudi moralo pomoč dobiti nekje drugje (SURS 2007b).

Ob koncu leta 2007 pa je v Sloveniji bilo na voljo že 16.600 mest v 78 domovih in posebnih zavodih na 89 lokacijah. Od tega je bilo v:

- javnih domovih za starejše 12.318 mest v 47 zavodih, na 55 lokacijah,
- zasebnih domovih za starejše 1.974 mest pri 18 izvajalcih s koncesijo, na 18 lokacijah,
- posebnih zavodih za odrasle 2.368 mest v 13 zavodih (5 posebnih in 8 kombiniranih zavodih), na 16 lokacijah (SSZS 2007).

Domovi za starejše ljudi so pri nas državni in zasebni. Slovenija je do nedavnega imela samo državne domove za starejše ljudi, zadnja leta pa vstopajo tudi zasebni. Država tako podeljuje koncesijo zasebnim domovom za starejše ljudi in jih tako sprejema v javno socialno mrežo. Po načrtu, ki ga ima država za širjenje mreže programov oskrbe starejšega prebivalstva, je vsako leto zgrajenih nekaj novih domov. Naši domovi so zelo veliki, saj imajo skupno skoraj 15.000 postelj; v povprečju je v enem domu nastanjenih čez 200 varovancev, imamo pa tudi domove z več kot 500 varovancev. Poleg domov za starejše ljudi je nekaj socialnih zavodov za oskrbo in varstvo posebnih skupin ljudi vseh starosti (duševno prizadetih, invalidov, slepih in podobno), nekaj pa je kombiniranih za obe skupini. V državnih domovih je bilo skoraj 13.000 mest za stare ljudi, okrog 2.000 pa za druge skupine ljudi, ki potrebujejo nastanitev in nego (Ramovš 2003: 312–313). Vse večje povpraševanje je pokazalo, da so zmogljivosti teh institucij premajhne. Čakalne vrste za odhod v dom za starejše so kljub naraščanju števila domov za starejše še vedno dolge, še posebno v glavnem mestu in njegovi okolici. Trenutno je na območju celotne Slovenije na čakalni listi 17.725 starejših ljudi (SSZS 2007).

Pokritost s kapacitetami po posameznih območjih Slovenije je zelo različna, največji primanjkljaj mest je v Prekmurju (63 % pokritost), ki mu sledi Gorenjska (76 % pokritost), južna Primorska (88 % pokritost), severna Primorska (90 % pokritost) in

Koroška (91 % pokritost); ostali deli države dosegajo oziroma nekoliko presegajo 100 % pokritost, največji primanjkljaj v urbanih središčih je na območju mesta Ljubljana, kjer manjka več kot 500 mest (Dominkuš v Hvalič Touzery 2007, 146).

5 RAZISKAVE SOCIALNIH OMREŽIJ STAREJŠIH LJUDI

Preučevanje starejših ljudi postaja vse bolj relevantno zaradi podaljšane pričakovane življenjske dobe in posledično tudi zaradi naraščajočega števila starejših ljudi od 65 let. Narejenih je bilo že mnogo raziskav o socialnih omrežjih in opori starejših ljudi, ker se raziskovalci zavedajo posledic, ki jih bo prineslo nadaljnje staranje prebivalstva. Tudi sama sem povzela nekatere raziskave.

Raziskave so pokazale (npr. raziskava o omrežjih socialne opore Ljubljancanov), da obstajajo razlike v *velikosti omrežij* glede na demografske značilnosti anketirancev. Pravijo, da s starostjo začne upadati velikost omrežja, ko začnejo ljudje »izgubljati« člane omrežja (upokojitev, smrt, fizične težave, ki omejujejo gibanja ipd.); novih vezi, ki bi jim lahko nudile socialno oporo, pa praviloma ne pridobivajo, vsaj ne v večji meri. Torej te raziskave dokazujejo, da imajo starejši anketiranci v povprečju manjša omrežja. V raziskavi o omrežjih socialne opore Ljubljancanov leta 2002 je povprečna velikost omrežja starejših Ljubljancanov (65 let in več) znašala 5,8 alterja (Kogovšek in drugi 2003, 191). House in Kahn sta ugotovila, da imajo starejši ljudje v svojih omrežjih v povprečju od 5 do 10 alterjev (Antonucci in Akiyama v Kregar 2007, 31).

Pomembna značilnost omrežij socialne opore je tudi njihova *sestava*. Sestavo omrežja najpogosteje ugotavljamo z deležem sorodstvenih in nesorodstvenih vezi (Kogovšek 2001). O sestavi socialnega omrežja starejših ljudi obstajajo različni pogledi. Nekatere empirične študije kažejo na spremembe v sestavi omrežja v različnih življenjskih obdobjih (Vaux; Fischer; Iglíč; van der Poel; Wellman; Kogovšek v Kogovšek in drugi 2003, 187). Omrežje ljudi, na katere se oseba obrne v primeru različnih težav, odločitev, opravil ipd., se skozi njeno življenje lahko spreminja. Nekateri avtorji tako menijo, da so socialna omrežja starejših specifična in se razlikujejo od ostalih starostnih skupin. Krause navaja vrsto raziskav, s katerimi so poskušali ugotoviti spremembe, ki se pojavijo v omrežjih socialne opore skozi neko časovno obdobje (Krause v Kogovšek in drugi 2003, 187). Na primer Cumming in Henry sta sklepala, da prevladujoče norme vzpodbujajo starejše ljudi, da se postopoma umaknejo od članov svojega socialnega omrežja in tako postajajo čedalje bolj izolirani. Na drugi strani pa je ta pogled doživel

nenaklonjenost, saj so številne druge raziskave pokazale, da starejši ljudje niso nujno izolirani in da njihova socialna omrežja lahko ostajajo živahna tudi v poznejšem življenjskem obdobju (Cartensen v Kogovšek in drugi 2003, 187). Nekatere empirične raziskave pa nasprotujejo tudi tem ugotovitvam, saj kažejo, da značilen odstotek starejših ljudi ne vzdržuje pomembnih družbenih vezi z drugimi (Krause v Kogovšek in drugi 2003, 187).

Ti primeri jasno kažejo na neustreznost postopkov, ki spreminjanje omrežij obravnavajo zgolj na strukturnem nivoju in odpirajo prostor za raziskovanje, ki izhaja iz ideje, da med starejšimi ljudmi obstajajo specifične individualne razlike v sestavi njihovih omrežij socialne opore. Na strukturo omrežij vplivajo poleg družbenih norm tudi sestava družbenega okolja, potomci, zgodovina izmenjav itd. Krause pravi, da razlike med starejšimi ljudmi na številnih življenjskih področjih s staranjem postajajo vse bolj izražene oziroma, da s starostjo vse bolj narašča raznovrstnost (Krause v Kogovšek in drugi 2003, 187).

Tiste raziskave, ki pravijo, da se omrežje ljudi, na katere se oseba obrne v primeru različnih težav, odločitev, opravil ipd., skozi njeno življenje lahko spreminja, trdijo, da s starostjo zavzemajo sorodniške vezi čedalje večji in pomembnejši delež v omrežju socialne opore. Družinski odnosi so za starejše ljudi izredno pomembni (Kogovšek in drugi 2003, 185). Raziskava o omrežjih socialne opore prebivalcev Slovenije iz leta 2002 je pokazala, da so glavni vir opore starejšim (65 let in več) njihovi otroci. Tudi pri druženju predstavljajo velik delež (18,5 %), kjer pa so ključni vir opore prijatelji. V primeru materialne opore se starejši večinoma zanašajo na otroke, druge sorodnike, brate in/ali sestre, prijatelje ter v primeru manjše in večje opore še na sosede. Sosedske vezi so zaradi geografske bližine izrazito pomembne za starejše, ki živijo v lastnem stanovanju. Vendar je treba upoštevati to, da je delež sosedov v omrežjih majhen. Glavni vir emocionalne opore so starejšim osebam njihov partner, otroci, prijatelji in tudi drugi sorodniki, opora v primeru bolezni pa večinoma izhaja iz družinskih vezi, t. j. od otrok, partnerja in drugih sorodnikov. Za formalno pomoč osebe starejše od 65 let zaprosijo v primeru večje materialne opore, delež le-teh (43 %) pa precej presega delež v celotni populaciji. Pri manjši materialni opori (9,4 %) in emocionalni opori (3,2 %) je

delež nekoliko manjši kot v celotni populaciji, pri opori v primeru bolezni pa je nekoliko višji (4,3 %) (Ferligoj in drugi v Dremelj 2003, 162–163). Ti rezultati pokažejo, da se starejši obračajo na formalno oporo predvsem v primeru bolezni in pri opravljanju vsakdanjih del, manj pa v primeru emocionalne opore. Starejši zaprosijo ponavadi za formalno pomoč v primeru, ko zaradi pomanjkanja časa odpove neformalno omrežje. Leta 2002 so se po formalno organizirano pomoč v primeru bolezni in po emocionalno oporo obrnili približno 4 % starejših ljudi (Dremelj v Nagode in drugi 2006, 824).

Tudi raziskava o neformalnih socialnih omrežjih starejših ljudi v Sloveniji (2002), glede na klasifikacijo Wengerjeve (katero sem opisala v 4. poglavju) je pokazala, da smo lahko glede opremljenosti z neformalnimi viri socialne opore večine starejših ljudi zelo zadovoljni. Prevladuje družinski tip oz. sorodniški tip omrežja socialne opore (65 %), kar pomeni dobro opremljenost z neformalnimi viri. Po drugi strani pa to pomeni večjo obremenitev (predvsem) žensk v družinskem omrežju starejšega (Hlebec 2003, 180). Kajti ko ugotavljamo, da so starostnikom glavni vir opore sorodniki, ne smemo pozabiti, katerega spola so sorodniki, ki nudijo oporo. Podatki za leto 2002 kažejo, da se starejši ljudje po oporo v primeru bolezni obračajo predvsem na svoje ženske sorodnice, in sicer hčere, partnerice in druge. Tudi emocionalno oporo starejšim v večji meri nudijo ženske sorodnice kot moški. Značilno je predvsem to, da predstavljajo partnerice precej večji delež tovrstne opore kot partnerji. Razloge za to lahko iščemo v daljši življenjski dobi žensk in v tem, da ženske praviloma ne iščejo emocionalne opore pri svojih partnerjih, temveč bolj pri otrocih in prijateljicah (Nagode in drugi 2006, 825–826). V primeru, da bi tipična skrbnica sorodnika bila izpostavljena tekmujočim zahtevam po oskrbi (skrb za otroke ali partnerja) ali zelo velikim zahtevam po oskrbi, lahko pride do prehude obremenjenosti in hitro povečanih potreb po dodatni formalni pomoči. Razvoj formalnih virov socialne opore potrebujemo predvsem v mestnih okoljih. Prav tako pa je nujno razvijati tudi servise, ki nudijo hitro in učinkovito pomoč kot dodatek neformalnim virom (Hlebec 2003, 180).

Na področju formalne in neformalne opore pri starejšemu človeku obstajata dva pomembna modela povezave med tema dvema oporama. Prvi model pravi, da je

neformalna pomoč družine in ostalih članov opornega omrežja umaknjena takoj, ko člani opornega omrežja zaznajo, da obstaja možnost formalne opore s strani institucij (Green v Kregar 2007, 19). Drugi model pa zagovarja tezo, da osebe, ki so večji prejemniki formalne opore, prejema tudi več neformalne opore. Ta model se sklada z najpogostejšo razlago raziskovalcev omrežij socialne opore, ki menijo, da so formalne usluge izhod v sili, ko so izčrpani že vsi viri neformalne opore.

Formalno pomoč moramo smatrati predvsem kot pomoč v smislu razbremenitve dajalca opore, kateri se lahko nato specializira za naloge, ki jih starejša oseba najbolj potrebuje (Stoller v Kregar 2007, 19). Tako se lahko na primer svojci starejšega človeka, ki je v institucionalnem varstvu, bolj posvetijo emocionalni opori in čas, ki ga preživijo s starejšim človekom, namenijo druženju, saj za materialne in telesne potrebe starejšega poskrbi institucija. Vloga emocionalne opore, ki jo nudijo družinski člani in prijatelji, pa je ključna pri doseganju in ohranjanju dobrega počutja in se neločljivo povezuje z uspešnim staranjem in pozitivnim afektivnim profilom, v katerem so depresivni simptomi in negativni afekti minimalni, pozitivni afekti in zadovoljstvo z življenjem pa visoki (Isaacowitz in Seligman v Šadl 2005, 226). Emocionalna opora je tudi pomemben neodvisni napovedovalec ohranjanja kognitivnih funkcij (jezik, verbalni in neverbalni spomin, abstraktno mišljenje, prostorske sposobnosti), tj. prispeva k upočasnenemu upadanju kognitivnih procesov, povezanih s staranjem (Seeman v Šadl 2005, 226). Pomanjkanje emocionalne pomoči pa povezujemo z večjo verjetnostjo pojavljanja, ohranjanja in poglobljanja fizičnih in psihičnih oz. kognitivnih težav starejših ljudi (Šadl 2005, 226).

EMPIRIČNI DEL

6 OPREDELITEV PROBLEMA

V primerih, ko neformalno socialno omrežje pomoči popusti, odpove ali ne zadošča, mora starejši človek poseči po formalnem omrežju pomoči in se v skrajnem primeru preseliti tudi v institucijo. Prihod v dom in življenje v domu pomeni za starejšega človeka veliko osebno spremembo. S prihodom v dom je tako izkoreninjen iz svojega dotakratnega domačega življenjskega okolja. Krog ljudi, s katerimi je starejši povezan, pa je odločilnega pomena za njegovo kakovostno starost. Zato je pomembno, da s prihodom v institucionalno varstvo starejši človek obdrži svoje dotedanje socialne stike predvsem z družino, ki starejšemu pomeni največ, in pa tudi z drugimi, sorodniki, sosedi, prijatelji ter znanci (Postružnik 2000, 337–338). Pomembno je torej da, star človek s prihodom v institucijo ostane to, kar je bil (mati, oče, dedek, babica, prijatelj, prijateljica ...). V domu pa si lahko tudi razširi svoje omrežje z novimi prijatelji (Mali 2004, 110–111). Predvsem se moramo zavedati, da je kakovost psihosocialnega življenja starejših ljudi v ustanovi odvisna od štirih skupin: osebja oz. zaposlenih v domu, sostanovalcev, svojcev in sodelovanja socialnega okolja z ustanovo (Ramovš in drugi 2006, 287). Torej od neformalnega in formalnega omrežja.

V diplomski nalogi se tako ukvarjam s socialnimi omrežji starejših ljudi v institucionalnem varstvu. V empiričnem delu bom z analizo poglobljenih intervjujev poskušala ugotoviti, kako starejši ljudje v institucionalnem varstvu doživljajo svoja omrežja, kako se počutijo v krogu svojega omrežja, kaj jim pomenijo člani njihovega omrežja oziroma kako starejši ljudje na podlagi svojih doživljanj po hierarhiji razporejajo člane svojega omrežja na lestvici pomembnosti in navsezadnje, kaj od svojih članov omrežja pričakujejo oz. si od njih želijo.

Zanima me tudi konkretno, kako doživljajo starejši ljudje v institucionalnem varstvu svojo družino in kako doživljajo intenzivnost ter kakovost njihovih odnosov. Na tem področju namreč obstajata dva modela povezave med formalno in neformalno oporo pri starejšemu človeku, ki sem ju omenila že v teoretičnem delu, v empiričnem delu pa želim še globlje pogledati v to tematiko. In sicer gre pri prvem modelu za to, da je neformalna pomoč družine in ostalih članov opornega omrežja umaknjena takoj, ko

člani opornega omrežja zaznajo, da obstaja možnost formalne opore s strani institucij. Pri drugem modelu pa osebe, ki so večji prejemniki formalne opore, prejemajo tudi več neformalne opore. Pri tem modelu gre za to, da so formalne usluge izhod v sili, ko so izčrpani že vsi viri neformalne opore. Formalno pomoč moramo v tem drugem modelu razumeti predvsem kot pomoč v smislu razbremenitve dajalca opore, kateri se lahko nato specializira za naloge, ki jih starejša oseba najbolj potrebuje.

PREDMET RAZISKOVANJA ŽELIM OPREDELITI TOREJ Z NASLEDNJIMI VPRAŠANJI:

- Kaj je bil razlog za odhod starejših ljudi v dom starejših? Kako se počutijo zdaj v domu starejših in kaj jim socialna omrežja na splošno pravzaprav pomenijo?
- Kaj starejšim v institucionalnem varstvu pomenijo člani njihovega omrežja oz. kako doživljajo odnose z njimi:
 - Kako doživljajo odnose s svojo družino in kaj jim pomeni?
 - Kako doživljajo odnose s sostanovalci in kaj jim ti pomenijo?
 - Kako doživljajo odnose s svojimi prijatelji in kaj jim ti pomenijo?
 - Kako doživljajo odnose z zaposlenimi in kaj jim ti pomenijo?
- Kakšne odnose pa bi si dejansko želeli starejši ljudje imeti z družino, sostanovalci, prijatelji, zaposlenimi in ostalimi člani njihovega omrežja?
- Kako posledično tako na hierarhični lestvici (od najpomembnejšega do zanj najmanj pomembnega) razporedijo pomembnost članov svojega omrežja?

7 METODOLOGIJA RAZISKOVANJA

Diplomska naloga temelji na globinskih intervjujih. Znanstveni intervjuji so tehnika zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo. Metodološko najpomembnejša razdelitev znanstvenih intervjujev je na strukturirane in nestrukturirane (Flere 2000, 113). Sama sem v diplomski nalogi uporabila strukturirane in pol-strukturirane intervjuje, pri katerih so vprašanja pripravljena vnaprej, odgovori pa so odprti.

Globinski intervjuji so najbolj pogosta tehnika pridobivanja podatkov v kvalitativni paradigmi, ki je pridobivala na veljavi in dosegla stopnjo priznanja znanstvenikov šele v 70-ih letih prejšnjega stoletja (Malnar 2005, 49). Kvalitativna raziskava pomeni raziskavo, pri kateri sestavljajo osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili (Mesec 1998, 26).

Kvalitativno raziskovanje vključuje tudi pomemben in dejansko tudi najbolj zapleten faktor v proučevanju, to je človeški faktor. Pomembna je človeška interpretacija pomenov. Kvalitativno raziskovanje pa se je razvilo ravno zato, ker je bil človeški element spoznan kot ključni in odločilni faktor v odkrivanju resnice in vedenja, saj poudarja »tehtnost večpomenskih struktur in celostnih analiz kot protiutež zanesljivosti in statistični razdelavi kvantitativnega raziskovanja«. Tako se kvalitativne oblike raziskovanja nagibajo k temu, da bi bile osnovane na priznavanju pomembnosti subjektivnega, izkustvenega življenjskega okolja človeških bitij (Burns 2000, 11).

Za kvalitativno raziskovanje sem se odločila ravno zaradi tega. Zaradi večje avtentičnosti ter realnejših in izkustveno otiplivejših podatkov, ki jih lahko s kvalitativnim raziskovanjem pridobim, saj sem imela cilj pridobiti kompleksne, poglobljene in individualizirane odgovore, in s tem čim bolj poglobljeno in konkretno spoznati nek vidik udeležencevih doživljanj in želje v zvezi z njihovimi omrežji. Cilj je bil pokriti tematiko socialnih omrežij starejših v institucionalnem varstvu.

Pomembno je poudariti, da je v družbi veliko skupin, ki jih družboslovni znanstveniki označujejo s pojmom marginalizirane skupine, ker so zunaj večinskega družbenega toka. To so npr. revni, spolne manjšine, starejši, ki jih obravnavam v diplomski nalogi, in tako naprej. Te skupine v družbi pogosto niso slišane. Ker so njihovi pogledi redko objavljeni v medijih, jih večinska občinstva redko slišijo. Pravzaprav so njihova življenja pogosto predstavljena napačno – če sploh. Tehnike, ki omogočajo razkriti subtilne vidike in značilnosti teh skupin, lahko raziskovalcem zelo pomagajo oblikovati boljše prikaze njihovih izkušenj in dejanske situacije. Kvalitativno raziskovanje je s poudarkom bližnjega, poglobljenega empiričnega preučevanja zelo primerno za težko nalogo predstavljanja skupin, ki se izmikajo razumevanju drugih pristopov (Ragin 2007, 99).

8 PRIKAZ INTERVJUJEV

Vprašanja za intervju so bila postavljena vsem ljudem v institucionalnem varstvu enako.

1. Kdo od družinskih članov vas obiskuje?
2. Kaj vam pomeni, da vas obiščejo družinski člani, in kako se takrat počutite?
3. Kaj se ponavadi z njimi pogovarjate?
4. Kaj pa bi se dejansko želeli z njimi pogovarjati?
5. Kako pogosto se vam zdi, da vas obiskujejo? Vam to zadostuje?
6. Kaj ponavadi skupaj počnete, ko vas obiščejo?
7. Kaj pa bi si želeli v resnici z njimi početi?
8. Vas kaj še (posebej) veže na dom, kjer ste stanovali prej oziroma zakaj ne pogrešate doma?
9. Vas svojci kdaj odpeljejo domov na obisk? Na vašo ali njihovo željo?
10. Kako se počutite, ko vas odpeljejo domov na obisk, ko ste doma oziroma kako bi se počutili, če bi vas odpeljali domov na obisk?
11. Koga od družinskih članov pa se še posebej razveselite, če pride na obisk? Zakaj?
12. Kaj vam pomeni?
13. Kaj z njim počnete in se pogovarjate, ko vas obišče?
14. Bi radi videli, da vas obiščejo še kateri drugi družinski člani, ki vas ne obiskujejo?
15. Kaj mislite oziroma menite, zakaj vas ne obiščejo?
16. V kakšnem odnosu ste z njimi oziroma kako se razumete z njimi?
17. Kaj vam pomenijo?
18. Kako torej doživljate in vidite vaš odnos z družino? Kako se razumete sedaj z njimi? So bili vaši odnosi z družino pred odhodom v dom starejših drugačni? Se je odnos vaše družine do vas spremenil? Kaj pa vaš odnos do njih? Zakaj?
19. Kaj vam na splošno pomeni vaša družina?
20. Kako se razumete s sostanovalci?
21. Kaj skupaj s sostanovalci počnete?
22. Kaj se z njimi pogovarjate?

23. Kaj pa bi se dejansko želeli z njimi pogovarjati in početi?
24. Kako pogosto se družite z njimi?
25. Zakaj se družite z njimi?
26. Kako se počutite v njihovi družbi?
27. Ali ste postali s sostanovalci prijatelji? Zakaj?
28. Kaj vam pomenijo sostanovalci?
29. Kako pomembni so za vas v primerjavi z vašo družino?
30. Ste imeli pred odhodom v dom starejših prijatelje?
31. Vas stari prijatelji še kdaj obiščejo? Zakaj vas obiščejo oziroma ne obiščejo?
Kako pogosto vas obiščejo?
32. Kaj vam pomeni njihov obisk oziroma kaj vam bi pomenil njihov obisk?
33. Kakšen odnos imate sedaj z njimi oz. kako se z njimi razumete? Se je odnos spremenil, odkar stanujete v domu starejših?
34. Kaj vam pomenijo? Jih pogrešate? Zakaj da oz. ne?
35. Kakšen je po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oziroma kako se razumete z njimi?
36. Bi si želeli, da bi imeli z njimi drugačen odnos? Kakšen odnos bi si torej želeli imeti z njimi oziroma kako bi se želeli razumeti z njimi?
37. Kaj skupaj z njimi počnete?
38. Kaj se z njimi pogovarjate?
39. Kaj pa bi se dejansko z njimi želeli pogovarjati in početi?
40. Kaj vam pomenijo zaposleni?
41. S kom se v domu poleg svojcev, sostanovalcev in zaposlenih še družite in pogovarjate?
42. Kaj z njimi počnete in o čem se pogovarjate?
43. Kaj vam pomeni njihova družba?
44. Kako se počutite zdaj v domu starejših? Ste osamljeni? Bi si želeli družiti z več ljudmi? Zakaj da oz. ne?
45. Je za vas pomembno, da imate stike z ljudmi okoli sebe?
46. Kdo od teh ljudi (svojcev, sostanovalcev, zaposlenih, drugih) vam pomeni največ in kdo najmanj?
47. Kakšen je bil dejansko razlog, da ste se odločili za bivanje v domu starejših?

48. Ste se sami odločili, da greste v dom starejših?

49. A vam je zdaj tu v domu »fajn«?

9 VZOREC

Intervjuje za kvalitativno raziskavo sem opravila na terenu na Prevaljah v Domu starejših na Fari, v času od 13. 11 do 9. 12. 2008. Intervjujev sem se najprej lotila tako, da sem vzpostavila kontakt z direktorico doma starejših, jo seznanila z mojim namenom izvajanja intervjujev v domu ter z vsebino vprašanj. Dalje sem v domu kontaktirala socialno delavko, ki mi je svetovala, s katerimi starejšimi ljudmi bi lahko opravila intervjuje. Predlagala mi je predvsem starejše, ki so v dobri psiho-fizični kondiciji. Svetovala mi je tudi, kateri bi po njenem mnenju bili pripravljeni sodelovati. Zaupala mi je imena teh ljudi ter njihovo številko sobe. Za vsak intervju sem se nato predhodno s starejšimi dogovorila za čas poteka intervjuja. Vsak posameznik se je za intervju odločil prostovoljno. Pri vsakemu posamezniku je intervju potekal različno dolgo, v povprečju pa so trajali eno uro. Intervjuji so anonimni, zato njihovih imen ne objavljam.

Z iskanjem starejših ljudi, ki bi bili pripravljeni sodelovati v intervjujih, sem imela kar nekaj težav, saj v domu med starejšimi vlada precej slabo vzdušje, ki bi ga lahko najbolje opisala z besedami, kot so brezvoljnost, slabovoljnost, melanholičnost in vdanost v usodo. Starejši v domu so do ljudi, ki jih ne poznajo, tudi precej nezaupljivi. Prav tako je bila tema moje diplomske naloge oz. vsebina vprašalnika za njih precej občutljiva. Predvsem sem se nato obrnila na tiste starejše, s katerimi sem se spoznala že v času mojega počitniškega dela v domu in kateri so izkazovali zadovoljstvo ter na splošno dobro počutje.

Skupaj sem izvedla devet intervjujev. Intervjuje sem izvedla med starejšimi od 65 let. Njihova povprečna starost je bila 80,2 let. Pri tem je bil najmlajši intervjuvanec star 66 let, najstarejši pa 88 let. Med njimi je bilo 6 žensk in 3 moški. Vsi intervjuvanci so ovdovedli in prihajajo s Koroške. Med intervjuvanci jih 6 prejema I. kategorijo oskrbe², 3

² V I. kategoriji so oskrbovanci, ki zaradi starosti ali drugih razlogov, ki spremljajo starost, v celoti niso sposobni za samostojno življenje in potrebujejo delno neposredno osebno pomoč. Oskrba vključuje osnovno oskrbo in sicer nastanitev, prehrano, pranje, skrb za osebno higieno in uporabo vseh skupnih prostorov.

pa prejemajo II. kategorijo oskrbe³. Vsi intervjuvanci stanujejo v domu že dlje časa (5 ali več let).

³ V II. kategoriji so oskrbovanci z zmernimi starostnimi in zdravstvenimi težavami, ki potrebujejo delno neposredno osebno pomoč. Ta oskrba poleg osnovne oskrbe vključuje še delno nego, pomoč stanovalcem pri zagotavljanju večine življenjskih potreb (npr. oblačenju, vstajanju iz postelje) (SURS 2007b).

10 ANALIZA INTERVJUJEV

S starostjo vedno bolj naraščajo različne potrebe. Starejši se začnejo soočati s tveganji in spremembami, ki jih ponavadi povezujemo s starostjo, to so na primer ovdovelost, slabljenje zdravja ter povečanje nezmožnosti opravljanja vsakodnevnih opravil brez kakršnekoli pomoči (Rosenberg in Everit 2001). V takšnih primerih postanejo socialne mreže pomemben varovalni dejavnik starejših ljudi. Obrnejo se lahko na različne formalne in neformalne vire pomoči (Nagode in drugi 2006, 814). Vendar pa se starejši, prav tako kot drugi segmenti populacije, najprej v veliki meri, če je le to možno, obračajo na neformalna socialna omrežja (Hlebec 2003, 171). V primerih, ko neformalno socialno omrežje ne zadošča, pa mora starejši človek poseči po formalnem omrežju pomoči. To so pokazali tudi rezultati mojih intervjujev. Prihod v dom starejših je bil za moje intervjuvance tudi edina rešitev, saj so jim partnerji umrli, otroci, na katere so se najprej obrnili po pomoč, pa zanje niso imeli časa skrbeti zaradi službenih obveznosti. Razlog za odhod v dom starejših je bila za večino mojih intervjuvancev bolezen, za nekatere pa tudi starost. S svojo boleznijo in starostjo pa se niso mogli več sami spoprijemati.

(1)

ST-211-1-Irena-1926

»Js sm ... Doma je mne najprej kap. Pol so me v bolnico pelali. Iz bolnice, mni se zdi čez osemindvajset dni, sm šva domo, pa čira ni meva cajta, ko je v službi, al. Doma sm pa čist sama bva pa nisem mova več pucat, pa ne kuhat, pa nč. Po sm vseeno še bva doma, rajtam skor eno leto. Pol me je pa kap. Pol so me pa v bolnico pelali. No, sm pa že prej što za prošnjo nt dava, ko me je že kap. Pol sem pa v bolnici bva, sm pa že dobva, da sm što sprejeta. Pol je pa čira prnesva dovta v bolnico list, da sm mrva podpisat, da grem al.«

(2)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, mene je možganska kap, al in pol svda sem bva nepokretna. In pol ni bvo druge možnosti, ko pa da grem v dom. Zato kr naši doma so zaposleni vsi in js jim ne morm bt v breme, ker to je eno vlko breme. Tk pa pridejo h mni, ko pridejo.«

(3)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, to pa zaradi boleznj, ker nisem bil samostojen več, da sem bil od drugih odvisn. In hčerke pa niso mogle me met, ko cele dneve delajo, pa to da ...«

(4)

ST-211-9-Terezija-1922

»Zato ker nisn mova več js doma kuhat. Pa mavo sm pozabliva, al, sm zasmodiva vse. Pa tam sm se stalno opekva, ko se že tresem. Pa nč ne morem kaj.«

Dva izmed intervjuvancev sta poudarila, da je bil razlog, da sta se odločila za bivanje v domu starejših poleg bolezn in starosti tudi ta, da sta bila doma preveč osamljena.

(5)

ST-211-6-Slavko-1920

»Žena je mi umrva. Ka pa boš. Doma ne morš sam bt, al. Drugač, če bi šov kermo sino, čeri al pa sino tot ne morta tam bt doma. Bi bil isto sam, al. Tk sm pa tle pa grem dov pa se pogovarjam z njimi, pa le mine prej, al.«

(6)

ST-211-8-Peter-1928

»Če sm doma v Kotljah v svoji hiši, zaj ko je žena umrla, sem zapuščen. Če si pa sam, pa ni lušno bit.«

Kakovost življenja v domu lahko doživljajo samo tisti stanovalci, ki so prišli v dom že pripravljani nanj ali pa sprejmejo življenje v domu v prvih tednih po prihodu vanj (Ramovš 2004, 20). Tako so se tudi moji intervjuvanci za odhod v dom odločili po lastni volji ter na podlagi pogovorov s svojci. Glede na to, da svojci niso imeli zanje časa skrbeti, so se s tem, da morajo živeti v domu starejših, sprijaznili in bili pripravljani nanj ter ga sprejeli.

(7)

ST-211-1-Irena-1926

»Sama, sama. Sama, sama, ja. Saj sm vidva, da sama ne morm več bt, al. Tk vete snahe niso mele cajta, še otroke pa ... Čira pa ne mora. Saj je pršva, al ... Ka pa pol ure, eno uro ni nč, al. Pa še sosede sm meva fajne, da so me ... En moški je biv. Kadar je ponoči biv na šihto, je en cajt ležo pa pršo gr, ja Elza, a boma kofe piva. Je on pršo dov al pa js gr.«

(8)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, saj mi ni kazavo kaj drugega.«

(9)

ST-211-6-Slavko-1920

»Jo, sm bil za to. Sm kr čako, da bo dom, ko mi je že žena prej umrva, prej, da je bil dom fertik.«

(10)

ST-211-9-Terezija-1922

»Sama. No pa pob me je tot nagovarjo, tsti, ko zdravno plačuje. Mi mre pa ja zdravno dati 130 eurov.«

Zelo pomembno je tudi, da starejši pred prihodom v dom spoznajo življenje v domu, kajti takrat doživljajo dom drugače, bolj pozitivno razmišljajo o njem kot prej (Ramovš 2004). Večina mojih intervjuvancev se je tako prej tudi seznanila in spoznala domski način življenja. Seznanili so se tako, da so šli pred prihodom v dom starejših na ogled doma, nekateri pa so ga spoznali že prej, ker so v domu starejših obiskovali svoje partnerje.

(11)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ko pa nism mela kam it. Jaz sm, so mi nogo odrezali, levo. Taj sm še v Mariboro bla. Spodi so mi jo odrezali. Čez 3, 4 lete mi je pa vona desna začela. Je hčerka pršla, je rekla, nekam bogo zgleda vaša noga, je rekla ... Tk ko pa zmerom. Js sm kr jezna bla, če mi je duj reko, da, da bogo zgleda. Sm tk vidla da je, ko je tk otečena gratala, pa tkle. Je rekla mama, bom js vam dohtarjo šla. Pa kuj poklicala je zdravnika. No, pa pol je pršo. No, pa je koj reko, ka pa čema drugega, ko pa v bolnico. Gra v Slovenj Graci so pa koj ... En star zdravnik biv, tsti je tk hodo me gledat. Je reko, rad bi vam pusto nogo, rad bi vam jo pa tut odrezav jo. Je reko, zdaj bote pa vi sklenili, kak bote hteli. Je reko, nevarno je. Je reko, da bo šlo naprej tto, tta trda kri. Je reko, lahko pride do, da bojo mi čist gra neki odrezali bk, a ne. Sm rekla, ne to pa ne pustim. Pol sm pa rekla, ja kam bom pa zaj šla. Pa mate pa otroke. Otroke mam, ja. Sem rekla, če majo pa tako stanovanje, da morš po štingah jt. Takrat pa ne pride nobedn v upošteev, diri majo tako stanovanje. Glih dve hčerki mata tako stanovanje, da bi lahko bla pri njih, a ne. Je pa ... So vse tk, da so ble na službo navezane. Taj bom pa jaz celi dan sama doma, pa tstege vnuka bi mogla zdravno še ahtat. Sm rekla, to pa jaz ne morom. Ja, ka pa bomo taj naredli. Sm rekla, bom pač nekam šla. Pol je pa tamlajši sin Srečko reko. Mama, ka pa, a bi htela v dom it. Je reko, js te ne gonim. Je reko, če bi htela ti v dom it, zej je le gra v Prevalah todi dom. Jo, grema gledat. Pa se mi je kr dopadlo, ko sm vidla to. Saj so sestre, pa vse je blo okoli nas. Ja, pa pridite gr, pa pridite, pa bomo vam vse naredli, če bote pršli. Pa tk so ble prijazne. No, niso glih vse naredle, kak so prej rekle. Tsto js tk vem. Oblubiš ti lahko, naret pa ne morš. Jaz sem marsikaj oblubla, po naret pa nisem mogla. Pol pa če oni niso, sm pa sama. Ko so rekle, kr pokličič me po telefonu al pa po zvoncu, če bo treba na stranišče jt pa to. Sm klicala, klicala, ni blo dirga. Op sm rekla, ti boš mogla pa sama it na stranišče. Če dir nism mogla hodit, pa sm gr na voz zlezla. Dov s postle pa gr na voz ... Doro, da so postle take nizke ... Pa ntr na stranišče, pa je blo djano.«

(12)

ST-211-5-Ciril-1939

»Jo, jo. Sam sem se odločo. Ko je prej že tk žena to bla, samo je ona prej umrla, mesec dni prej, da sm js gr šov.«

(13)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja, vda sm mrva jt. No mož je še što bil taj, po sm pa mislava, za ka ne bi šva.«

Vsi intervjuvanci se v domu starejših počutijo dobro. Pri vseh je bilo tako opaziti precejšnje zadovoljstvo z bivanjem v domu starejših. To je verjetno posledica tega, da sem izbirala predvsem starejše, ki so v dokaj dobri psiho-fizični kondiciji in so po mojem mnenju in opažanjih tudi bolj zadovoljni z domskim življenjem in so bili bolj pripravljeni sodelovati v intervjujih. Njihovo dobro počutje in zadovoljstvo z domom pa je verjetno povezano tudi s tem, da so se v dom starejših preselili prostovoljno in so domski način življenja spoznali že prej.

(14)

ST-211-3-Frančiška-1925

»O, jaz se kr fajn počutim to.«

(15)

ST-211-4-Mojca-1923

»Nekak tu sem doma zdej.«

(16)

ST-211-5-Ciril-1939

»Izredno fajn. Izredno dobro se počutim. Saj vse mam. Je hrana v redo. Osebjc v redo todi. Sostanovalci, da mam dobre stike z njimi pa gremo skop pa kak kozarc skop spijemo, no pa zapojemo pa vice pa če kaj ustanavljajo po hodniko, če gre da morom kaj povedet jim, pa zapet pa tk naprej.«

Dve intervjuvanki sta bili mnenja, čeprav se v domu starejših počutita dobro in varno, da doma starejših ne moreš primerjati z lastnim domom. Predvsem gre verjetno pri teh dveh intervjuvankah za potrebo po bližini nekoga od »svojih« ljudi in »svojih« stvari, kar jima dom starejših očitno ne more nadomestiti.

(17)

ST-211-2-Majda-1942

»Da bi rekva, da mi kaj manjka al pa kaj, mi ne. Je lepo, kolker je lahko dom lep, al. Tk ena ustanova. Js mislim, da nudijo ogromno, da so sestre prijazne, da so negovalke prijazne. Ni pa isto, ko pa če si doma, al. Dom je le dom. Ustanova je ustanova. In ne more ti tistega nadomestit. Vedno je še želja, da bi domo šva.«

(18)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja, kr je. Vse je, sm dom pač ni. Najbolj lušno je pa doma.«

Kakovost življenja v domu je enako kakor od materialne oskrbe odvisna tudi od socialne mreže starejših ali medčloveškega sožitja vseh v domu in tistih, ki so z njimi povezani (Ramovš in Ramovš 2006, 279). To so potrdili tudi moji intervjuvanci, saj je za njih na splošno pomembno, da imajo stike z ljudmi okrog sebe, da niso tako osamljeni in jim je čas krajši.

(19)

ST-211-1-Irena-1926

»Jo, jo. Tk se pogovarjamo vsakdanje reči. Drgač pa ne.«

(20)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, svda, da nisi tk osamljen. Je pa ja fajn, da maš koga, da mu lahko kaj potožiš. Samo, ko je pa malo takih. Zaj sm že gr pršla, da tak ... Ti poveš mu neka, ni dovgo, pa že celi dom ve. Tte pa js nimam rada, da tste pošte nosi. To pa jaz kr, tste ga kar brišem.«

(21)

ST-211-4-Mojca-1923

»Ja, ja. To pa.«

X: Zaka pa?

»Ja, ko nism rada tk sama.«

(22)

ST-211-6-Slavko-1920

»Jo, vda, tk vete da. Drugač si pa čist zapušen. Tk da se doru počutim z njimi, al.«

(23)

ST-211-7-Jožica-1925

»Bol kratek čas je, če maš družbo.«

(24)

ST-211-8-Peter-1928

»Je.«

X: Zaka pa?

»Samota te ubija. Je kratek odgovor, ne.«

En intervjuvanec pa je poudaril, da socialni stiki pripomorejo tudi k njegovemu boljšemu zdravstvenemu stanju ter počutju. Tudi mnogo študij je pokazalo nujnost in vrednost opore, ki jo nudijo omrežja starejšim. Starejši, ki so vključeni v aktivna socialna omrežja, imajo boljše fizično in duševno zdravje kot tisti, ki imajo manj stikov z drugimi (Thompson in Krause v Šadl 2005, 225).

(25)

ST-211-5-Ciril-1939

»Jo, to pa je. Da ... Če bi tk bil sam, bi vlko bol bolezen nadaljevava pa slabši bi se počuto. Tk pa zmeri neki novega izvem, neki povem todi, kar bi želeli sostanovalci in s tem todi si kratek čas delamo, da prej mine.«

S svojim socialnim omrežjem je večina intervjuvancev v domu starejših zadovoljna in niso osamljeni. Velikost in sestava njihovega omrežja jim odgovarjata, tako da si tudi ne želijo družiti z več ljudmi kot se sedaj.

(26)

ST-211-9-Terezija-1922

»Ne. Js prej bva doma bol osamlena, ko sm pa što. In cele dneve nikogarja ni bvo. Što pa sm smo tste ure no sama, po pa sma tk z Urški skop.«

V nasprotju z večino pa je bila ena intervjuvanka mnenja, da je kljub družbi vsak v domu starejših malo osamljen. Prav osamljenost pa je ena najbolj razširjenih in najhujših stisk današnjih starejših ljudi. Osamljenost v starosti je lakota po bližini nekoga od svojih ljudi. Lahko je tesno ob starem človeku veliko ljudi, toda če nikogar od njih ne doživlja kot »svojega«, je osamljen (Ramovš 2000, 323).

(27)

ST-211-2-Majda-1942

»Ne. Vsak je malo osamljen. Ampak tk ... Saj to je del življenja in ga mrš tk vzet, a ne. Svda bi bvo boljše, če bi js bva nekje doma. Ne bi bvo tk, al ... Ne bi bva tk sama.«

Socialno omrežje mojih intervjuvancev pa sestavljajo predvsem njihovi svojci (otroci s partnerji, vnuki, brati, sestre, nečaki), sostanovalci, zaposleni ter pri nekaterih intervjuvancih še stari prijatelji. Na vprašanje, če se družijo še s katerimi drugimi kot pa s svojci, sostanovalci, zaposlenimi in starimi prijatelji, so odgovarjali:

(28)

ST-211-2-Majda-1942

»Z nobenmo drugemo.«

(29)

ST-211-4-Mojca-1923

»No, z nečaki, drugim pa ne.«

(30)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ne.«

(31)

ST-211-8-Peter-1928

»Ja, če pride kakšen obisk pa h kateremu, pa ga ne poznam ... Eni se vmešajo vmes, js pa ne bom motu družinske stvari. Sm obziren, bi reku.«

Pomen družine za starejše in njihovo doživljanje družine

Svojci so za starejše v domskem varstvu najbolj pomembni, saj dobro poznajo njihove specifične osebne potrebe in interese. S svojim sodelovanjem z domom starejših lahko pomembno prispevajo k zagotovitvi stanovalcu prilagojene celovite oskrbe, s tem pa tudi k pomembnemu dvigu kakovosti bivanja stanovalca (Milošević-Arnold 2000, 261).

Moji intervjuvanci imajo vsi stike s svojci. Obiskujejo jih predvsem otroci in njihovi partnerji ter vnuki. Obiskujejo jih redno, predvsem enkrat tedensko.

(32)

ST-211-2-Majda-1942

»Kr redno.«

(33)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Rada vidim, da pridejo. Saj je luštno, da pridejo. Lih predvčerajšnjim je bla tavečji hčerka. Jo, pa pogosto hodijo. Vsak kedn. Enkrat edn, enkrat drugi.«

(34)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, skor vsak tedn pridejo. V soboto al nedelo pridejo.«

Večini zadostuje pogostost obiskov svojcev, saj imajo v domu starejših pogosto različne dejavnosti (telovadba, bralni krožek, balinanje itd), s katerimi si zapolnijo preostali čas. Občasno se družijo tudi s sostanovalci. Radi pa imajo tudi veliko počitka in miru ter berejo in gledajo televizijo.

(35)

ST-211-9-Terezija-1922

»Jo, jo. Js sm gmajtna. Ka pa drugi, ko še teško nimajo.«

(36)

ST-211-1-Irena-1926

»Ja pogovarjamo se dole v avli, pa ... Tk drugač sm pa vejko sama to pa čitam pa mavo televizijo gledam.«

(37)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, hodim na pevske vaje, pol grem na literarnega pa občasno grem na delovno terapijo. To je pa vse. Ogromno berem js zaj, ko lahko berem.«

(38)

ST-211-1-Irena-1926

»Ja, se umijem, stoširam pa što lpo spreoblečem, pa se zaklenem, pa sm fajn sama, pa delam kar očm, al. Televizjo gledam, tablete vzemem pa zadremlem. Fajn, mir mam pa rada.«

Nekateri se s svojci slišijo pogosto tudi prek mobilnih telefonov. Telefon pri starejših ljudeh že od nekdaj velja za najpomembnejše komunikacijsko sredstvo, ki povezuje starejše ljudi s sorodniki, znanci in prijatelji, pa tudi pomembno sredstvo za preprečevanje osamljenosti in večanje varnosti starejših ljudi (Lenarčič in Ramovš 2006).

(39)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, vse. To mi pa vse pomenijo. Mi je že kr dovh cajt, če že ne kliče kir den kera, no. Dans že dve sta me klicale. Jutro ob 7h me je klicala tamlajši hčerka, kk je, pa če me prst boli še pa da morm pazit se.«

V nasprotju z večino pa je mnenje enega intervjuvanca, da nima dovolj obiskov, čeprav edino njega svojci obiskujejo redno, vsak dan. Družinski odnosi imajo verjetno za tega intervjuvanca pomemben vpliv na psihično počutje. Pogostost obiskov otrok mu daje občutek, da ga ima nekdo rad ter ga potrebuje (Hojnik in drugi 1988).

(40)

ST-211-8-Peter-1928

»Ne bom se zlagal. Nimam dost obiskov, ampak vsak dan eden pride. Majo najbrž dogovor, ne. Dons grem jaz, jutri ti, po jutrnem on.«

Ena intervjuvanka pa se mora s svojo družino kdaj tudi skregati in jih opomniti, da jo pridejo bolj pogosto obiskati.

(41)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ka pa jaz vem. Od otrok že vsakega rada mam ... Če pridejo. Včasih se že skregam todi. Pa tk dovgo ne pridete ... Ja, bomo pa že ... Pa nimamo cajt koj prletet, koda bi js rada.«

Svojci se s starejšimi, ko jih obišejo, predvsem pogovarjajo in jih peljejo na sprehod ali na kavico v domu starejših.

(42)

ST-211-7-Jožica-1925

»Govorimo, pa gremo mavo vonta. Včasih, če gremo kofe pit. Kaj drujga pa tk nimaš.«

Intervjuvanci pravijo, da se s svojci pogovarjajo predvsem o »domačih zadevah«. Svojci starejše obvestijo, kaj se dogaja doma, kaj doma delajo, kako se imajo. Starejši pa svojcem pripovedujejo, kaj delajo oni v domu starejših, kako se imajo ter s kakšnimi problemi se soočajo. Tema pogovora intervjuvancem ustreza in je tudi njihova edina želja. Posebnih drugih želja za pogovore pa nimajo. Prihod svojcev k starejšim pomeni za njih torej predvsem povezanost z njihovim naravnim okoljem. Seznanijo se s tem, kaj se v družini, pri sosedih, v mestu ali na vasi dogaja. Predvsem pa starejšim veliko pomeni emocionalna opora, ki jim jo nudijo družinski člani. Ne smemo pozabiti, da je vloga emocionalne opore, ki jo nudijo družinski člani, ključna pri doseganju in ohranjanju dobrega počutja (Šadl 2005).

(43)

ST-211-1-Irena-1926

»Vse sorte mi povejo. Vse mi povejo, ka se dogaja, pa kk se majo, pa ke so hodli. Vse tako.«

X: Ka pa bi si dejansko želeli z njimi pogovarjati vi osebno?

»Nč kaj. S čiri navadno se še kaj spravhama bol tk. S sinami pa ne tejko. Tk vete, kk so sini. Te kr potolaži, potolaži al, ti kr bodi.«

(44)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, vse sorte, ka pride. Tk vete, ka vse se mormo pogovarjat. O domačih problemih, pa ko bi radi tsto bajto prodali tam, pa če bomo lahko prodali, ko js ne bom nič mela dnarjov. Zaj sm še co dajala, ka sm še mela prej našparanega, zaj bo pa konc. Otroci pa ne morjo dat, ko pol tste penzije majo, pa tk koma sami majo.«

X: Ka pa bi se dejansko vi želeli recimo z njimi pogovarjati? Kaj je vaša želja?

»Vse sorte.«

X: Ka pa je recimo tsto? O čem bi se radi pogovarjali?

»Najrajši se pa pogovarjam o sebo. Kk je edn, pa kk je drugi. Politiko pa nič ne.«

(45)

ST-211-5-Ciril-1939

»Zlo fajn, ka pa. Izredno fajn se počutim, ja. Maš le svoje ludi. Pa da lahko potožiš tut svoje, ka maš težave. Da se pogovorimo, pa da rešimo, če je kak problem. Samo tsto zaj ni, zaj je vse v redo, ko sm što gor v domo.«

(46)

ST-211-6-Slavko-1920

»Ja, kar je kaj novga doma, al. Pa mi poveta, da sm na tekočem, al.«

X: Ka pa bi se želeli vi dejansko z njima pogovarjat? Kaka je vaša želja? O čem?

»Kkr je što, al. Kk se tle mam pa vse povem, tk da ... No, što se pa tut nimam kaj prtožit. Na toplem sm, hrano mam.«

Večina intervjuvancev je tako zadovoljnih, da se svojci, ko jih obiščejo, samo pogovarjajo in ne počnejo ničesar drugega. Ena sama intervjuvanka pa je izrazila željo, da bi jo svojci odpeljali tudi na kakšen izlet. Ta intervjuvanka želi svojo jesen življenja verjetno preživeti čim bolj pestro in aktivno. Z odhodi izven doma starejših se morda počuti tudi bolj povezana in del zunanje širše okolice.

(47)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Tk da bi šli kam okolu. Jaz sem rekla, morda bi pa lahko šli včasih kam. Tamlajši hčerka me še tk pele dovta v Velenje pa tja v kolicu pa tam na Pohorje, pa takle. Zaj je hčerka dobla avto, zaj bode že bulši. Prej pa ni mela. Je pa tut mela, pa takega starega.«

V nasprotju z željo zgornje intervjuvanke, pa je druga intervjuvanka bila mnenja, da je za vse ostalo razen za pogovore s svojci že prestara.

(48)

ST-211-9-Terezija-1922

»Nč. Ka pa naj zaj na stare lete.«

Dva intervjuvanca pa sta na vprašanje, kaj bi rada počela s svojci, odgovorila in izrazila željo, da bi rada živela še naprej s svojo družino. Vendar pa se oba zavedata, da to, zaradi njune bolezní in pomanjkanja časa svojcev, ni mogoče in izvedljivo. S tem sta se tudi sprijaznila.

(49)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, take želje so neuresničljive. Svda js bi bva doma, če bi mova bt, al. Saj to si vsak želi.«

(50)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, če bi zdejle, da bi zdravje dopuščalo, bi šov dov k tamljaši hčerki. Saj mi nudijo stanovanje spoda, da bi biv, samo ko nisem samostojn, ko sm od drugih odvisn. Zaj pa oni so vsi zaj v službi cele dneve. Mata vnukico pa sina pa hčerko, da vnukica pa vnukec, da je ... Sta osebno tudi navezana na mene. Tut ko smo spoda ble, smo peli. Pa tut športnih dejavnosti mata čudno tut vlko. Ta mali ma, Jaka ma nogomet, ona ma pa atletiko pa todi glasbenica je, violino špila že vse. Že ko je v prvi razred hodla, je Mozzarta pa vse to pa vse obvladala. Drugač pa doma, todi ko smo še sami ble, smo tudi malo harmoniko pa smo zapeli skop. To je blo tako vzdušje, da je blo jej.«

Intervjuvanci so na vprašanje, kaj jim pomeni, da jih obišejo družinski člani oz. kako se takrat počutijo, odgovarjali podobno, zelo pozitivno: srečni so, radi vidijo, da pridejo na obisk, prijetno je, veliko jim pomeni.

(51)

ST-211-1-Irena-1926

»Srečna sm. Pa kk.«

(52)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Rada vidim, da pridejo. Saj je luštno, da pridejo. Lih predvčerajšnjim je bla tavečji hčerka. Jo, pa pogosto hodijo. Vsak kedn. Enkrat edn, enkrat drugi.«

(53)

ST-211-4-Mojca-1923

»Kr prijetno je.«

(54)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ooo, to pa vlko pomeni, vlko. Mam pač svojo družino, da spomnem ... Spominja me na družino, kk smo mi včasih skup ble, pa sm pa tja greš. Zaradi službe pa so šle vse v Lublano in so bol davč od doma. Samo mam pa kr stalno stike, skos da ... Todi obiskujejo pa todi sprašujejo, če kaj rabim, pa sm pa tja. Tk da mi nudijo pomoč vse, kakor je treba.«

(55)

ST-211-9-Terezija-1922

»Ja, to mi ja vejko pomeni, ko jih rada mam.«

Te pozitivne občutke ob obisku svojcev so skoraj vsi intervjuvanci opisali, zato ker jih imajo radi. En intervjuvanec pa je poudaril, da je zadovoljen, da ga obiščejo svojci predvsem zaradi tega, da mu prinesejo, kar rabi. Od družinskih članov pričakuje torej predvsem instrumentalno oporo. To pa je v nasprotju z večino intervjuvancev, ki si od svojcev želijo predvsem emocionalne opore in druženje.

(56)

ST-211-6-Slavko-1920

»Ja, kar rabim, mi prnese, al. Tk da še zmerom neka rabiš, po pa, po mi pa prnesejo, tk da.«

Na dom, kjer so prej stanovali, večino intervjuvancev ne veže več kaj in ga ne pogrešajo. Ti intervjuvanci so svojo hišo ali stanovanje prodali ali pa v njem živijo njihovi otroci. V nasprotju s temi intervjuvanci, pa dve intervjuvanki pogrešata svoj dom, saj je njun dom še vedno opremljen tako, kot je bil, ko sta stanovali še doma, in se občasno za nekaj dni tja tudi vračata.

(57)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, moje stanovanje je še opremljeno tk, ko je bvo. Zato ko grem na vikend kda domo, js sem v svojih prostorih. Čeprav zaj pa vnuk ntr je, ko mene ni.«

Svojci intervjuvance občasno odpeljejo tudi domov. Domov jih odpeljejo predvsem na željo svojcev.

(58)

ST-211-1-Irena-1926

»Njihovo. Eden me pokliče al pa drugi, pa grem.«

(59)

ST-211-2-Majda-1942

»Ne, oni. Na mojo ne. Saj ne rečem. Saj oni rečejo če grem.«

Nekaj intervjuvancev pa si tudi samih želi, da bi občasno šli domov.

(60)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja pač, če js čem, pol pa mi že rečejo, a bomo šli kam. Taj pa ja. Pa ja gremo. Tisto si pa rada želim, ja.«

(61)

ST-211-7-Jožica-1925

»Na mojo željo. Je pa lušno domo jt.«

Večina intervjuvancev se, ko so doma, počuti zelo dobro in so veseli. Eni intervjuvanki pa je, ko pride domov, zelo hudo, ker vedno znova spozna, da je odvisna od drugih in sama ne more več živeti in skrbeti zase.

(62)

ST-211-2-Majda-1942

»Ko pridem domo, tk veš, da je hudo. Moje stanovanje je še tk opremljeno, ko sm pa prej meva, pa vse. Pol ko prideš nt, ko veš, da si ne moreš več kaj pomagat pa si ti od drugih odvisn, je kr hudo. Drugač pa sevda, ko je domačo okolje, to je le domačo, al in je drugač. Čeprav je tu zelo lepo pa vse, sam dom je dom. Veš da sm vesela, če domo grem.«

Dva intervjuvanca pa sta odgovorila, da gresta rada tudi nazaj v dom starejših.

(63)

ST-211-1-Irena-1926

»Ja, se fajn počutim. Smo pa tut rada zat grem.«

Enemu intervjuvancu pa dom ne pomeni več veliko, ker se je že preveč navadil doma starejših.

(64)

ST-211-6-Slavko-1920

»Js sem že pozabo na vse, al. Js sm se že tle prvado, tk da ...«

Ta intervjuvanec sam zaradi starosti ne more več skrbeti za lastno hišo, zato jo je dal sinu. Zaradi tega pa se zdaj doma verjetno ne počuti več koristnega.

(65)

ST-211-6-Slavko-1920

»Eh nimam kaj, nimam več počet kaj tam. Hišo ma zaj sin od ta druge žene al, tk da nimam veze več kaj tam.«

Večina intervjuvancev se najbolj razveseli obiska svojih otrok. Nekaterim pa veliko pomeni tudi obisk vnukov. Ti ljudje jim pomenijo veliko predvsem zato, ker so skupaj z njimi preživeli veliko časa.

(66)

ST-211-2-Majda-1942

»Zato ker sma največ cajta skop preživeva.«

(67)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Pač tkle, smo zmerom vkop ble, pa tk. Dovgo so bli doma, pol pa ... Zaj pa še todi, še razveselim se, če diri pride. Tk vete, kk je. Vsak rad vidi, če kdoj drugači pride. Saj pa še oni tudi pridejo od ... Taki, ko smo spodi bli skup.«

Večina intervjuvancev si želi, da bi jih obiskali tudi ljudje, ki jih zdaj, ko živijo v domu starejših, ne obiskujejo. Želijo si predvsem obiska prijateljev, sosedov in nečakov. Po njihovem mnenju jih ti ljudje ne obiskujejo, ker nimajo časa, nimajo prevoza ali pa so že prestari. Intervjuvancem ti nečaki še vedno pomenijo veliko, prijatelji in sosedje pa jim zdaj ne pomenijo nič več. En izmed intervjuvancev pravi, da ga sosedje, zdaj ko je starejši, ko ne more več tako delati, ne rabijo več in jim je odveč. Občutek koristnosti torej s starostjo upada. Ta podatek pa je skladen s pričakovanji, ker pešanje fizičnih moči in slabše zdravstveno stanje povečuje odvisnost starejših od okolja in obratno: vedno manj so sami sposobni pomagati drugim (Hojnik in drugi 1988).

(68)

ST-211-5-Ciril-1939

»Nič, nič mi ne pomenijo. Oni nič. Nič, nič, nič.«

(69)

ST-211-8-Peter-1928

»Trenutno nič. Ne. Ne mislim, kje je edn al drugi al tretji. Glavno, člani družine, to se pravi sina pa vnuki pa vnukinja, prihajajo.«

(70)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ne preveč. Me ne preveč, zato ker to že tk vsak govori ... Ko si zdrav, te rabijo, te lahko ponucajo, taj je vsak dober s tabo ... Ko pa ne morš več, je pa, si pa odveč. Tam sm mev tut Hrvata enga, ko je tako svinjarijo delo. Pač neprilike je delo, da je po večerah hodo od hiše do hiše, poslušo, ka jih govorijo. Pol je pa vse na mene dav vržeh, da sm js reko, a ne. In oni so vse vrjeli, tk da so me zasovražli. Samo sm jih pa tut proso, ko sm bolan bil, da bi mi pomagali, pet minut niso meli časa. Zaj me pa vabijo na kavo in ne grem blizu ne. Saj oni, ko sem mu prodal hišo, tsti je zelo dober človk. Je tudi dobo že, da je reko, da mu je žal da je kupo sploh, da kam je pršo med sosede da kaki so da pač. Če enmo dobro gre pač kr slabo želijo. Prej je pa tam kr naprej zvonilo ... To, ono treba, škarje, sesalc hin, eno in drugo sm mro popravlat. Pa tudi soseda, tta od Hrvata, je tut drugim tam, če so kaj boleni ble pa kaj meli problem z boleznijo, ko sm js todi domači zdravnik ... Mam tsto staro knjigo ... Ntr vse opisuj ka je za eno za drugo, da sm jim pomago ... Zaj pa, ko pa nism mov več, sm pa višek. Me pa noben ni pogledo. Sm pa prodav pa šov.«

S svojo družino se intervjuvanci razumejo zelo dobro.

(71)

ST-211-1-Irena-1926

»Z vsem. Z vsem se razumemo. Z vsem. Vsakega sm ekstra gmajtna, ko pride.«

(72)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, enkratno, enkratno. Vse, da se zastopimo. Ni blo kdaj kake žal besede al pa kaj. Me sami spodbujajo. Pa tut od kraja, ko sm pršo, kk a si se navado pa če mi je tško pa kaj. Sm reko, js sem se takoj kr privado tu. Saj sm kr dobo hitro družbo. Pa tudi sm zravn pevskega zbora pa smo peli. Pa tudi sm mogo že tut pisat, ko so že prej malo vedli in bli seznanjeni, da pesmi pišem, pa tudi za prireditve pa tk naprej.«

Pri večini intervjuvancev se odnos z družino, odkar stanujejo v domu starejših, ni spremenil. Eden izmed intervjuvancev je rekel, da je sedaj razlika samo v geografski oddaljenosti med njim in svojci. Nekateri pa so izjavili, da imajo svojce zdaj, ko živijo v domu starejših, še bolj radi in se še bolj razveselijo njihovega obiska. Verjetno so šele

zdaj, ko so prišli med »tujce«, spoznali pravo vrednost »svojcev«. Srečanje z bližnjimi jih razveseli, saj se verjetno ne počutijo več tuje v drugem okolju in tudi ne pozabljene.

(73)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ne, nič se ni spremenu. Lih ka je bol davč od doma, da pač smo narazn, da nismo tk, da bi mogoče bol pogosto bli skup, ko pač služba je služba, mrjo bt tam. Majo zaj vsak svojo družino, a ne, in je to pa dosti dela. Pa tti evropski cajt, cele dneve delajo in pol pa v soboto in nedelo pa treba še svojo družino porihlat pa to uredit da je tško no za njih. Pa kljub temu pridejo me obiskat.«

(74)

ST-211-1-Irena-1926

»Ja, ja. Še bolj jih rada mam, ko prej.«

(75)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja, ja isto. Še bolj ževčno je. Mi smo lepo živleje meli.«

Na splošno pa intervjuvancem družina pomeni ogromno oziroma vse in imajo radi družinske člane.

(76)

ST-211-1-Irena-1926

»Vse. Vse. Bojim se zaje, da bi ja ne bvo kermo kaj.«

(77)

ST-211-2-Majda-1942

»Ogromno mi pomeni.«

(78)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, no vse, vse.«

(79)

ST-211-8-Peter-1928

»Ja, trenutno vse kar mam, ne. Kak bi reko. Dost mi pomeni. Rad jih mam.«

Pomen sostanovalcev za starejše in njihovo doživljanje sostanovalcev

Na kakovost življenja starejših v domskem varstvu vplivajo tudi sostanovalci. S sostanovalci se večina intervjuvancev razume dokaj dobro. Ena intervjuvanka pa je bila mnenja, da se z vsemi sostanovalci ne moreš razumeti dobro, ker živijo v domu starejših različni ljudje. Predvsem jo motijo ljudje, ki ne poskrbijo za čistočo (npr. na stranišču).

(80)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, to so pa todi različni. Z vsemi se ne moreš. Ko so tk ... So že taki ... Sploh soseda tu. On je tk še kr v redi. Ko so nemarni. To jaz tk težko prenašam. Pusti tako, kako stranišče je. Školjka je včasih ... Pa že ona jamra čistilka, da je grozno.«

S sostanovalci se intervjuvanci predvsem pogovarjajo ter prepevajo. Pogovarjajo se predvsem o njihovem preteklem življenju in življenju zdaj, v domu starejših. Predvsem pa vzdržujejo dober pretok informacij o dogajanju v domu, o novostih in spremembah.

(81)

ST-211-4-Mojca-1923

»No, malo sm radovedna tut z njihovega življenja, pa tak. Pa če kaj potožijo, pa tak.«

(82)

ST-211-6-Slavko-1920

»Saj prajim, pogovarjamo se vse sorte, al, pa tk.«

X: Ka pa se v bistvu z njimi pogovarjate?

»Ka smo včasih devali, al, pa kje smo hodli, pa kk smo se zabavali pa ... Js sm harmoniko igral, al. Sm mel svoj ansambel, pa sm špilo, pa vse tk, pa po veselicah, tk da ...«

(83)

ST-211-8-Peter-1928

»Kak je zaj pri njih doma. Pa kaj misliš, še misliš dolgo bit? Pa večina reče, ja, saj tu mi je dobro. Res je dobro. Skrb je. Hrana je. Kak bi reko, ni dobra, ampak je super hrana. Dost je. V redo je.«

(84)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Vse sorte, ka je kaj. Se pač ... Največ se pa pogovarjamo, ko začnejo koga kritizirat. Tk vete, taj pač začnemo tk malo kaj se pogovarjat al pa tk koga kaj. Pol pa je tk ... Ni se za hecat. Neki nč ne razumejo heca. Malo kaj rečeš je že ... Se mu že nos dov obesi, da dir reče mo.«

X: O vaši zgodovini se pa nč ne pogovarjate? Al se tut pogovarjate?

»O, ja. Kak je včasih blo. Ja. Saj pa tudi z drugimi se dosti pogovarjamo. Kak smo včasih delali. Pa ko sm hodla jaz še dov, ko je še Zupanc bil, tk da sm hodla dovta tudi delat. Drugač se pa dosti pogovarjamo o tem, kak je blo včasih, kak je pa zej. Včasih si tak malo zaslužo pa si še neka mev, zaj še tejko nimam, da bi eni kafe kupla. Zaj že tri dni nism šla po kafe. Nimam nič dnarja.«

Dva intervjuvanca sta rekla, da ostale stanovalce včasih tudi potolažita. En intervjuvanec se zato v domu starejših počuti kot psihiater.

(85)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, v glavnem sm js, tk ko tak psihijatr to ntr v tti bolnici, v ttem domu, ne. Ko marsi keru tolko vpijejo sm pa tja, da so pršli umirat, js jih pa tolažim. Sm rek, doma ste pač umirali, to ne. To mate stalno nekoga, ki vam nudi pomoč ... Doma pa ni blo pomoči. Pa se jokajo ene ženske pa druge pa sm tolažo jih pa vse sorte sm jim povedo pa zapev sm jim ... Da so utihnale ... Da so ble tiho. Pa tut to kejk barti, da so bližnje to ženske, da je že tk da televizjo pržge pa ne zna včr ugasnit pa po mene pride, da ji grem ugasnt dov, pa mavo še kako besedo rečem. Sm reko, boh ne vari, da bi me enkrat pamet zapostva. Tk ko tu gra tut ena je včr pršva ob 9h, je rekva, da ma miši pod povštrom, ntr pod vzgalnikom, pa sm šov pa sm reko, ja pa res so, pa sm jih nagnav vnta. Hvala lepa, da ste jih nagnali pa je šla, dov legla pa sm pokriv jo dov pa sm šov tja, lahko noč. Čudno ja, majo pa tk ja za zdravnika što ntr, da vse znam. Je kr fajn.«

(86)

ST-211-9-Terezija-1922

»Ja, če kdo jamra, prajim, da more potrpet. Da nikjer ni boljše, kkr što. Da nč ne manjka nobenemo kaj. Svda tsti so že sromaki, keru so v pojsli, al. Al pa keru so defektni. To so resn srota, to drži. Ampak js, ko sm še kejkr tejker pr pameti, mni nč ne manjka.«

Stanovalcem, ki sami niso zmožni za vsakdanja opravila, en intervjuvanec tudi pomaga (npr. skuha jim čaj).

(87)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja ponoči, ko jim stalno kaj nudim. Mam kaj da ... Ko kašlajo tole, ko so prhlajeni pa mam vse razne čaje, ko jim skuham pa jim nesem. Oni pa tudi, ko jih pridejo obiskat svojci, prnesejo stalno jesti, piti pa tk. Po pa skop pojemo pa kako rečemo pa zapojemo zravno, da hitro mine.«

Nekateri intervjuvanci pa so opozorili tudi na to, da v domu starejših živijo ljudje z različnimi karakterji, tako da se z vsemi ne moreš pogovarjati. Večinoma se interakcije vzpostavijo med sostanovalci na podlagi prejšnjih poznanstev ali pa se vzpostavijo zaradi podobne življenjske zgodovine in predvsem po osebnostnih značilnosti.

(88)

ST-211-1-Irena-1926

»Kk je bvo doma včasih, pa kk so oni, pa tk ... Ne vem, no. Si že upaš ne, ko so pa različni ldi, a veš. Odpreda so tk, odzada pa tk, al. Tk da ... Uuu, pa ne upaš si vse.«

(89)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja pač tak ... Če se dobro razumemo, se kaj hecnega pogovarjamo. Če se pa ne razumemo, pa rajši tiho demo. Taj se pa ne pogovarjamo. Ldi so pa taki, da se ne moreš z njimi pogovarjat. Taj pa js rajši tekega pr miro pustim, pa grem kr ležet od jeze.«

(90)

ST-211-8-Peter-1928

»Ja, počutim se enakovrednega. Zaj, kk bi reko ... Z nekimi se lahko več pogovarjam. Eni so pa bolj ... Ne zaprti. Tak, da se nimaš kaj z njim za pogovarjat, al. Tiste pa pustim na miru.«

Skupaj s sostanovalci večina intervjuvancev obiskuje tudi različne dejavnosti v domu starejših: pevski zbor, literarni krožek, predstave, delovno terapijo. Te skupne aktivnosti, ki se razvijajo v domu pod vodstvom strokovnega osebja, pripomorejo tudi k boljši interakciji med stanovalci.

Eden izmed intervjuvancev je opazil in opozoril tudi na to, da je velika večina sostanovalcev, ki živi v domu starejših, že dlje časa otopela in so slabovoljni in se jim ne da početi ničesar drugega kakor pogovarjati.

(91)

ST-211-8-Peter-1928

»Veš, kak je. Težko je rečt ... Niso primitivni. Ampak če rečem al grema šnops al grema tarok igrat al človek ne jezi se, niso za to. Ne vem zakaj. Pri takšnih stvareh morš mislit, ne. Kteri so dolgo tu, bi reko, nekaj otopijo. Če razumeš, kaj hočem rečt, ne?«

X: »Ja.«

»Da ne bi kak drgač grdo reko, ne. Jebe se jim za cel svet, bi reko Srb, ne. Slabovoljni so v glavnem.«

S sostanovalci se večina intervjuvancev druží predvsem pri zajtrku, kosilu in večerji ter pri različnih dejavnostih, ki jih imajo v domu starejših (npr. delovna terapija, telovadba, bralni krožek, literarni krožek, pevski zbor). Preostali čas pa večinoma preživijo bolj v svojih sobah ter počivajo, gledajo televizijo ter berejo knjige. En intervjuvanec pa se s sostanovalci vsak dan redno druží skozi celi dan.

(92)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, to kr naprej. To vsako uro, po pol ure, vsake pol ure. Kr tk grem iz sobe vn pa tut sm pridejo ntr poslušat, če tk, da se vadim gitaro, da špilam. Če gre kdoj mimo, pa pridejo ntr pa pomagajo pet. Pogosto tk, da morm jt vn, al. Ko je dojsti takih to, da so nepokretni. Pol pa kdoj leži v sobi pa še v sosedni sobi kdoj, da so nepokretni ker, taj pa me povabijo pa da grem ... Pa tut tam, ko so večij sobe, ko jih pet ntr leži, sm tut večkrat mro jt z gitaro. So pršle sestra, da sm šov ntr špilat pa pet jim. Kratek čas devat pa malo vice, pa tk naprej, pa potolažit jih.«

Na vprašanje, zakaj se družijo s sostanovalci, so vsi intervjuvanci odgovarjali, da jim čas prej mine in da ne razmišljajo toliko o svoji bolezni in problemih, ki jih prinaša starost. Včasih se med seboj tudi tolažijo.

(93)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, tk za kratek cajt. Pa edn kaj pove pa oni malo neka pa tkle, pa si v pogovoru. Pa je fajn, da se malo pogovoriš. Js čutim todi, da mi tto majnka, da se malo pogovarjam, samo če pa vidim, da voni noče, nč, po pa se ne pogovarjam.«

(94)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, da prej cajt mine. Pa da tut oni, da njim tudi prej čas mine. Ko pač vlko jih je, ko so tk vase zaprti, samo tste slabe misli majo, ko pa ne dobre. Saj več kir je tk al tk sam. Samo taj, da je duj čist že obupan, pa sm reko, ti študiri zaj na boljši cajte, na prijetne dni, kar si doživel v svojem življenju minulem, a ne, pa tsto misli, a ne, ne pa na to. Prej mine čas pa manj študiram na bolečine.«

(95)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja tejk, da cajt mine.«

(96)

ST-211-8-Peter-1928

»Zakaj? Da z nekom nekaj govorim. Sam bit pa kaj, kakšne neumnosti ... Zakaj sem tak pa glih jaz pa tak ... Tega se izogibam.«

V družbi sostanovalcev se večina intervjuvancev počuti dobro in so z njimi postali tudi prijatelji.

(97)

ST-211-1-Irena-1926

»Ne vem. Ko ... Kermo zaupaš, poveš vse, kermo pa ne, pa nč, al.«

(98)

ST-211-2-Majda-1942

»Lahko bi rekva, ja.«

X: Zaka pa recimo?

»Zato, ko mi je nekam blizu. Lahko se z njo pogovarjam.«

(99)

ST-211-5-Ciril-1939

»Jo. Tesni prijatelji smo, ja.«

X: Za ka pa?

»Ja ponoči, ko jim stalno kaj nudim. Mam kaj da ... Ko kašlajo tole, ko so prhlajeni, pa mam vse razne čaje, ko jim skuham pa jim nesem. Oni pa tudi, ko jih pridejo obiskat svojci, prnesejo stalno jesti, piti, pa tk. Po pa skop pojemo pa kako rečemo pa zapojemo zravno, da hitro mine.«

(100)

ST-211-6-Slavko-1920

»Jo. Sm ja.«

X: Zaka pa mislite tk?

»Ja vse me majo radi, ko se s vsakemo pogovarjamo kar je. Tk da nimam kake jeze s kermo al pa kaj. Tk da me vse radi majo, al.«

Dva intervjuvanca pa sostanovalce ne moreta imenovati prijatelji, ker prijatelj pomeni za njiju nekaj ožjega.

(101)

ST-211-8-Peter-1928

»Ja, prjatl je nekaj ožjega, ne. Tak prau prjatu, da bi ga isko, kje pa je on al kaj, ne. Z vsemi se poznam, z vsemi se pogovarjam. Vsi so, kak se naj pohvalim. Vsi se radi z mano pogovarjajo tut.«

(102)

ST-211-9-Terezija-1922

»Ja no. Tejko prijatelni so, ko se reče sostanovalci, tk že. Saj nobene ženske pa nobenega moškega ne sovražim. Glih tk je sromak, ko more bt što, ko pa js, al. Ka pa jih naj sovražim.«

Na splošno večini intervjuvancev sostanovalci pomenijo veliko. En izmed intervjuvancev jih je poimenoval celo kot njegovo drugo družino.

(103)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja neki del prijateljstva, bi lahko rekva. Ne takega intimnega prijateljstva, ampak tk, da smo prijatlni vsi, ker pač smo tu, al.«

(104)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, todi vse. To je moja ta druga družina. Druga družina je. In sm zlo zadovoln. So vsi prijazni z mano. Pa tto osebje, tk da pomagajo pa tk naprej, da je v redo vse.«

Na vprašanje, kako pomembni so sostanovalci v primerjavi z njihovo družino, pa je večina intervjuvancev odgovorila, da sostanovalcev ne morejo primerjati s svojo družino. Najpomembnejša in na prvem mestu je še vedno njihova družina.

(105)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja, jih mam rada. Ampak družina je na prvem mestu.«

(106)

ST-211-5-Ciril-1939

»A to pa ni ... To so ... To pa ni, ni ... Z mojo družino je več, ko pa ttile. Da so več. Ni primerjave, ne. Ni,ni.«

(107)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ne. To pa ne morš nikjer primerjat.«

(108)

ST-211-8-Peter-1928

»Družina je družina, ne. Za njih sm skrbo pa me še zdaj skrbi, kak jim gre. Vprašam jih, pa vnuke vprašam kak je.«

Pomen osebja za starejše in doživljanje sveta osebja

Pomembno vlogo ima v domu starejših tudi osebje, saj je počutje stanovalcev v domu v veliki meri odvisna od odnosa zaposlenih do njih. Pomembno pa je tudi dejstvo, da zaposleni vplivajo tudi na splošno klimo v instituciji (Mali 2004, 105).

Z zaposlenimi se vsi intervjuvanci razumejo dobro. Z njimi imajo dober, korekten odnos in jih imajo radi ter jih spoštujejo. Zaposleni jim nudijo in ustrezajo vse, kar rabijo.

(109)

ST-211-1-Irena-1926

»V redo, z vsemi. Z vsemi. To so tk pridni, da ...«

(110)

ST-211-2-Majda-1942

»Js mislim, da se v redu razumem. Da se zastopimo in da mam js do njih korekten odnos, oni pa do mene.«

(111)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, ka so to ... Js mam rada tte oslužbenke, tte sestre. Vse, od prve do zadnje, mam rada jih. Mni je kr tško blo, ko sm rekla, da bom pa v Radle šla. Pa so me to, da ne smem jti ... Pa sm rekla, pa tk ni rečeno še. Sm rekla, če bom dosti dnarjov mela bom šla, če ne pa ne. Zaj je pa se zvedlo, da je ... So tk dragi, bol ko pa tu. Taj pa nem šla.«

(112)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, zelo dobro, zelo dobro. Vse mi nudijo kar, kar rečem pa to da. So zlo prijazne do mene, pa nč nimam kaj.«

(113)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja, vse so fejest.«

Eden izmed intervjuvancev jih je opisal, da so skrbni in dobri.

(114)

ST-211-8-Peter-1928

»V redu. Zelo dobri so, skrbni. Znajo vprašat, a kaj rabte, ne. A vam kaj naredim? Pa rečejo ... Pa sem si sam posteljo postlal ... Gospod, kje ste se pa naučili postiljat, je rekla sobarica, ne. Sm reko, če ti zaupam, v vojski.«

Z zaposlenimi si intervjuvanci želijo imeti takšne odnose še naprej.

(115)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Naj tk ostane, kak je. Jaz jih pa rada mam. Tte zaposlene.«

(116)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ne. Da bi kr tk biv še naprej, ko do zdaj, bi blo v redo.«

(117)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ne. Pa tk, ko se zastopmo, je pa tk fajn. Kaj druga tk ne nucaš.«

Dejstvo pa je, da je temeljni pogoj, da življenje in sožitje v ustanovah, kakršne so veliki domovi za starejše, poteka v mejah človeškega, je ta, da ima zaposleno osebje zadosti razvite socialne zmožnosti za delo z ljudmi in za ljudi (Ramovš v Mali 2004, 108). To so zlasti čut, srce za sočloveka, vživljanje vanj, razumno in socialno organiziranje samokontrole lastnega vedenja in ravnanja. Naloga profesionalca mora biti, da posveti več časa vsakemu posamezniku, prisluhne njegovim željam, najde načine za posredovanje informacij, ki mu bodo pomagale pri izbiri ter vključevanju v načrtovane dejavnosti (Lucas v Mali 2004, 108). Moja raziskava pa je pokazala, da se intervjuvanci z zaposlenimi sicer pogovarjajo. Pogovarjajo se o »vsakdanjih stvareh«: kaj koga teži, o njihovem počutju v domu, o zdravju, o njihovi družini, kako so zadovoljni z bivanjem v domu starejših. Vendar pa po mnenju nekaterih intervjuvancev osebje nima dovolj časa za pogovore z njimi. Ti intervjuvanci so tako izrazili željo, da bi imeli zaposleni več časa za pogovor z njimi in bi se jim bolj posvetili. Da zaposlenim primanjkuje časa, intervjuvanci tudi popolnoma razumejo in menijo, da so zaposleni preveč obremenjeni s svojim delom in imajo preveč natrpan urnik dela.

(118)

ST-211-9-Terezija-1922

»Saj nimajo cajta z mano govort. Ko majo tejko deva, al, da vsaka po svojem leti okolu.«

(119)

ST-211-1-Irena-1926

»Ja, tk bi rada več kaj, še pogovarjava se. Smo vidiš, da ne moreš.«

X: Nimajo cajta?

»Ne, ne. Ne moreš.«

X: Zaka pa mislite, da se ne merte z njimi pogovarjat? Zarad česa?

»Ja, ko cajta nimajo. Mavo pridejo v sobo, al, pa dole, pa grejo.«

Prihodnost domskega bivanja je v čim večji individualizaciji oziroma spoštovanju individualnih potreb in zasebnosti stanovalcev (Hojnik-Zupanc v Mali 2004, 108). Da moramo upoštevati individualne potrebe starejših, je razvidno tudi iz izjave intervjuvanke, ki je rekla, da mora včasih zaposlene opozoriti in se z njimi tudi skregati,

da ji kaj ustrežejo. Takšne občasne konflikte med stanovalci in zaposlenimi lahko razumemo torej kot posledico neupoštevanja stanovalčevih individualnih potreb kot enega izmed pravil emocionalnega dela (Mali 2004, 109).

(120)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Morjo biti. Tte sestre ko so to, da morjo skrbet za nas todi, eno pa drugo. Včasih se jezim kaj, da mi nč ne kaj naredijo. Drugim naredijo, mni pa nč, taj sm pa jezna. Taj pa se malo se skregam pa drugič smo pa kr dobri. Nimamo nič kake jeze. Ooo, hvala bogo, da tisto pa ni.«

Eden izmed intervjuvancev pa je izrazil željo, da bi rad, da bi ga zaposleni naučili uporabljati računalnik.

(121)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja o napredku. Pa da bi mi še v naprej tk pomagale, ko zaj. No, da bi tole se prvo ... No da bi računalništvo znav, to je ta glavno. Tsto bi mi vlko naredli zaj. Drugo pa tk vse, da karkoli zahtevam pa kaj rabim, grem k njim, dobim. Tk da nudijo skos vse.«

Odnosi med stanovalci in zaposlenimi so po eni strani hierarhični, torej nadrejeni in podrejeni. Stanovalci so na vsakem koraku v vlogi odvisnih, ki potrebujejo pomoč, ki ne zmorejo, ki ne znajo ... To je lahko za ljudi, ki so bili vse življenje samostojni in ponosni, neznosno in ponižujoče (Mali 2004, 106). Odgovori mojih intervjuvancev pa so v nasprotju s teorijo, saj jim zaposleni predstavljajo in pomenijo predvsem eno pomoč in vzpodbudo, za kar so jim hvaležni in jih spoštujejo.

(122)

ST-211-2-Majda-1942

»Ena pomoč. Pa spodbuda, ker te znajo spodbujat, al. Pa te ne pustijo tk, ampak da so prijazne do tebe, da te lpo vprašajo, če rabiš pomoč. Pa da ti pomagajo.«

Intervjuvancem predvsem veliko pomeni, da so zaposleni z njimi prijazni. Opisujejo jih z besedami: v redu so, fajn so, dobri so, zadovoljen sem z njimi. Intervjuvanci ocenjujejo zaposlene torej zelo pozitivno.

(123)

ST-211-7-Jožica-1925

»Ja, fajn so. Vsi so fejšt. Dobri so.«

(124)

ST-211-8-Peter-1928

»Kaj bi reko. Zadovoljen sem z njimi. Znajo vprašat, a kaj rabte, ne. Ne bi reko, sam to bi rad mel. Sami vprašajo. Kregan sm bil, ker si sam postiljam.«

Nekaterim pa celo pomenijo vse in bi lahko rekli, da so njihova druga družina.

(125)

ST-211-5-Ciril-1939

»Jo, vse. Tk ko skor družina. Ja, to smo ena vlka družina, tu v domo. Ja, saj pride vmes tudi kaj tk, samo med zaposlenimi to ni kaj, med sostanovalci, saj smo različni. En je tk, drugi je tk, da je bol živčn, drugi ni, tk da ...«

Poudariti moramo, da je zlasti pomemben odnos zaposlenih do stanovalcev že ob prihodu stanovalcev v dom, saj naj bi za dobro počutje tako stanovalcev kot zaposlenih prišlo med njimi do nekakšne medsebojne harmonije (Mali 2004, 105). To je potrdila tudi intervjuvanka, ki je pred odhodom v dom starejših šla na ogled doma. S prijaznostjo osebja je bila zelo zadovoljna, kar je tudi odtehtalo njeno odločitev za bivanje v domu. Z osebjem je tako že pred odhodom v dom vzpostavila pristen, korekten in harmoničen odnos.

(126)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ko pa nism mela kam it. Jaz sm, so mi nogo odrezali, levo. Taj sm še v Mariboro bla. Spodi so mi jo odrezali. Čez 3, 4 lete mi je pa vona desna začela. Je hčerka pršla, je rekla, nekam bogo zgleda vaša noga, je rekla ... Tk ko pa zmerom. Js sm kr jezna bla, če mi je duj reko, da, da bogo zgleda. Sm tk vidla da je, ko je tk otečena gratala, pa tkle. Je rekla, mama, bom js vam dohtarjo šla. Pa kuj poklicala je zdravnika. No, pa pol je pršo. No, pa je koj reko, ka pa čema drugega, ko pa v bolnico. Gra v Slovenj Graci so pa koj ... En star zdravnik biv, tsti je tk hodo me gledat. Je reko, rad bi vam pusto nogo, rad bi vam jo pa tut odrezav jo. Je reko, zdaj bote pa vi sklenili, kak bote hteli. Je reko, nevarno je. Je reko, da bo šlo naprej tto, tta trda kri. Je reko, lahko pride do ... da bojo mi čist gra neki odrezali bk, a ne. Sm rekla, ne to pa ne pustim. Pol sm pa rekla, ja kam bom pa zaj šla. Pa mate pa otroke. Otroke mam, ja. Sem rekla, če majo pa tako stanovanje, da morš po štingah jt. Takrat pa ne pride nobedn v upošteev, diri majo tako stanovanje. Glih dve hčerki mata tako stanovanje, da bi lahko bla pri njih, a ne. Je pa ... So vse tk, da so ble na službo navezane. Taj bom pa jaz celi dan sama doma pa tstea vnuka bi mogla zravno še ahtat. Sm rekla, to pa jaz ne morom. Ja, ka pa bomo taj naredli. Sm rekla, bom pač nekam šla. Pol je pa tamlajši sin Srečko reko, mama ka pa, a bi htela v dom it. Je reko, js te ne gonim. Je reko, če bi

htela ti v dom it, zej je le gra v Prevalah todi dom. Jo, grema gledat. Pa se mi je kr dopadlo, ko sm vidla to. Saj so sestre pa vse je blo okoli nas. Ja pa pridite gr, pa pridite, pa bomo vam vse naredli, če bote pršli. Pa tk so ble prijazne. No niso glih vse naredle, kak so prej rekle. Tsto js tk vem. Oblubiš ti lahko, naret pa ne morš. Jaz sem marsikaj oblubla, po naret pa nisem mogla. Pol pa če oni niso, sm pa sama. Ko so rekle, kr pokličiči me po telefonu al pa po zvoncu, če bo treba na stranišče jt pa to. Sm klicala, klicala, ni blo dirga. Op, sm rekla, ti boš mogla pa sama it na stranišče. Če dir nism mogla hodit, pa sm gr na voz zlezla. Dov s postle pa gr na voz ... Doro, da so postle take nizke ... Pa ntr na stranišče, pa je blo djano.«

Pomen in doživljanje starih prijateljev

Na kakovost življenja intervjuvancev v domu starejših v manjši meri vplivajo tudi stari prijatelji.

Vsi intervjuvanci so imeli, ko so stanovali še doma, veliko prijateljev.

(127)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Ja, spodi sm mela, doma. Ja, ooo, spodi sm mela dost gr okulo. Take ženske so ble, da so ble mni primerne. Smo se pa ja dosti, dosti smo se družli tak. Zaj zadnjo leto, ko sm čisto sama bla, ko je mož umrl. Ooo, so mi pa kr vlko pomenili.«

(128)

ST-211-5-Ciril-1939

»Jo, jo. Uuu, sm mev prjatle. To sm pa ja ... Stalno smo meli. Zato je tudi pršlo do nesporazuma med sosedi, ko so pršli tti moji sodelavci pa sodelavke pa od žene tudi, in smo zuna pred hišo na klopi sedeli pa kavico pili pa tam srkali pa kozarc vina, in je že gitara, pa pesem pa smo peli zvčr pozno v noč in je to sosede motlo, da oni niso meli tejko obiskov, js pa kr naprej. Pa tudi sodelavcem sm dežnike popravlo, škarje bruso, nože bruso pa kar je pač bvo no.«

Ti prijatelji večino intervjuvancev v domu starejših obiščejo bolj poredko. Razlog, da jih ne obiskujejo redno, je, da so ti prijatelji tudi že starejši in bolni. Veliko njihovih prijateljev pa je tudi že umrlo.

(129)

ST-211-3-Frančiška-1925

»Bol malo, bol malo. Ko so pa vsi tk bogi. Tsta Ekartova Marica je bla tk pridna. Pač ja.. Dosti takih ... Pa še s hriba gra dovsa pridejo, pa mi kaj prnesejo, pa tak. Neka jih je pa že pomrlo, tak da nimam več tstih ta bolših, so vsi šli.«

(130)

ST-211-9-Terezija-1922

»Ne, nč. Včasih že, no, ko so što zaj v Prevalah. Ko tsti so le pomrli vsi, ko sm si js bva dora z njimi pa ko smo gra kop stanovali. Zaj je gra tk prazn tsti blok. Je pač dodelan, al. Da smo mrli vsi von jt. Smo pa šli vsi na vse kraje okolo. Ena stranka me hodi obiskat od tam.«

Redne obiske prijateljev ima samo ena intervjuvanka, in sicer najmlajša intervjuvanka. Razlog pa je verjetno ta, da ima ta intervjuvanka tudi mlajše prijatelje in so še v dobri fizični kondiciji.

(131)

ST-211-2-Majda-1942

»Ja. Redno hodijo na obiske.«

X: Kk pogosto pa vas obišejo?

»Tk na ene 14 dni. Včasih prej, včasih pa bol dolgo, al. Kkr pač majo čas.«

Na vprašanje, zakaj jih stari prijatelji zdaj, ko stanujejo v domu starejših, obiskujejo, so intervjuvanci odgovarjali različno: zaradi pristnih, odkritih odnosov; ker jim je dolgčas; da pridejo pogledat, kako so; ker so bili prej veliko skupaj.

(132)

ST-211-2-Majda-1942

»Ker mamo že skos take pristne, odkrite odnose med sabo.«

(133)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, ko jim je dovhcajt. Pa bi radi vidli, kk gre z meni, kk sm, zdravje pa eno pa drugo. Se pomenimo, tk da misli izmenjamo, kk je ker zdrav pa kk mni gre, pa tk naprej, da ...«

(134)

ST-211-8-Peter-1928

»Dost smo bli skupaj. Bil sm pri športu. Pa se o tistem kaj menmo. Pa se sprašujem, kak to, da je padu koroški šport. Recimo to mene zanima. Včasih je bil na nekem večjem nivoju, ne.«

Redkim intervjuvancem ti prijatelji še vedno pomenijo veliko. In jih zdaj, ko stanujejo v domu starejših, zelo pogrešajo. Večina pa prijateljev ne pogreša, saj imajo v domu starejših dosti druge družbe in so spoznali nove prijatelje.

(135)

ST-211-1-Irena-1926

»Js sm že pozabva skor. Tk da ... Ne vem ... Sm se preveč to navadva.«

(136)

ST-211-4-Mojca-1923

»Ne bi rekla, da glih pogrešam koga, ko je tak družbe dosti.«

(137)

ST-211-8-Peter-1928

»Ne. Tu maš silom prilike druge prijatelje, ne. Ozroma z vsemi se pogovarjam, ne. Tak da nisem izoliran, ne.«

Obiska starih prijateljev pa so kljub temu vsi intervjuvanci veseli. To jim pomeni veliko in nekaj lepega. Spominja jih na minula leta.

(138)

ST-211-1-Irena-1926

»Veseva sm, ko pride. Pa kk. Ko ga zagledam, ž vidim, ooo, si pršva, si pršo.«

(139)

ST-211-2-Majda-1942

»Neki lepega. Ker veš, da ni tsto prijateljstvo, kljub temu da sem js zdaj tu, da se ni pretrgavo, ampak da je še skos.«

(140)

ST-211-5-Ciril-1939

»Ja, zelo vlko mi pomeni. Me spominja na minula leta, ko smo kop ble, ko smo prepevali, ko smo šli na izlete, pa to, kk smo se fajn meli, pa to da. To mam tk zelo lepe spomine za nazaj.«

En intervjuvanec pa je zadovoljen, če ga obiščejo prijatelji, predvsem da ga seznanijo o novostih, ki se dogajajo izven doma starejših.

(141)

ST-211-6-Slavko-1920

»Povejo mi vse sorte. Kar je novga, tk da vem.«

X: Ka vam pa pomenijo ti prijatelji?

»Saj prajim, da zvem ka je novga, al, da mi povejo.«

Večina intervjuvancev se strinja, da je odnos med njimi in prijatelji še vedno enak, kot je bil prej, ko so stanovali še doma. Zaupajo si vse. Samo eden intervjuvanec pa se s tem ne strinja. Pravi, da odnos med njimi ne more biti enak. Ker stiki s prijatelji niso več tako intenzivni, se je verjetno ta intervjuvanec od prijateljev bolj odtujil.

(142)

ST-211-8-Peter-1928

»Isti ne more bit. Ampak ga vprašam, kak je pri njih doma, o članih, o otrocih, kaj delajo pa kje so, al u Lublani al doma.«

X: Ka vam pa pomenijo recimo ti prijatelji?

»Prijeten obisk. Nič več.«

11 ZAKLJUČEK

Starejši ljudje postajajo čedalje večja in tem bolj pomembna demografska skupina v naši družbi, zato sem se v diplomski nalogi osredotočila na socialna omrežja starejših ljudi, in sicer konkretnije v institucionalnem varstvu. Na to področje sem se osredotočila, ker je kakovost bivanja v ustanovi enako kakor od materialne oskrbe odvisna tudi od socialne mreže ali medčloveškega sožitja starejših v domu in tistih, ki so z njimi povezani (Ramovš in Ramovš 2006). Predvsem je za starejše dostopnost drugih ljudi, pogostost socialnih stikov z njimi, instrumentalna pomoč in celo čustvena opora, ki jo nudijo drugi, manj pomembna kot njihovo doživljanje in ocena kakovosti teh socialnih stikov – posamezniki lahko socialne odnose razlagajo kot pridobitev oz. zadovoljstvo ali pa kot izgubo oz. stres (Carstensen v Umek in Župančič 2004, 794). Subjektivna izkušnja opore starejših ljudi torej ni toliko povezana s tem, kar se dejansko naredi, z dajanjem opore, ampak bolj s tem, kako je to, kar je narejeno, interpretirano s strani starejših (npr. Procidano in Heller v Hlebec in Kogovšek 2003, 111). S kvalitativno raziskavo sem tako poskušala ugotoviti, kako starejši ljudje v institucionalnem varstvu doživljajo svoja omrežja, kako se počutijo v krogu svojega omrežja in kaj jim pravzaprav pomenijo člani omrežja. Zanimalo me je tudi, kako tako posledično na podlagi svojih doživljanj razporejajo člane svojega omrežja na lestvici pomembnosti.

Z raziskavo sem prišla do rezultatov, da so vsi intervjuvanci na splošno izrazili zadovoljstvo z vsemi člani svojega omrežja (svojci, sostanovalci, zaposlenimi, starimi prijatelji). Predvsem jim največ pomenijo družinski člani in jih na lestvici pomembnosti postavljajo na prvo mesto. Imajo jih radi in jim pomenijo vse. Odnose s svojo družino zdaj, ko živijo v domu starejših, doživljajo enako pozitivno, kot so jih, ko so stanovali še doma. Odnos med njimi menijo, da se ni spremenil, še vedno se razumejo zelo dobro. Tudi v družbi sostanovalcev se večina intervjuvancev počuti dobro in so z njimi postali prijatelji. Tu moram izpostaviti predvsem to, da so si intervjuvanci med vsemi sostanovalci izbrali nek svoj krog prijateljev na podlagi prejšnjih poznanstev, podobne življenjske zgodovine in osebnostnih značilnosti, saj so me opozorili, da se z vsemi v domu starejših ne moreš družiti in pogovarjati, ker živijo v njem ljudje z različnimi

karakterji. Tudi mnoge raziskave kažejo, da ljudje z leti omejijo krog ljudi, s katerimi se čutijo povezane. Socialne mreže starejših so čustveno polne in jih veže močna čustvena naveza, vendar z manjšim številom ljudi. Manjše število socialnih vezi v starosti je posledica tega, da se zmanjšajo tiste vezi, ki ne prinašajo zadovoljstva. Izbirajo le pomembne ljudi in dogodke, nimajo pa želje ukvarjati se z za njih nepomembnimi stvarmi in ljudmi. O tem govori tudi teorija socioemocionalne selekcije, ki trdi, da z leti upada velikost socialnega omrežja, narašča pa kvaliteta družbenih vezi in odnosov. Starejši tako izbirajo tiste ljudi in situacije, ki jim zagotavljajo emocionalno zadovoljstvo in ne želijo vstopati v emocionalno nepomembne družbene stike. Preostanek svojega življenja zaznavajo kot razmeroma kratek in se bolj kot na dolgoročne cilje osredotočajo na trenutne čustvene potrebe. Upad socialnih interakcij je torej rezultat sprememb v življenjskih pogojih, zaradi česar si starejši skrbneje izbirajo socialne stike (Umek in Zupančič 2004, 650).

Pomembno vlogo v omrežju mojih intervjuvancev imajo tudi zaposleni v domu starejših. Tudi njih intervjuvanci doživljajo pozitivno in so z njimi zadovoljni. Po njihovem mnenju jim zadovoljijo vse telesne in materialne potrebe. Z njimi se tudi dobro razumejo in se z njimi občasno tudi pogovarjajo. Zaposleni jim poskušajo delno zadovoljiti torej tudi potrebo po emocionalni opori. Vendar pa za nekatere intervjuvance to ni dovolj, saj so pri zaposlenih izpostavili problem pomanjkanja časa za pogovore, ki jim pomenijo veliko. Veliko število specializiranih »tujcev« lahko staremu človeku odlično zadovoljuje vse telesne potrebe, nudenje ostalih potreb, predvsem potreb starejših po osebnem medčloveškem stiku, pa zaradi rutiniziranega odnosa zaposlenih in pomanjkanja časa ni mogoče oz. je v časovno zelo omejenem obsegu (Ramovš 2000). Na kakovost življenja mojih intervjuvancev v manjši meri vplivajo tudi stari prijatelji. Tudi njih intervjuvanci doživljajo pozitivno in so jih, ko jih ti obišejo, veseli. Drugače pa jih ne pogrešajo, saj so v domu navezali stike z novimi prijatelji, ki jim zdaj zadovoljujejo potrebe po emocionalni opori. Stari prijatelji jim zaradi prevelike odsotnosti niso več mogli nuditi emocionalne opore, zaradi česar so jih intervjuvanci nadomestili z novimi prijatelji. Saj, kot sem že omenila, po teoriji socioemocionalne selekcije starejši v preostanku svojega življenja izbirajo v svoje omrežje ljudi, ki jim lahko zagotavljajo emocionalno zadovoljstvo (Umek in Zupančič 2004).

Vsi intervjuvanci torej kljub majhnim pritožbam na splošno zelo pozitivno doživljajo svoje socialno omrežje in za nobenega od članov omrežja ne morejo reči, da za njih ni pomemben. Njihovo pozitivno doživljanje socialnih odnosov s člani omrežja pa očitno zelo pozitivno vpliva na njihovo dobro počutje, saj so v primerjavi z večino ostalih stanovalcev doma starejših moji intervjuvanci izražali tudi vidno večje zadovoljstvo in smisel do življenja in so se po moji presoji učinkoviteje spoprijemali s starostjo in spremljajočimi boleznimi. Da zaznavanje kakovosti socialnih odnosov vpliva na zdravje starejših in njihovo zadovoljstvo z življenjem, je tudi dokazano. Starejši, ki se v svojem socialnem okolju počutijo varne, se tudi učinkoviteje spoprijemajo z boleznimi, stresom in drugimi obremenilnimi težavami v vsakdanu. Kakovostni socialni odnosi predstavljajo varovalni dejavnik pri zadrževanju življenjskega optimizma, zadovoljstva, smisla življenja in zdravja (Smith v Umek in Zupančič, 2004). Dobro počutje mojih intervjuvancev je vplivalo tudi na to, da so bili v primerjavi z ostalimi oskrbovanci doma starejših tudi sploh pripravljeni sodelovati pri moji raziskavi. Ostali pa so bili slabovoljni in so sodelovanje odločno zavračali.

Kljub dokaj podobnemu pozitivnemu doživljanju socialnih omrežij prihaja med mojimi intervjuvanci tudi do minimalnih razhajanj. Predvidevam, da je to verjetno posledica tega, da je psihično počutje in doživljanje odvisno tudi od objektivnih karakteristik, tj. sociodemografskih dejavnikov, kot so izobrazba, dohodek, družbenoekonomski položaj, zakonski status itd. (Diener in drugi v Šadl 2005).

Cilj moje kvalitativne raziskave je bil pridobiti čim bolj poglobljene in individualizirane odgovore, in s tem čim bolj poglobljeno in konkretno spoznati nek vidik intervjuvančevih doživljanj socialnih omrežij. Pri zbiranju tovrstnih podatkov sem dobila občutek nekakšne skromnosti oz. površnosti, kot da intervjuvanci še nikoli doslej niso razmišljali o tem, kako se počutijo v krogu članov svojega omrežja ali pa je bila tema za njih preveč občutljiva in osebna, in so mi svoja čustva poskušali malo prekriti. Predvsem bi si lahko raziskovanje po mojem mnenju in izkušnjah precej olajšala, če bi poleg intervjujev uporabila tudi metodo opazovanja z udeležbo, saj bi me tako predhodno vsi intervjuvanci spoznali in bi mi prej in bolj zaupali.

12 LITERATURA

- Burns, B. Robert. 2000. *Introduction to research methods*. London: Sage publications.
- Dragoš, Srečo. 2000. Socialne mreže in starost. *Socialno delo* 39 (4–5): 293–314.
- Dremelj, Polona. 2003. Sorodstvene vezi kot vir socialne opore posameznikov. *Družboslovne razprave* 19 (43): 149–170.
- Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Hlebec, Valentina in Tina Kogovšek. 2003. Konceptualizacija socialne opore. *Družboslovne razprave* 19 (43): 103–125.
- --- 2006. *Merjenje socialnih omrežij*. Ljubljana: Študentska založba.
- Hlebec, Valentina. 2003. Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 19 (43): 171–182.
- Hojnik, Ida, Bojan Accetto in Alenka Čeč-Laban. 1988. Nekatere psihološke značilnosti starejših ljudi. *Zdravstveno varstvo* 27: 113–118.
- Hojnik-Zupanc, Ida. 1996. *Organizirana pomoč na domu za stare ljudi v Ljubljani*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- --- 1997. *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
- --- 1999. *Samostojnost starega človeka v družbeno – prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Hvalič Touzery, Simona. 2007. *Družinska oskrba starih družinskih članov*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Iglič, Hajdeja. 1988a. Ego-centrične socialne mreže. *Družboslovne razprave* 5 (6): 82–93.
- --- 1988b. *Analiza socialnih mrež: prikaz osnovnih značilnosti socialnih mrež Jugoslovanov*. Ljubljana: Institut za sociologijo pri Univerzi.
- Kogovšek, Tina in Anuška Ferligoj. 2003. Merjenje egocentričnih omrežij socialne opore. *Družboslovne razprave* 19 (43): 127–148.
- Kogovšek, Tina, Valentina Hlebec, Polona Dremelj in Anuška Ferligoj. 2003. Omrežja socialne opore Ljubljančanov. *Družboslovne razprave* 19 (43): 183–204.

- Kogovšek, Tina. 2001. *Ocenjevanje zanesljivosti in veljavnosti merjenj značilnosti egocentričnih socialnih omrežij*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Kregar, Rok. 2007. *Razmerje med formalno in neformalno oporo starejših Ljubljančanov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lenarčič, Blaž in Jože Ramovš. 2006. Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije med tretjo generacijo v občini Komenda. *Kakovostna starost* 9 (1): 21–28.
- Mali, Jana. 2004. Kvaliteta življenja in zadovoljstvo stanovalcev in zaposlenih v domu starejših občanov. *Socialno delo* 43 (2–3): 105–115.
- --- 2007. *Vloga in pomen socialnega dela v razvoju institucionalnega varstva starih ljudi v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Malnar, Brina. 2005. *Raziskovalni seminar*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Milošević-Arnold, Vida. 2000. Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo* 39 (4–5): 253–262.
- Nagode, Mateja, Polona Dremelj in Valentina Hlebec. 2006. Ponudniki socialne opore starostnikom v ruralnem in urbanem okolju. *Teorija in praksa* 43 (5–6): 814–827.
- Nagode, Mateja. 2003. *Vrednotenje uporabe alarmno-varovalnega sistema kot sredstva večje samostojnosti starostnikov*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Pečjak, Vid. 2007. *Psihologija staranja*. Bled: Samozaložba.
- Postružnik, Adela. 2000. Nematerialna pomoč starostnikom. *Socialno delo* 39 (4–5): 337–346.
- Ragin, Charles. 2007. *Družboslovno raziskovanje – enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ramovš, Jože, Danica Hren in Pavlina Žgajnar. 2006. Klub svojcev v domu upokojencev v Trbovljah. *Socialno delo* 45 (3–5): 287–289.

- Ramovš, Jože, Tone Kladnik, Branko Knific in sodelavci. 1992. *Skupine starih za samopomoč: metodični priročnik*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo.
- Ramovš, Jože. 2000. Medgeneracijska povezanost, samopomoč in kakovostna starost. *Socialno delo* 39 (4–5): 315–329.
- --- 2003. *Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- --- 2004. Dom za stare ljudi z vidika kakovosti osebnega življenja in medčloveškega sožitja. *Kakovostna starost* 7 (2): 11–30.
- Ramovš, Ksenija in Jože Ramovš. 2006. Klubi svojcev kot sredstvo za povečanje kakovosti bivanja v domovih za stare ljudi. *Socialno delo* 45 (3–5): 279–282.
- Rosenberg, Mark in John Everitt. 2001. Planing for aging populations: inside or outside the walls. *Progress in Planning* 56: 119–168.
- Skupnost socialnih zavodov Slovenije. 2007. *Splošno o domovih in posebnih zavodih*. Dostopno prek: <http://www.ssz-slo.si/slo/main.asp?id=2361E17F> (27. september 2008).
- Statistični urad Republike Slovenije. 2007a. *1.oktober - mednarodni dan starejših*, 28. september. Dostopno prek: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1180 (25. september 2008).
- --- 2007b. *Javni socialnovarstveni zavodi*, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/statinf/12-si-044-0701.pdf> (27. avgust 2008).
- --- 2008a. *Prebivalstvo Slovenije 2006*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/05-RR-007-0801.pdf> (27. september 2008).
- --- 2008b. *Prebivalstvo*, 9. julij. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/statinf/05-si-007-0802.pdf> (25. september 2008).
- Sugarman, Leonie. 1986. *Life-span development: concepts, theories and interventions*. London, New York: Routledge.
- Šadl, Zdenka. 2005. Družbene spremembe, travmatične emocije in emocionalna opora. *Družboslovne razprave* 21 (49–50): 223–242.

- Tomažič, Neva in Odila Peternelj. 1998. *Organiziranje služb za pomoč starostnikom na domu v občini Koper*. Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Tournier, Paul. 1980. *Učimo starjeti*. Zagreb: Biblioteka »Oko 3 ujutro«.
- Umek Marjanovič, Ljubica in Maja Zupančič. 2004. *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Van der Poel, Mart. 1993. *Personal networks. A rational-choice explanation of their size and composition*. Lisse: Swets&Zeitlinher.
- Vaux, Alan. 1988. *Social support. Theory, research and intervention*. New York: Praeger.

13 PRILOGE

PRILOGA A: Prepis intervjujev, ki so bili opravljeni s starejšimi ljudmi v domu starejših na Fari na Prevaljah

ST-211-1-Irena-1926

Kdo od družinskih članov vas obiskuje?

I: »Vsi. Čira, oba sina, snahe. Pa vnuki, pa še kaka prjatca.«

Ka pa vam pomeni, da vas obiščejo družinski člani? Kk se takrat počutite?

I: »Srečna sm. Pa kk.«

Ka se pa ponavadi z njimi pogovarjate?

I: »Vse sorte mi povejo. Vse mi povejo ka se dogaja, pa kk se majo, pa ke so hodli. Vse tako.«

Ka pa bi si dejansko želeli z njimi pogovarjati vi osebno?

I: »Nč kaj. S čiri navadno se še kaj spravhama bol tk. S sinami pa ne tejko. Tk vete kk so sini. Te kr potolaži, potolaži, al, ti kr bodi.«

Kako pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo? Če vam to zadostuje, kejkokrat pridejo na obisk?

I: »Jo, jo. Včasih vsake osem dni, drč štrnajst dni, kk keru.«

Ka pa ponavadi skup počnete, ko vas obiščejo?

I: »Ja, navadno mavo smo to.«

X: A v sobi?

I: »Ja. Ja. Drugač pa gremo dov v bife.«

X: Ka pa še kaj drugega?

I: »Kaj popijemo. Nasmajmo se, da hitro mine.«

Ka pa bi si želeli v resnici z njimi vi počet osebno?

I: »Nč. Nč, ka pa. Kar mam, tk povem.«

X: Predvsem bi se radi pogovarjali z njimi?

I: »Mhm.«

Vas kaj še posebej veže na dom, kjer ste prej stanovali?

I: »Čisto nč.«

X: Čisto nč?

I: »Ne.«

Ka pa svojci, vas kaj odpeljejo domov na obisk recimo?

I: »Jo, jo. Jo, jo. Kr naprej, edn pa drugi.«

A to na vašo željo al na njihovo?

I: »Njihovo. Eden me pokliče al pa drugi, pa grem.«

X: Vi si pa ne želite na obisk?

I: »Jo, si ž želim. Mislim, no morda bo pa pršo keru. Če ga ni ga ni, če je pa je.«

Kk se pa počutite, ko vas odpelejo domo na obisk?

I: »Ja, se fajn počutim. Smo pa tut rada zat grem.«

X: Tk, da ste radi tule v domu?

I: »Jo, jo.«

Koga od družinskih članov pa še posebej, se še posebej razveselite, če pride na obisk? Koga bi se še posebej razveselili?

I: »Pravnukov.«

Zaka pa?

I: »Tk ko so tk hecni. Pa se pogovarjajo z meno. Pa ...«

Ka vam pa pomenijo pravnuki?

I: »Vse, vse. Bol ko vnuki. Mam pa tri pravnuke.«

Ka pa z njimi počnete pa se pogovarjate, ko vas obiščejo?

I: »Ja, vse mi premečejo, pa poramajo, pa išejo. Pa bica a to maš, a to je tvoje, a to maš, a to je tvoje. Pa gr po pojšli pa, pač tk.«

Bi radi videli, da vas obiščejo še ker drugi družinski člani recimo, ki vas ne obiščejo?

I: »No, včasih bi želeva koga, ga pa ni. Sestra pride, no.«

X: Ka pa tsti, ko vas nikol še niso obiskali, mislim bi tste želeli? A je kak tak?

I: »Je. So taki. To so, ko sm jim teta, al.«

Zaka pa mislite oz. zaka vi menite, zaka vas ne obiščejo?

I: »Prajijo, da nimajo cajta. Prajijo, tk mama pride.«

Ka pa v kakem odnosu ste z njimi? Kk se z njimi razumete?

I: »V redo. V redo. Z vsemi. Ja, ja.«

Ka vam pa pomenijo tte osebe?

I: »Vse. Vse. Vse.«

Kk torej doživljate in vidite vaš odnos z družino? Kk se razumete zdaj z njimi, ko ste v domu, ko stanujete v domu?

I: »Z vsem. Z vsem, se razumemo. Z vsem. Vsakega sm ekstra gmajtna, ko pride.«

Ka pa a so bli vaši odnosi z družino pred odhodom v dom drugačni, ko ste stanovali še doma, ko pa zdaj, ko ste v domu? Bi lahko rkli, da so drugačni, al niso?

I: »So drugačni, ja.«

X: Kk to mislite?

I: »Mislim to tk, če mam rojstni dan al mam god al ka. Taj me pa smo obiščejo otroci, drugi nobeden al. Prej so pa še prjatlj pršli, pa ... Zaj pa ni koga.«

X: Ka pa drugač? Razumete se pa isto z njimi tk, ko ste se pa prej?

I: »Jo, jo. Jo, jo. V redo je. V redo so.«

Kak je pa vaš odnos do njih? A je še vedno isti, ko pa je prej bil?

I: »Ja, ja. Še bolj jih rada mam, ko prej.«

Ka vam pa na splošno pomeni vaša družina?

I: »Vse. Vse. Bojim se zaje, da bi ja ne bvo kermo kaj.«

Kk se pa razumete s sostonovalci?

I: »Še kr.«

Ka pa z njimi počnete skupaj?

I: »Ja, pogovarjamo se dole v avli, pa ... Tk drugač sm pa vejko sama to pa čitam pa mavo televizijo gledam.«

Ka pa se z njimi pogovarjate? Recimo o kakih stvareh?

I: »Js navadno sm kr tiho. Sm poslušam. Ko tk, tk govorijo preveč, al.«

Ka pa bi se dejansko želeli vi z njimi pogovarjat, če bi se pogovarjali, recimo? O kakih stvareh?

I: »Kk je bvo doma včasih, pa kk so oni, pa tk ... Ne vem no. Si že upaš ne, ko so pa različni ldi a veš. Odpreda so tk, odzada pa tk, al. Tk da ... Uuu, pa ne upaš si vse.«

Kk pogosto se pa družite z njimi?

I: »No, navadno koj, ko jemo. Pr zajtrko se mavo pogovarjamo, pr kosilo, pa včr. Popoldan pa če grem dov al pa če grem mavo vn. Če je kera zravno grema, če ne pa ne.«

X: Ka pa drugač, na kakih krožkih, literarnem krožku, pevskem zboru?

I: »Pevskemo hodim, ja. Pa za hrano hodim vsak ponedelek.«

X: Ka pa tam delate?

I: »Ja, predlagaš, če ker reče ntr, da što ne je pa što ni doro, pa to bi, mi pa povemo.«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

I: »Fajn. Fajn. Jo.«

Ali ste postali s sostanovalci prijatelji? Bi lahko rkli, da ste prijatelji?

I: »Aha.«

X: Zaka pa?

I: »Ne vem. Ko ... Kermo zaupaš, poveš vse, kermo pa ne, pa nč, al.«

Ka pa vam pomenijo sostanovalci?

I: »Ne vem. Ka bi rekva. Stanovalci ekstra nč. Sestre pa šte negovalke pa šte čistilke, to se mi zdi, da največ mam od tstih. Ko se ne upaš z drugimi tk ... Ne, ne upaš si tk govoriti, al.«

Kk pomembni so pa za vas sostanovalci v primerjavi recimo z vašo družino?

I: »Nč. Nimam preveč veze ž jmi.«

Ste imeli pred odhodom v dom starejših prijatelje?

I: »Ja, pa kejkjo. Pa sosedov, pa ... Vejko sm meva, res vejko.«

Vas stari prijatelji še kdaj obiščejo?

I: »Jo, pridejo.«

Zaka pa vas obiščejo?

I: »Ja, ko smo si pač dobri bli. Zaj pa gremo na kavo dole, pa mavo poklepetamo, pa mine.«

Kk pogosto pa vas obiščejo?

I: »Aaa, to pa bol redko. Vsak mesec enkrat mogoče pride eden, pa pride drugi, al. Pač tk.«

Ka pa vam pomeni njihov obisk?

I: »Veseva sm, ko pride. Pa kk. Ko ga zagledam ž vidim, ooo, si pršva, si pršo.«

Kak odnos pa mate zdaj z njimi? Kk se z njimi razumete zaj, ko ste tole v domo, ko stanujete?

I: »Glih tk. Oni mi povejo vse, js pa jim tot povem, al. Vse mi povejo.«

Se je odnos spremenil?

I: »Ni, ni. Čisto nč.«

Ka vam pa pomenijo? A jih pogrešate?

I: »Js sm že pozabva skor. Tk da ... Ne vem ... Sm se preveč to navadva.«

Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se razumete z njimi?

I: »V redo, z vsemi. Z vsemi. To so tk pridni, da ...«

A bi si želeli, da bi meli z njimi drugačen odnos? Kak odnos bi si želeli?

I: »Ne, tk ko je zdaj.«

Ka pa skup z njimi počnete recimo?

I: »Pogovarjamo se. Če kera pride, se pogovarjamo. Mam rada vse zaposlene. Vsi so fejt.«

Ka pa se z njimi pogovarjate? O čem? O kakih stvareh, recimo?

I: »Ja, kk je, pa kk sm ... A sm zadovolna, a sm v redo, a bi rada šva domo. Pa prajim pa tk grem domo. Pa prajijo pa tk prav. Pa tako se pogovarjamo. No, s sestrami štimi navadnimi, štimi pač vsaka pove kk je doma, js pa tut povem.«

Kaj pa bi se dejansko želeli z njimi pogovarjati, pa ka bi želeli z njimi delati?

I: »Ja, tk bi rada več kaj še pogovarjava se. Smo vidiš, da ne moreš.«

X: Nimajo cajta?

I: »Ne, ne. Ne moreš.«

X: Zaka pa mislite, da se ne morte z njimi pogovarjat? Zarad česa?

I: »Ja, ko cajta nimajo. Mavo pridejo v sobo al pa dole, pa grejo.«

Ka vam pa pomenijo zaposleni?

I: »Vse, vse. Ko poznam, vejko takih je, pa še zlahte je. Mam še zlahte preca tole nt. Tk da je kr fajm.«

S kom v domu poleg svojcev, sostanovalcev pa zaposlenih se pa še družite pa pogovarjate?

I: »Ja, če me do pozna, al pa ga js poznam, taj se pogovarjamo. Če ne pa nč.«

X: Ko pridejo drugim na obisk?

I: »Ja, ja, ja. Če poznam. Če pa ne, sm pa rajš tiho.«

Ka pa z njimi počnete, o čem se pogovarjate s takimi mimoidočimi?

I: »Kr tk, navadne stvari. Čist navadne.«

X: Nč kaj osebnega?

I: »Ne, ne, ne, ne. Kk mi gre, pa kk je, ja v redo. Pa nč drujga.«

Ka vam pa pomeni njihova družba? Ttih ko tk mimo pridejo?

I: »Ja, vlko mi pomeni. Ja, oooo, a ti si to, a ti si. A tk. Pa ni ti videt zaka si što. Sm pač što, no.«

Kk se pa počutite zdaj v domo starejših?

I: »V redo.«

A ste osamljeni?

I: »Čist ne.«

A bi si želeli družiti z več ljudmi recimo?

I: »Ne.«

X: Ne?

I: »Ne. Ne.«

Kdo od teh ljudi, ki sem jih zdaj omenja recimo: vaši svojci, zaposleni, sostanovalci, pa vaši bivši prijatelji, kdo od tih vam največ pomeni?

I: »Ja, največ mi pomenijo otroci. No, pa što todi šte, ko so. Šta, ko mi je zaj gra rekva, kk mi je rekva, Lizika a maš ž obiske. A ste čuli, ko je rekva? Pa take so, ko jih poznam, no ...«

Kdo vam pa najmanj pomeni od vseh tih, zaposlenih, svojcev vaših, bivših prijateljev in sostanovalcev?

I: »Drugo mi vse pomeni, smo ena, mi pa ne pomeni nč što. Ko je prnogočna.«

X: To je sstanovalka vaša?

I: »Ja. Ja. To pa ne smeš kaj rčt. To ma tak jezik, da ... Tam pa res. Postim jo pr miru, ona mene. Povedva sm ji svoje, ona mni zat. Pravzaprav nč ni meva vejko kaj rčt, ko se ni upava. Ko je vedva, da tk vse vem o nje. Pol sm ji rekva, ti mne posti pr miro, js tebe preveč poznam ...«

Je za vas pomembno, da mate stike z ludmi okrog sebe?

I: »Jo, jo. Tk se pogovarjamo vsakdanje reči. Drgač pa ne.«

X: Ka bi radi z njimi počeli?

I: »Ja, nč. Nč, js sm najbolj srečna, da sm sama što gra popovdan, pa se dov zaklenem, pa mam mir. Mavo čitam, kejkr morem. Mavo televizjo gledam. Če se mi lubi, grem dov, če ne pa ne.«

Kak je biv pa dejansko razlog, da ste se odločili za bivanje v domu? Mislím, da ste se sm preselili?

I: »Js sm ... Doma je mne najprej kap. Pol so me v bolnico pelali. Iz bolnice, mni se zdi čez osemindvajset dni, sm šva domo, pa čira ni meva cajta, ko je v službi, al. Doma sm pa čist sama bva pa nisem mova več pucat, pa ne kuhat, pa nč. Po sm vseeno še bva doma, rajtam skor eno leto. Pol me je pa kap. Pol so me pa v bolnico pelali. No, sm pa že prej što za prošnjo nt dava, ko me je že kap. Pol sem pa v bolnici bva, sm pa že dobva, da sm što sprejeta. Pol je pa čira prnesva dovta v bolnico list, da sm mrva podpisat, da grem, al.«

A ste sami se odločili?

I: »Sama, sama. Sama, sama, ja. Saj sm vidva, da sama ne morm več bt, al. Tk vete, snahe niso mele cajta, še otroke pa ... Čira pa ne mora. Saj je pršva, al, ka pa pol ure, eno uro ni nč, al. Pa še sosede sm meva fajne, da so me ... En moški je biv. Kadar je ponoči biv na šihto, je en cajt ležo pa pršo gr, ja Elza, a boma kofe piva. Je on pršo dov al pa js gr.«

X: Tk da ste meli družbo?

I: »Ja. Včasih mi je še izino skuho. Fajn sm meva družbo, res da.«

X: Pa je biv to vaš prjatl?

I: »Prjatlí smo bli, ja. Fajn je bvo no, dokler je švo. Po pa nism mova več, pa nism mova.«

Ka pa tole vam je fajn zdaj al ni, v domu?

I: »Fajn mi je. Posebno zaj, ko sm sama, da sm sobo dobva. Dve leti sm bva gra na oni strani.«

X: Tam sta ble dve v sobi?

I: »Ja. No, pol čez dve leti sm pa dobva. Zaj sm pa že ta peto leto što.«

X: Vam je boljše al ne?

I: »Ka pa miš, sevda.«

X: Zaka pa?

I: »Ja ... Se umijem, stoširam, pa što lpo spreoblečem, pa se zaklenem, pa sm fajn sama, pa delam kar očm al. Televizjo gledam, tablete vzemem pa zadremlem. Fajn, mir mam pa rada.«

ST-211-2-Majda-1942

Kdo od družinskih članov vas obiskuje?

M: »Sini, pa žene, pa vnuki.«

Kaj vam pa pomeni, da vas obiščejo družinski člani?

M: »Fajn.«

Kk se takrat počutite?

M: »Je bolši, ko pridejo na obisk.«

Ka se pa ponavadi z njimi pogovarjate? O kakih stvareh?

M: »Ka se doma dogaja, ka bojo doma devali, ka so devali.«

X: Še kaj drugega?

M: »Take vsakdanje zadeve.«

Ka pa bi se dejansko želeli z njimi pogovarjati recimo vi osebno?

M: »Ne vem. Ko se tk, tk spontano pogovarjamo. Tk da bi rekva, da mam ne vem kake osebne želje, da bi se pogovarjava, nimam. Ko se tk sproti pogovarjamo.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo?

M: »Kr redno.«

Pa vam to zadostuje?

M: »Ja. Dojst, ja.«

Ka pa ponavadi skupaj počnete, ko vas obiščejo?

M: »Al gremo na kavico. Al pa me vn mavo pele vnuk pa njegova punca.«

Kaj pa bi si želeli v resnici recimo z njimi počet?

M: »Ja, take želje so neuresničljive. Svda js bi bva doma, če bi mova bt, al. Saj to si vsak želi.«

Vas kaj še posebej veže na dom, kjer ste stanovali prej?

M: »Ja, moje stanovanje je še opremljeno tk, ko je bvo. Zato ko grem na vikend kda domo, js sem v svojih prostorih. Čprav zaj pa vnuk ntr je, ko mene ni.«

Ka pa svojci, vas kdaj odpeljejo domov recimo na obisk?

M: »Ja, ja, v Mežico.«

A to na vašo željo al na njihovo?

M: »Ne, oni. Na mojo ne. Saj ne rečem. Saj oni rečejo, če grem.«

Kk se pa počutite takrat, ko vas odpeljejo domov oz. ko ste doma pač?

M: »A čist po pravici povem?«

X: Ja, prosim.

M: »Ko pridem domo tk veš, da je hudo. Moje stanovanje je še tk opremljeno, ko sm pa prej meva, pa vse. Pol ko prideš nt, ko veš, da si ne moreš več kaj pomagat pa si ti od drugih odvisn, je kr hudo. Drugač pa sevda, ko je domačo okolje, to je le domačo, al, in je drugač. Čprav je tu zelo lepo pa vse, sam dom je dom. Veš da sm vesela, če domo grem.«

Koga od družinskih članov pa se še posebej razveselite, če pride na obisk?

M: »Andreja, vnuka.«

Zaka pa glih njega?

M: »Zato ker sma največ cajta skop preživeva.«

Ka pa vam pomeni on?

M: »Vlko mi pomeni.«

Ka z njim počnete pa se pogovarjate, ko pride?

M: »Ja, kk je pri študiju, ka bo doma naredo še, kk se ma. Pol pa gremo dov na kavico.«

Bi radi videli, da vas obiščejo še kateri drugi družinski člani, ki vas ne obiskujejo recimo?

M: »Ne. Saj vsi hodijo tsti, ko jih mam rada pa ko majo oni mene radi. Pa sodelavke ogromno hodijo pa prijatl eden.«

Kk pa doživljate in vidite vaš odnos z družino recimo? Kk se razumete sedaj z njimi?

M: »V redu.«

A so bili vaši odnosi z družino pred odhodom v dom starejših drugačni?

M: »Ne. Ne.«

A se je vaš odnos do družine spremenil?

M: »Ne.«

Kaj pa njihov odnos do vas?

M: »Ne.«

Ka pa vam na splošno pomeni družina?

M: »Ogromno mi pomeni.«

Kk se pa razumete s sostanovalci?

M: »V redo se razumem, v redo.«

Ka pa skupaj z njimi počnete?

M: »Ja, hodim na pevske vaje, pol grem na literarnega, pa občasno grem na delovno terapijo. To je pa vse. Ogromno berem js zaj, ko lahko berem.«

Ka pa se z njimi recimo pogovarjate? O kakih stvareh?

M: »Js se edino z Urško pogovarjam. Js se ne tk pogovarjam z ostalimi.«

X: Ka se pa recimo z njo pogovarjate? O osebnih stvareh?

M: »O vsakdanjih stvareh.«

Ka pa bi se dejansko želeli z njo pogovarjat? Ka bi se dejansko želeli?

M: »Saj kadar si hočma, si tk povema, al.«

Ka pa bi radi z njo delali recimo? Ka je vaša želja?

M: »Saj se družima. Ne vem, ka bi še bvo.«

Kk pogosto pa se družite z njo recimo?

M: »Ja, prej sma na telovadbo skop hodle. Pa prej, ko sm js gra bva, sma ogromno ble na balkono, al. Tk da sma vsak dan ble skop, pa brale, pa igrale človek ne jezi se, pa domino, pa take stvari. To zdaj pogrešam, ko je ona gra, js pa tu, al. Sicer pa lahko grema grta. Ona dov pride k mni, js pa grem grta včasih.«

Kk se pa počutite v njeni družbi?

M: »Fajn.«

Ali ste postali z njo prijateljica?

M: »Lahko bi rekva, ja.«

Zaka pa recimo?

M: »Zato, ko mi je nekam blizu. Lahko se z njo pogovarjam.«

Ka vam pa pomenijo na sploh sostanovalci recimo, pa Urška, kot sostanovačka?

M: »Ja, neki del prijateljstva, bi lahko rekva. Ne takega intimnega prijateljstva, ampak tk, da smo prijatlni vsi, ker pač smo tu, al.«

Kk pomembni so pa za vas v primerjavi recimo z vašo družino?

M: »Ja, jih mam rada. Ampak družina je na prvem mestu.«

Ste imeli pred odhodom v dom starejših prijatelje?

M: »Ja. Sm meva.«

Vas ti stari prijatelji še kdaj obiščejo?

M: »Ja. Redno hodijo na obiske.«

Zakaj pa vas obiščejo? Zaka, vi menite?

M: »Ker mam že skos take pristne, odkrite odnose med sabo.«

Kk pogosto pa vas obiščejo?

M: »Tk na ene 14 dni. Včasih prej, včasih pa bol dolgo, al. Kkr pač majo čas.«

Ka vam pa pomeni njihov obisk?

M: »Neki lepega. Ker veš, da ni tsto prijateljstvo, kljub temu da sem js zdaj tu, da se ni pretrgavo, ampak da je še skos.«

Kakšen odnos pa mate zdaj z njimi? Kk se z njimi razumete?

M: »Fajn. Lepo.«

Se je pa odnos spremenil odkar ste pač tule v domu?

M: »Ne.«

Ka vam pa pomenijo? A jih pogrešate?

M: »Ja, pogrešam jih.«

X: Ka vam pa pomenijo?

M: »Vlko.«

Kakšen je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se razumete z njimi?

M: »Js mislim, da se v redu razumem. Da se zastopimo in da mam js do njih korekten odnos, oni pa do mene.«

A bi si želeli, da bi imeli z njimi recimo drugačen odnos?

M: »Saj je tk prvi vtis tsti važn, kak odnos ti da, al, si zastaviš, če ti si z njimi ... Maš lep odnos, majo tut oni lep odnos, ker morjo veliko svojga truda vlagat, al. In cenim jih ... Njihovo delo.«

Ka pa skup z njimi recimo počnete? Z zaposlenimi, ka delate?

M: »Ja, vlko js ne z njimi, ko pač, ko js zej, al, odkar se sama oblačim, si to nardim. Drugač pa pridejo vsako jutro nt, pa mi postlo posteljejo, pa mi dajo opornico na naogo. Pa tk se pogovarjamo ... Saj pa tk nimajo časa tejk. Ampak kadar se majo čas, se pa pogovarjamo vse sorte stvari.«

Ka pa se recimo pogovarjate z njimi? O kakih stvareh?

M: »Ja, kk so. Pa take stvari.«

Ka vam pa pomenijo zaposleni?

M: »Ena pomoč. Pa spodbuda, ker te znajo spodbujat, al. Pa te ne pustijo tk, ampak da so prijazne do tebe, da te lpo vprašajo, če rabiš pomoč. Pa da ti pomagajo.«

S kom v domu se pa poleg svojcev, sostanovalcev, pa zaposlenih še družite recimo?

M: »Z nobenmo drugemo.«

Kk se pa počutite zdaj v domo, ko ste? A ste osamljeni recimo?

M: »Ne. Vsak je malo osamljen. Ampak tk ... Saj to je del življenja in ga mrš tk vzet, a ne. Svda bi bvo boljše, če bi js bva nekje doma. Ne bi bvo tk, al ... Ne bi bva tk sama.«

A bi si želeli družiti z več ljudmi, tole v domu?

M: »Ne.«

Kdo od teh ljudi torej, ko sma omenle: svojcev, sostanovalcev, zaposlenih, pa starih prijateljev, kdo vam največ pomeni od ttih ljudi?

M: »Ja, vnuk. No pa sodelavke mi tut vlko pomenijo, al. Ker so tk pridne. Redno hodijo na obisk.«

Kdo vam pa najmanj od ttih pomeni?

M: »To pa ne morm rčt. Ker mam vse tejk rada, da ne morm komo krivico naret pa rčt, da mi ne pomeni kaj. Vsak mi neki del pomeni, al.«

Je za vas pomembno, da imate pač stike z ludmi okrog sebe?

M: »Aaa je, ker drugač otopiš.«

X: Ka pa bi radi z njimi počeli recimo? Na sploh z ljudmi okrog sebe?

M: »Saj se tk redno pogovarjam. Sosea redno pride sm k mni, če ne pa grem js tja h nje.«

Kakšen je biv pa recimo dejansko razlog, da ste se preselili v dom, da ste zdaj tule?

M: »Ja mene je možganska kap, al, in pol svda sem bva nepokretna. In pol ni bvo druge možnosti, ko pa da grem v dom. Zato kr naši doma so zaposleni vsi in js jim ne morm bt v breme, ker to je eno vlko breme. Tk pa pridejo h mni, ko pridejo.«

X: Drgač ste pa rkli, da živite v isti hiši, ampak mate ločeno gospodinjstvo?

M: »Ja, ločeno gospodinjstvo mam. Js mam svojo stanovanje, oni svojo. Hiša je skupna.«

A torej ste se sami odločili, da grete v dom?

M: »Ja, saj mi ni kazavo kaj drugega.«

Kk pa zdaj tole v domo? A vam je fajn? Kk bi ocenli?

M: »Da bi rekva, da mi kaj manjka al pa kaj, mi ne. Je lepo kolker je lahko dom lep, al. Tk ena ustanova. Js mislim, da nudijo ogromno, da so sestre prijazne, da so negovalke prijazne. Ni pa isto, ko pa če si doma, al. Dom je le dom. Ustanova je ustanova. In ne more ti tistega nadomestit. Vedno je še želja, da bi domo šva.«

ST-211-3-Frančiška-1925

Prosva bi vas, če mi lahko povete, kdo od družinskih članov vas obiskuje tole, ko ste zdaj v domu? Kdo hodi na obisk k vam?

F: »Sini hodijo. Hčerke pridejo. Mam tri hčerke pa dva sina. Vsi hodijo me obiskvat.«

X: Ka pa vnuki?

F: »Vnuki ... Malo kaj. Ona vnukinja je zdaj tak še na Japonskem. Ona ne mora zaj prt. Zaj pole pride januarja domo. Za 5 mesncov je spodi.«

Ka pa vam pomeni, da vas obišejejo družinski člani? Kk se takrat počutite?

F: »Rada vidim, da pridejo. Saj je lušno, da pridejo. Lih predvčerajšnjim je bla tavejši hčerka. Jo, pa pogosto hodijo. Vsak kedn. Enkrat edn, enkrat drugi.«

Ka se pa ponavadi z njimi pogovarjate? O kakih stvareh?

F: »Ja, vse sorte, ka pride. Tk vete ka vse se mormo pogovarjat. O domačih problemih, pa ko bi radi tsto bajto prodali tam, pa če bomo lahko prodali, ko js ne bom nič mela dnarjov. Zaj sm še co dajala, ka sm še mela prej našparanega, zaj bo pa konc. Otroci pa ne morjo dat, ko pol tste penzije majo, pa tk koma sami majo.«

Ka pa bi se dejansko vi želeli recimo z njimi pogovarjati? Kaj je vaša želja?

F: »Vse sorte.«

Ka pa je recimo tsto? O čem bi se radi pogovarjali?

F: »Najrajši se pa pogovarjam o sebo. Kk je edn, pa kk je drugi. Politiko pa nič ne.«

X: Tsto ne?

F: »Ne, ne. Politike js ne maram.«

X: Tk da se o vsakdanjih stvareh pogovarjate?

F: »Ja, o vsakdanjih stvareh, ja.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo? A vam je to dojst recimo?

F: »Dosti. Pa tkle, rčmo vsak kedn eden pa pride. Če ne hčerki prideta dve, al pa če ena pride. Zaj je smo ta veči pršla. Vona ni mogla, je neki bla na izleto.«

Ka pa ponavadi skup počnete, ko pridejo sm na obisk?

F: »Skuhajo kaj spodi v kuhni, al pa že sm prnesejo kuhano, pa tu zagrejemo. Pa ko so gobe ble, smo gobe pekli, pa jajce zravno. Je tk dobro blo. Jaz tk rada gobe jem.«

Ka pa bi si v resnici recimo želeli z njimi početi vi osebno? Ka si želite?

F: »Ka te jaz vem. Želimo si vse sorte, ko pa je prekratek cajt.«

X: Ka pa recimo, ka bi si želeli? Konkretno kaj?

F: »Tk da bi šli kam okolu. Jaz sem rekla, morda bi pa lahko šli včasih kam. Tamlajši hčerka me še tk pele dovta v Velenje, pa tja v kolicu, pa tam na Pohorje, pa takle. Zaj je hčerka dobla avto, zaj bode že bulši. Prej pa ni mela. Je pa tut mela, pa takega starega.«

Vas kaj še posebej veže na dom, kjer ste pač prej stanoval?

F: »Me jezi, ko ne moremo prodat. Jaz bi rada prodala. Mam ja malo dnarja dobit. Jaz pa ja nimam več dnarjov.«

X: Vas pa ne veže več kaj na dom?

F: »Ne. Zato ko je taka svinjarija spodi tstih polžev. Zaradi polžev js ne morem več spodi bit. Ka taj mislite. Zvečer jih je tam na tavžnte. Sm se bola, da bojo ntr pršli, pr durih.«

Ka pa vas svojci kdaj odpeljejo tut domov recimo?

F: »Jo, tudi, jo. Ta večji sin me pele, pa tamlajši. Pa hčerke me pelejo v Maribor.«

A to na vašo željo al na njihovo?

F: »Ja pač, če js čem pol pa mi že rečejo, a bomo šli kam. Taj pa ja. Pa ja gremo. Tisto si pa rada želim, ja.«

Kk se pa takrat počutite recimo, ko ste doma? Ko vas odpeljejo domov?

F: »Fajn. No tk včasih sm še bol tk navezana bla na dom. Zaj sm se pa že odtujila. Ni več tk, ko je tk grdo. Vse že dov leti, pa vse je že tk zruženo. Se mi ne dopade več.«

Koga od družinskih članov se pa še posebej razveselite recimo, če pride na obisk?

F: »Ka pa jaz vem. Od otrok že vsakega rada mam ... Če pridejo. Včasih se že skregam todi. Pa tk dovgo ne pridete ... Ja, bomo pa že ... Pa nimamo cajt koj prletet, koda bi js rada.«

Zaka se še posebej razveselite otrok vaših, ko pridejo?

F: »Pač tkle, smo zmerom vkop ble, pa tk. Dovgo so bli doma, pol pa... Zaj pa še todi, še razveselim se, če diri pride. Tk vete kk je. Vsak rad vidi, če kdoj drugači pride. Saj pa še oni tudi pridejo od... Taki ko smo spodi bli skup.«

Ka vam pomeni vaša družina, sini pa hčerke?

F: »To pomeni, da saj nekega maš svojga. Mni že vlko pomenijo. Pač spominjajo da spadamo kup.«

Ka pa z njimi počnete, ko vas obišejo pa ka se pogovarjate?

F: »Ka te jaz vem. Vsega boga.«

A bi radi vidli tut, da vas obišejo tsti ko vas še nikol niso recimo?

F: »Ja, tudi rada vidim, ja.«

Zaka pa mislite, da vas ne obiskujejo recimo?

F: »Ja, je pač tk. Prvič nimajo vsi, no, nimajo prevoza. Avtobus je pa tot tk nerodn to. Zaj če grsa grejo, pol že nazaj nimajo veze. To je tk nerodno, da. Diri majo svoj avto al pa tkle, da ga pele kdo, taj je pa ja.«

V kakšnem odnosu ste pa s ttimi ludmi

F: »No, prjatli. Tk smo se fino meli, tk se pa še zaj mam.«

Ka vam pa pomenijo?

F: »Ja, ka bi rekla. Mi pomenijo, da sm vesela, da nedo pride. Ja, da se spomnejo name.«

Kk pa doživljate, pa vidite vaš odnos recimo z družino? Kk se razumete sedaj, ko ste tole v domu?

F: »O ja, se že koj razumemo. Tk mormo se mau včasih pokregat, če se voni ne razumejo tak. Taj pa jih malo ... Sm malo huda.«

Pa se isto razumete z njimi zdaj, ko pa ste se prej, ko ste doma še stanovali?

F: »O, ja. Z možom se niso tak. On je bil bol tak. Saj je bil dober, sm včasih je hitr jezn bil, po je hitr dober bil. Ja, tak je blo.«

X: Ka pa zaj z vami?

F: »O, ja. V redi. Jaz se še nisem z otroki kaj kregala. Nikol.«

Ka vam pa na splošno pomeni vaša družina? Ka bi lahk rkli?

F: »Družina je pač tk. To maš nekoga, ko saj veš, da bo nedo pršo. Saj pa tk, če je von den ni ... Ke pa taj je? Kaj pa taj je, da ni mev cajta? Ja, saj bomo pršli. Včasih jih pa dolgo ni. Po 14 dni tut ni koga. Pol pa morm že en malo se oglasit, pol pa pridejo.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domu?

F: »Ja, to so pa todi različni. Z vsemi se ne moreš. Ko so tk... So že taki... Sploh soseda tu. On je tk še kr v redi. Ko so nemarni. To jaz tk težko prenašam. Pusti tako, kako stranišče je. Školjka je včasih ... Pa že ona jamra čistilka, da je grozno.«

Ka pa s sostanovalci recimo počnete?

F: »Pa tak. Pogosto mam kaj. Kake igre, pa kako ... Ja to je pač, vse sorte je.«

X: Mate različne dejavnosti?

F: »Ja, oni majo na delovni terapiji. Jaz ne hodim. Pa tak ne morem več tak, mislim nimam več gibljive prste, da bi jaz tam kaj delala. Saj sem delala, pol sem pa rekla jaz ne bom več hodla.«

Ka pa se z njimi recimo pogovarjate? O čem, s sostanovalci?

F: »Ja pač tak ... Če se dobro razumemo, se kaj hecnega pogovarjamo. Če se pa ne razumemo, pa rajši tiho demo. Taj se pa ne pogovarjamo. Ldi so pa taki, da se ne moreš z njimi pogovarjat. Taj pa js rajši tekega pr miro pustim, pa grem kr ležet od jeze.«

Ka pa bi se dejansko vi želeli z njimi pogovarjat, s tstim ko se razumete? O čem?

F: »Vse sorte, ka je kaj. Se pač ... Največ se pa pogovarjamo, ko začnejo koga kritizirat. Tk vete, taj pač začnemo tk malo kaj se pogovarjat al pa tk koga kaj. Pol pa je tk ... Ni se za hecat. Neki nč ne razumejo heca. Malo kaj rečeš je že ... Se mu že nos dov obesi, da dir reče mo.«

X: O vaši zgodovini se pa nč ne pogovarjate? Al se tut pogovarjate?

F: »O ja. Kak je včasih blo. Ja. Saj pa tudi z drugimi se dosti pogovarjamo. Kak smo včasih delali. Pa ko sm hodla jaz še dov, ko je še Zupanc bil, tk da sm hodla dovta tudi delat. Drugač se pa dosti pogovarjamo o tem kak je blo včasih, kak je pa zej. Včasih si tak malo zaslužo pa si še neka mev, zaj še tejko nimam, da bi eni kafe kupla. Zaj že tri dni nism šla po kafe. Nimam nič dnarja.«

Kk pogosto se pa družite z njimi recimo, s sostanovalci?

F: »Ja, čez dan kop pridemo. Vsak den se kaj pogovarjamo. Js pa dosti ne grem. Js sm najrajši soma to. Pa delam kaj pa, najrajši pa berem. Zaj sm že spraznla vse knjižnce. Ni več kaj fletnega.«

Zaka se pa družite recimo z njimi, ko se družite?

F: »Ja, tk za kratek cajt. Pa edn kaj pove, pa oni malo neka pa tkle, pa si v pogovoru. Pa je fajn, da se malo pogovoriš. Js čutim todi, da mi tto majnka, da se malo pogovarjam, samo če pa vidim da voni noče, nč, po pa se ne pogovarjam.«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

F: »Ja, diri je v redi, se v redi počutim, diri pa ne, da smo se bi rad prepiral al pa kaj takega pa js pustim pr miri.«

Ali ste s sostanovalci postali tut prijatelji? S kom recimo, s kirim sostanovalcem?

F: »Jo, jo. Saj sm ... Dovgo sm bla z enem tu prijateljstvo, a ne. Tak je začel ... Kavvo smo pili. Je reko, bom pa že jaz plačo. Je že starejši bil. Je reko, bom jaz plačo. Ne sm rekla, tolko še js tut mam, da bom jaz plačala. Pol sma pa naredla, enkrat ti, enkrat jaz. Sm rekla, tk da ne bo smo edn plačuvo tisto kavvo, ko ni tk draga bla, zaj je pa draga. Zaj pa ni več ... Po je pa umrl. Zaj pa nimam koga. Nism se še navezala. Z ženskami sm še, z moškimi se pa ne, najrajši ne družim.«

Ka vam pa pomenijo sostanovalci?

F: »Ja, čim več jih je, boljše je. In maš več kaj za zbirat. Pa tak lej, če nas je vlko je pa bol fajn, ko pa če bi nas koj ene par blo.«

Kk pomembni so pa za vas sostanovalci recimo v primerjavi z vašo družino?

F: »Primerjam lahko. Neki so zlo fajn, neki so pa kak bi rekla, zahrbtni. Take pa jaz nimam rada. Da se s tebo pogovarja, pa vse sorte se pomenimo, pol pa že komu drugemu pride pa reče, ja ona je pa tak rekla, ona je pa tak rekla. Tste pa jaz vse črtam. S takimi se jaz pol ne pogovarjam več, ne.«

Ste imeli pred odhodom v dom starejših recimo kake prijatelje?

F: »Ja, spodi sm mela, doma. Ja, ooo, spodi sm mela dost gr okulo. Take ženske so ble, da so ble mni primerne. Smo se pa ja dosti, dosti smo se družili tak. Zaj zadnje leto, ko sm čisto sama bla, ko je mož umrl. Ooo, so mi pa kr vlko pomenili.«

A vas še kda obiščejo tti stari prijatelji zdaj, ko ste tu v domu?

F: »Bol malo, bol malo. Ko so pa vsi tk bogi. Tsta Ekartova Marica je bla tk pridna. Pač ja ... Dosti takih ... Pa še s hriba gra dovsa pridejo, pa mi kaj prnesejo, pa tak. Neka jih je pa že pomrlo, tak da nimam več tstih ta bolših, so vsi šli.«

Ka vam pa pomeni recimo njihov obisk? Ko vas obiščejo?

F: »Ja, da me še spomni doj. Pa da me še radi majo, mi vlko pomeni, jo.«

Kak odnos pa mate zdaj z njimi recimo? Kk se razumete z njimi zej, ko ste tole v domo recimo, ko vas obiščejo?

F: »Kk bi rekla. Diri so v redo, s tstim se še lpo razumem. Diri pa ni, pa bolši da ne hodijo. Pa taki, taki tk ne pridejo.«

A se je odnos spremenil, recimo, vaših prijateljev do vas zdaj, odkar ste to v domu?

F: »O, ja. Ni več tstege ... Ni več tste povezave, ko je pa včasih bla. Smo pa ja dosti kup bli.«

Ka vam pa recimo oni pomenijo, stari prijatelji?

F: »Ka so stari prijatelji, mi še dosti pomenijo. Ka so pa mladi, pa niso več tak.«

A pogrešate tte stare prijatelje?

F: »Ja, tste pa že zlo pogrešam.«

Zaka pa jih pogrešate?

F: »No, ko smo navajeni, smo kup delali. Jaz sm tut včasih dovta hodla delat. Smo pa tak bli kup navezani, edn na drugega. Zaj pa tisti mladi, ko so pa tak sami svoji, ne smeš pol besede reči, je že v lufti, se že jezijo pa te ozmirjajo pa vse sorte. Take pa jaz pr miru pustim.«

Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se razumete z njimi?

F: »Ja, ka so to ... Js mam rada tte oslužbenke, tte sestre. Vse, od prve do zadnje, mam rada jih. Mni je kr tško blo, ko sm rekla, da bom pa v Radle šla. Pa so me to, da ne smem jti... Pa sm rekla, pa tk ni rečeno še. Sm rekla, če bom dosti dnarjov mela bom šla, če ne pa ne. Zaj je pa se zvedlo, da je ... So tk dragi, bol ko pa tu. Taj pa nem šla.«

A bi si želeli recimo met z njimi drugačen odnos. S ttimi zaposlenimi?

F: »Naj tk ostane, kak je. Jaz jih pa rada mam. Tte zaposlene.«

Ka pa skup z njimi recimo počnete, ko pridejo sm?

F: »Ja, če majo kaj mi za povedat, mi povejo al pa že kaj sprašujejo. Pa takle.«

O čem se pa recimo pogovarjate z njimi? O kakih stvareh?

F: »Aa, to je pa vse sorte. Že včasih kaj treba, da se kaj pomenimo. Malo s službo kak smo kaj zadovoljni, pa malo ... Pa tak. Dosti je. Js, js se še kr rada pogovarjam z njimi.«

X: O čem recimo konkretno mi povejte?

F: »Ja, vse pride. Taj pač povemo, ka se namislimo pa vse prašamo. Kak bi to blo, pa to bi blo, pa kak bode še naprej, a bode še tk ostalo. Če bojo še bolj podražli, sm rekla, taj pa ne vem, sm rekla, bomo pa taki stari mogli pa jt počasi vun, ko ne bomo meli več s čim plačat.«

Ka bi se pa recimo vi osebno želeli z njimi pogovarjat? Ka si želite?

F: »Ja ... Jaz pač ne želim kaj ekstra. Pač ka mam na duši tsto pač, jaz jim pač povem. Ka mi ne paše jim povem. Ka mi pa paše pa jim todi povem, da mi ... Da sm zadovoljna, a ne. Če mi pa ne paše kaj jim pa todi odkrito povem, tto pa tto ne bi valalo, pa me ubogajo.«

Ka vam pa pomenijo recimo zaposleni tole?

F: »Morjo biti. Tte sestre ko so to, da morjo skrbet za nas todi, eno pa drugo. Včasih se jezim kaj, da mi nč ne kaj naredijo. Drugim naredijo, mni pa nč, taj sm pa jezna. Taj pa se malo se skregam pa drugič smo pa kr dobri. Nimamo nič kake jeze. Ooo hvala bogo, da tisto pa ni.«

S kom v domu se pa poleg vaše družine recimo, ttih sostanovalcev, prijateljev s kom se še pogovarjate. Se še s kom drugim pogovarjate?

F: »O ja.«

X: S kom pa?

F: »Ja, če pridejo tu sm. Js nikamor ne grem, ko js ne morm kam hodit. Voziček mi ne gre več tk, ko pa včasih. Tk da, ko pridejo ... Js pa vsakega rada sprašujem kaj, kak je od zuna, kak je spodi v Radlah pa kje kaj. Vse sprašujem, vse čem vedet. Kak je blo včasih, pa kak je zaj, pa tak sm radovedna.«

Kk se pa počutite zdaj v domo starejših?

F: »O, jaz se kr fajn počutim to.«

A ste recimo osamljeni?

F: »Ne.«

A bi se želeli recimo družiti z več ljudmi tole v domu?

F: »Aaa, je tk dosti jih tu. Ene so tk same svoje. Tste se jaz ne brigam. Tste nimam rada. Že hitro spoznaš človeka kak je. Taj jaz grem kuj v kraj. Jaz nisem rada zravno takih, ko si mislijo buhi ka so, drugači so pa figo. Bojo glih tak umrli, ko pa jaz. Ko isto bojo umrli, ko pa jaz.«

Kdo od ttih ljudi, ko sma se zaj pogovarjale: sostanovalci, družina, zaposleni pa stari prijatelji, kdo vam največ pomeni?

F: »Ja, vsak po svoje mi pomeni. Kk pač vsak.«

Kdo pa najmanj?

F: »Diri pa ni, je pa najmanj ... Diri te kuj tk, da te izolira pa se ne briga zate pa se buhi kak nosi ... Take pa jaz ...«

X: A bi lahko rkli kdo od ttih a je to vaša družina ko vam najmanj pomeni, a so to zaposleni tule, al so to sostanovalci?

F: »Ja, če je dober z meno, mi vsak vlko pomeni. Če pa ne, pa nič.«

A je za vas na splošno pomembno recimo, da mate stike z ljudmi tole v domu?

F: »Ja svda, da nisi tk osamljen. Je pa ja fajn, da maš koga, da mu lahko kaj potožiš. Samo ko je pa malo takih. Zaj sm že gr pršla, da tak ... Ti poveš mu neka, ni dovgo, pa že celi dom ve. Tte pa js nimam rada, da tste pošte nosi. To pa jaz kr, tste ga kar brišem.«

Kak je biv dejansko razlog, da ste se odločili za dom?

F: »Ko pa nism mela kam it. Jaz sm, so mi nogo odrezali, levo. Taj sm še v Mariboro bla. Spodi so mi jo odrezali. Čez 3, 4 lete mi je pa vona desna začela. Je hčerka pršla, je rekla, nekam bogo zgleda vaša noga je rekla ... Tk ko pa zmerom. Js sm kr jezna bla, če mi je duj reko, da, da bogo zgleda. Sm tk vidla da je, ko je tk

otečena gratala, pa tkle. Je rekla, mama, bom js vam dohtarjo šla. Pa kuj poklivala je zdravnika. No, pa pol je pršo. No pa je koj reko, ka pa čema drugega, ko pa v bolnico. Gra v Slovenj Graci so pa koj ... En star zdravnik biv, tsti je tk hodo me gledat. Je reko, rad bi vam pusto nogo, rad bi vam jo pa tut odrezav jo. Je reko, zdaj bote pa vi sklenili, kak bote hteli. Je reko, nevarno je. Je reko, da bo šlo naprej tto, tta trda kri. Je reko, lahko pride do ... Da bojo mi čist gra neki odrezali bk, a ne. Sm rekla ne, to pa ne pustim. Pol sm pa rekla, ja kam bom pa zaj šla. Pa mate pa otroke. Otroke mam ja. Sem rekla, če majo pa tako stanovanje, da morš po štingah jt. Takrat pa ne pride nobedn v upoštev, diri majo tako stanovanje. Glih dve hčerki mata tako stanovanje, da bi lahko bla pri njih, a ne. Je pa ... So vse tk, da so ble na službo navezane. Taj bom pa jaz celi dan sama doma pa tstega vnuka bi mogla zravno še ahtat. Sm rekla, to pa jaz ne morom. Ja ka pa bomo taj naredli. Sm rekla, bom pač nekam šla. Pol je pa tamlajši sin Srečko reko. Mama ka pa, a bi htela v dom it. Je reko, js te ne gonim. Je reko, če bi htela ti v dom it, zej je le gra v Prevalah todi dom. Jo, grema gledat. Pa se mi je kr dopadlo, ko sm vidla to. Saj so sestre pa vse je blo okoli nas. Ja pa pridite gr, pa pridite, pa bomo vam vse naredli, če bote pršli. Pa tk so ble prijazne. No, niso glih vse naredle, kak so prej rekle. Tsto js tk vem. Oblubiš ti lahko, naret pa ne morš. Jaz sem marsikaj oblubla, po naret pa nisem mogla. Pol pa če oni niso, sm pa sama. Ko so rekle, kr pokličiči me po telefonu al pa po zvoncu, če bo treba na stranišče jt pa to. Sm klicala, klicala, ni blo dirga. Op sm rekla, ti boš mogla pa sama it na stranišče. Če dir nism mogla hodit, pa sm gr na voz zlezla. Dov s postle pa gr na voz ... Doro, da so postle take nizke ... Pa ntr na stranišče, pa je blo djano.«

A vam je zaj tole v domo fajn?

F: »Jo. Samo zaj je že bol ... Tško že pridem von. Iz postle že tško pridem, pa na stranišče. Ko to an cajt je blo tak fajn. Vda zmerom sm bol nepokretna, zmerom bol slabši bo. Bojo pač mogli plenice počasi gr devat mi, pa tk le.«

X: Ka pa drugač, ste zadovoljni?

F: »Do zdaj je blo v redi, ko sama lahko naredim eno pa drugo. Po ko pa nem več mogla bo ... Sm tk rekla, ko nem več mogla, sm rekla, bote pa mogli plenice dat. Jo, je rekla, taj bote pa tak koj celi den suhi. Js, ko smo šli na izlet, so mi pa plenico gr djali, da mi ne bo treba tam hoditi, ko tk tško greš, ko ni nikjer tk stranišča naretega da bi lahk šov. Tk da sm domo pršla, grsa sm pršla, pa sm suha bla. Smo spodi v Ljutomerju bli, pa ko sm šla v jutro tu od doma, sm šla na stranišče, pole ko smo nazaj pršli sm šla šele. Nism mogla it. Spodi ni blo tk stranišča, da bi js lahko šla. Sm celi cajt držala vodo. To ti je pa dost. Sm rekla nikamor, nikamor ne grem več. Če bojo, z mojimi otroki grem. Tsti pa že poskrbijo, da lahko nekje grem. Ampak drugi pa ne poskrbijo ti. Bom pač šla, če bojo me otroci sebo vzeli, če ne pa ne.«

ST-211-4-Mojca-1923

Prosva bi vas, če bi mi povedli, kdo od družinskih članov vas obiskuje tule v domu zdaj?

M: »Nečaki, nečaki.«

Ka vam pa pomeni, da vas obišejo družinski člani?

M: »Kr prijetno je.«

Kk se pa takrat počutite?

M: »Fajn. Dobro.«

Ka se pa ponavadi z nečakom pogovarjate?

M: »Pa kak je tu, pa kak je doma.«

Ka pa bi se dejansko vi želeli z njim pogovarjat?

M: »Nč druga.«

Kk pogosto se pa vam zdi, da vas obiskujejo?

M: »No, bi rekla vsak mesec že, vsake 14 dni že.«

A vam to zadostuje?

M: »Mnda ja.«

Ka pa ponavadi skup počnete, ko vas obiščejo?

M: »Pridemo sm, pa neka popijemo al pa dov gremo na kavo.«

Ka pa bi si v resnici želeli z njimi početi?

M: »Nč drugega. Gremo na kavo dov, pa malo poklepetamo, pa je v redo.«

Ka vas pa še posebej veže na dom, kjer ste prej stanovali?

M: »Hiša je prodana, zaj me nič ne veže več.«

Zaka pa ne pogrešate?

M: »Ne morm, ker vem da je tk, da morm tu bit.«

A vas svojci kdaj odpeljejo domov?

M: »Ja.«

A to na vašo željo al na njihovo?

M: »Sami rečejo da, da grem, ja.«

Kk se pa takrat počutite?

M: »Tut fajn, ja.«

Koga od družinskih članov se pa še posebej razveselite racimo, če pride?

M: »Sm sestro še mam, nč drugega.«

Zaka se pa nje razveselite?

M: »No če pride, je v redu. Pa mavo kdaj pride ona, ko bol bovna.«

Ka vam pa pomeni sestra?

M: »Dosti. Same sma. Ni drugega več. Voni so vsi umrli.«

Ka pa z njo počnete, pa se pogovarjate recimo ko pride?

M: »Pa take domače stvari.«

Bi radi vidli, da vas še kdo drug obišče, ko vas še nikol ni obisko tole v domo?

M: »Ne vem, za koga bi si želela. Ne vem.«

Kk pa zdaj doživljate in vidite vaš odnos z družino, z vnuki? Kk se razumete zdaj z njimi?

M: »Kr v redu. Kr v redu.«

A se isto razumete, ko ste se pa prej, ko ste še doma stanovali?

M: »Bi rekla, da.«

Ka vam pa na splošno pomeni družina?

M: »Ja, prijetno je.«

Kk se pa razumete s sostanovalci?

M: »Tudi kr.«

Ka pa z njimi počnete?

M: »Nč kaj ekstra, tud ne. Pač gremo na kavo al pa kaj. Tisto že, drugo pa tut, mal se pogovarjamo, al pa kaj takega.«

O čem se pa pogovarjate recimo z njimi?

M: »Prej smo se dosti. Zdaj pa, enih par je umrlo, oni so šli. In tk ... Zaj je pa že bol ...«

X: O čem ste se pa recimo pogovarjali z njimi?

M: »Tokrat smo se vse pogovorili, karkol je blo. Pa prepevali smo vlko, pa tak.«
Ka pa bi se dejansko želeli recimo s sostanovalci pogovarjat? Ka si želite?
M: »Ne vem, ka bi ekstra rada. Ne vem.«
Kk pogosto se pa družite z njimi?
M: »Bol po redko.«
Za ka se pa sploh družite z njimi?
M: »No, malo sm radovedna tut z njihovega življenja, pa tak. Pa če kaj potožijo, pa tak.«
Kk se pa počutite v njihovi družbi?
M: »Kr v redo.«
A ste postali s sostanovalci prijatelji?
M: »Ja, ja, ja.«
Za ka pa?
M: »Ja nekak se razumemo ... Ka pa vem.«
Ka vam pa pomenijo sostanovalci?
M: »Precej.«
Kk pomembni so pa recimo za vas v primerjavi z družino? Če bi mogli primerjat?
M: »Nič vlko razlike. Res ja.«
A ste imeli pred odhodom v dom prijatelje? Prej, ko ste stanovali doma?
M: »Ja, ja.«
A vas tti stari prijatelji še kda obiščejo?
M: »Zdaj niti ne, ko so vsi želeli hišo dobit.«
Zaka pa vas ne obiščejo?
M: »Zato ker niso dobli tto, kar so želeli.«
Kk pogosto pa vas obiščejo, recimo če vas?
M: »Pridejo tu, pa tam. Ena je v Nemčiji. Pride tudi vsake tolik časa, tut pride na obisk.«
Ka vam pa pomeni njen obisk?
M: »Vlko. Js sm dosti ročnega dela jim prej delala. Zaj so pa še zadovoljne, pa pridejo na obisk. Mogoče drugači ne be.«
Kakšen odnos pa mate zdaj z njimi? A je isti, ko pa prej, ko ste bli še doma?
M: »Bi rekla, da.«
Ka vam pa pomenijo?
M: »No, prjatljstvo.«
A jih pogrešate zdaj tule?
M: »Ne bi rekla, da glih pogrešam koga, ko je tak družbe dosti.«
Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se z njimi razumete?
M: »Zelo fajn.«
A bi si želeli met drugačen odnos z njimi?
M: »Ne. Je kr v redo. Je v redo.«
Ka pa skup z njimi počnete? Z zaposlenimi?
M: »Nič kaj ekstra. Pridejo, pa se kaj pogovorijo, to že. Drugo pa ne.«
O čem se pa recimo pogovarjate z njimi?
M: »O tem kar koga teži.«
Ka pa bi se dejansko vi osebno recimo želeli z njimi pogovarjat?

M: »Nič kaj druga.«
Ka vam pa pomenijo zaposleni?
M: »Dosti. Dosti.«
X: Za ka pa?
M: »Ker so prijazni. Res da. Fajn so.«
S kom se pa v domu poleg svojcev, sostanovalcev, pa zaposlenih še družite recimo? A se še s kom drugim?
M: »No, z nečaki, drugim pa ne.«
Kk se pa počutite zdaj v domu starejših?
M: »Nekak tu sem doma zdej.«
A ste osamljeni tu zdaj?
M: »Niti ne.«
A bi si želeli družiti z več ljudmi tule v domu?
M: »Ne. Niti ne.«
Za ka pa ne?
M: »Nimam rada tak prevelke družbe.«
Kdo od teh ljudi torej svojcev, sostanovalcev, zaposlenih, pa starih prijateljev, kdo bi lahko rkli, da vam največ pomeni?
M: »Ma taj že koj tti sorodniki, nečaki oziroma nečakinje.«
Kdo vam pa najmajn pomeni od teh?
M: »Nečaki, ko ne pridejo. Tisti pa ne pridejo tak. To je enih 5, 6 nečakinj. Tiste pa pridejo.«
A je za vas pomembno, da mate stike z ludmi okrok sebe?
M: »Ja, ja. To pa.«
X: Zaka pa?
M: »Ja, ko nism rada tk sama.«
Kakšen je bil pa dejansko razlog, da ste se odločili, da bote pršli v dom?
M: »Nism več mola sama bit, ker sem si nogo zlomla. Nism mola hodit, nism mola kuhat, nism mola nič.«
A torej ste se sami odločili, da bote šli v dom?
M: »Ja, ja. Sama sem se odločila.«
A vam je zaj tole v domu fajn?
M: »Kr fajn. Js sem zadovoljna, res.«

ST-211-5-Ciril-1939

Prosva bi vas, če mi lahko povete kdo od družinskih članov vas obiskuje?
C: »Ja, mne obiskujejo tri hčerke. Maaa vse pridejo. Enkrat eno soboto ena, pa druga pride na obisk, no. Da zlo skrbijo za mene, tk da ... Tudi potelefonirajo tudi vsak den skor, da. Kk je z mano pa če kaj rabim pa tk naprej, no. Sm zlo zadovoln z njimi, no.«
Ka vam pa pomeni, da vas obišejo družinski člani?
C: »Ooo, to pa vlko pomeni, vlko. Mam pač svojo družino, da spomnem ... Spominja me na družino, kk smo mi včasih skup ble, pa sm pa tja greš. Zaradi službe pa so šle vse v Lublano in so bol davč od doma. Samo mam pa kr stalno stike, skos da ... Todi obiskujejo pa todi sprašujejo, če kaj rabim pa sm pa tja. Tk da mi nudijo pomoč, vse kakor je treba.«

Kk se pa razumete z njimi?

C: »Jo, zelo dobro. Zlo dobro razumemo se, tk da ... Vsako leto grem tot dov na obisk k njim, da pridejo po mene, da grem za 14 dni dov.«

Ka se pa ponavadi z njimi pogovarjate, ko pridejo na obisk?

C: »Ja, o zdravstvo, o kuhi, o vrtnariji, vse sorte. Sm js hčerke naučo kuhat. Pa tudi dostikrat me tamlajša hčerka po telefonu grsa vpraša ati kk si pa to naredo, da bi js tut tk naredla, skuhala. Pa na vrtu sem tudi. Pr Domžalah je kupla tamlajši hčerka hišo in sm mro tut jt dov, da sm ji pomago vrt uredit, pa kk treba pa to malo nasadit spomladi. Pa tut vsa ta vrtnarska dela tut. Pa sadje sm ji obrezo, pa grozdje. Neke trte vinske ma tudi, da sm tudi to obrezo.«

Ka pa bi se dejansko vi z njimi želeli osebno pogovarjat? Kake želje mate?

C: »Ja, zaj ni tk ... Želj ni tk vlko, saj mi vse nudijo, tk da nimam kaj. Tudi stalno vprašajo a maš dnarja dojsti. Pa tkle, ko sm hišo prodav prajijo prvoši si. Prej nisi si mov pa si zej prvoši kaj, ne šparat. Pa todi za ... Pa tk tudi pač stalno me opozarjajo, da morm pač pazit se, da ne bi pršlo kaj. Pa če kaj rabim, da bi pršli grsa, da bi mi pomagali pa tk naprej ... da skos da.«

Kk pogosto se pa vam zdi, da vas obiskujejo?

C: »Ja, skor vsak tedn pridejo. V soboto al nedelo pridejo.«

A vam to zadostuje?

C: »Jo, jo, jo, zlo zadostuje. Pa me stalno pelajo vn. Gremo na kmečki turizem, na kosilo me povabijo pa še tk gremo gor na Ivarčko jezero. Ka naj rečem ... Stalno rečejo ata kam bi se rad plo, pa te pelamo.«

Ka pa bi si v resnici želeli recimo z njimi početi vi?

C: »Ja, če bi zdejle, da bi zdravje dopuščalo, bi šov dov k tamljaši hčerki. Saj mi nudijo stanovanje spoda da bi biv, samo ko nisem samostojn, ko sm od drugih odvisn. Zaj pa oni so vsi zaj v službi cele dneve. Mata vnukico pa sina pa hčerko, da vnukica pa vnukec, da je ... Sta osebno tudi navezana na mene. Tut ko smo spoda ble smo peli. Pa tut športnih dejavnosti mata čudno tut vlko. Ta mali ma, Jaka ma nogomet, ona ma pa atletiko pa todi glasbenica je, violino špila že vse. Že ko je v prvi razred hodla je Mozzarta pa vse to pa vse obvladala. Drugač pa doma todi, ko smo še sami ble, smo tudi malo harmoniko pa smo zapeli skop. To je blo tako vzdušje, da je blo jej.«

A vas kaj še posebej veže na dom, kjer ste prej stanovali?

C: »Ne preveč. Me ne preveč, zato ker to že tk vsak govori ... Ko si zdrav, te rabijo, te lahko ponucajo, taj je vsak dober s tabo ... Ko pa ne morš več, je pa, si pa odveč. Tam sm mev tut Hrvata enga, ko je tako svinjarijo delo. Pač neprilike je delo, da je po večerah hodo od hiše do hiše, poslušo ka jih govoriyo. Pol je pa vse na mene dav vržeh, da sm js reko, a ne. In oni so vse vrjeli, tk da so me zasovražli. Samo sm jih pa tut proso, ko sm bolan bil, da bi mi pomagali, pet minut niso meli časa. Zaj me pa vabijo na kavo in ne grem blizu ne. Saj oni ko sem mu prodal hišo, tsti je zelo dober človk. Je tudi dobo že, da je reko, da mu je žal da je kupo sploh, da kam je pršo med sosede da kaki so da pač. Če enmo dobro gre pač kr slabo želijo. Prej je pa tam kr naprej zvonilo ... To, ono treba, škarje, sesalc hin, eno in drugo sm mro popravlat. Pa tudi soseda, tta od Hrvata, je tut drugim tam, če so kaj boleni ble pa kaj meli problem z boleznijo, ko sm js todi domači zdravnik ... Mam tsto staro knjigo ... Ntr vse opisuj ka je za eno, za drugo, da sm jim pomago ... Zaj pa ko pa nism mov več, sm pa višek. Me pa noben ni pogledo. Sm pa prodav pa šov.«

A vas svojci kdaj odpeljejo domov tut na obisk?

C: »Jo, jo. Vsako leto grem. Saj bi tut večkrat, samo mene fura, me čudno vožnja, me čudno izdela. Saj bi tk svak mesec bi šov lahko v Lublano.«

A to na vašo željo al na njihovo?

C: »Ja, oni bi radi. Saj pa js tut, da grem malo pogledat dovta. Pa tudi oni mi prajijo pa bomo pršli po tebe pa gremo tja pa tja. Saj vsake tolko pride, da grem v Lublano, se odločim. Me povsod pelajo okrog, kamor hočem, vse razkažejo, tk da res enkratno. Pa ne vejo ka bi postregkli s hrano, z eno, z drugo, tk da je v redo.«

Kk se pa počutite takrat ko vsa odpeljejo domov? Ko ste doma?

C: »Zlo fajn, ka pa. Izredno fajn se počutim, ja. Maš le svoje ludi. Pa da lahko potožiš tut svoje ka maš težave. Da se pogovorimo, pa da rešimo če je kak problem. Samo tsto zaj ni, zaj je vse v redo, ko sm što gor v domo.«

Koga od družinskih članov se pa še posebej razveselite racimo če pride na obisk?

C: »Ja, vseh treh. Tudi oni tastarejši ko sm krušn oče ko jo mama zapostla jo, da je mene prosla če žikr zdravno mene živi, da sm reko da, ko sm mev tk nesrečn zakon. Saj če si dober, pošten, pač nastradaš. Tk da sma midva ... Žena mi ni bla zvesta, tk da. Smo da sm svoje otroke sm vzgojo, da vse tri da so izučene, da lahko kroh služijo.«

Ka vam pa pomenijo otroci?

C: »Ja, vse. To mi pa vse pomenijo. Mi je že kr dovh cajt, če že ne kliče kir den kera, no. Dans že dve sta me klicale. Jutro ob 7h me je klicala tamlajši hčerka, kk je, pa če me prst boli še pa da morm pazit se.«

A bi radi vidli, da vas obiščejo še ker drugi recimo, ko vas še nikol niso obiskali?

C: »Ja, todi.«

Koga pa si želite?

C: »Ja, tam bližnje sosede. Saj oblubla je, da bojo pršli, samo ni. To je pa tk s sosedom, ko sm prej malo omeno. Brez mene niso moli nikdar kaj naredit, pipo zamenjat, škarje, nože nabrusit. Kosilnica je crknila, motor je odpovedo, mni so prpelali, sm že js popravlo. Zaj pa, ko sm zbolo pa nimaš nobenga več.«

Zaka pa mislite, da vas ne obiščejo?

C: »Ne vem. Mogoče časa nimajo. Al pa tudi, da je oni sosed tk nahujsko jih proti meni in so njemo vse verjeli, mni pa ne.«

V kakem odnosu pa ste zdaj z njimi?

C: »Ja, nobenih odnosov nimam. Nič nimam več. Dve leti nism še šov obiskat. So me vabli, da bi pršo dov, samo nočem da. Če prej niso meli cajta, tut zaj ni treba jim.«

Ka vam pa taj zaj pomenijo recimo oni?

C: »Nič, nič, mi ne pomenijo. Oni nič. Nič, nič, nič.«

Kk pa doživljate vaš odnos z družino? Kk se razumete zdaj z njimi, ko ste v domu?

C: »Ja enkratno, enkratno. Vse da se zastopimo. Ni blo kdaj kake žal besede al pa kaj. Me sami spodbujajo. Pa tut od kraja ko sm pršo, kk a si se navado pa če mi je tško pa kaj. Sm reko, js sem se takoj kr privado tu. Saj sm kr dobo hitro družbo. Pa tudi sm zravn pevskega zbora pa smo peli. Pa tudi sm mogo že tut pisat, ko so že prej malo vedli in bli seznanjeni, da pesmi pišem, pa tudi za prireditve pa tk naprej.«

Kak je bil pa prej odnos z družino? A se je zdaj spremenil recimo. Zaj, zaj, ko stanujete v domu?

C: »Ne, nč se ni spremenu. Lih ka je bol davč od doma, da pač smo narazn, da nismo tk da bi mogoče bol pogosto bli skup, ko pač služba je služba, mrjo bt tam. Majo zaj vsak svojo družino, a ne in je to pa dosti dela. Pa tti evropski cajt, cele dneve delajo in pol pa v soboto in nedelo pa treba še svojo družino porihtat pa to uredit da je tško no za njih. Pa kljub temu pridejo me obiskat.«

Ka vam pa na splošno pomeni družina, vaše hčerke?

C: »Ja no, vse, vse.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domu?

C: »Jo, enkratno. Enkratno se razumem. Če ke kiri kaj manka al pa kaj kašla že pride, lpo prosim, čaja mi skuhaj. Jim popedenam. Pa tudi pridejo sestre, da morm kerī če ma god, da ji z gitaro pa grem pa zašpilam pa zapojem. In to je pa tako vzdušje da je joj.«

Ka pa počnete recimo skup z njimi, s sostanovalci?

C: »Ja, zaj pogovarjamo se mavo, vice pravimo pa pojemo. Pač glavno pojemo. Pač js mam tte stare pasmi, mam da ... Zaj ko mi je mama zapostva 60, da še niso sploh objavlene ne in da še tole ne vem neke melodije, sam bom že s časoma. Hitro cajt leti naprej ... Ko sm stalno zaposlen, ko mam dovolj tu knjiženj za ohceti, za zlate poroke, za obletnice, za abrahama. Še iz Slovenj Graca pridejo, iz mesta pa iz Ravn so todi, da pridejo, da todi tam pišem. Kkr je kaka prireditiv pa kaj, pridejo grsa, voditeljica ko je spoda, no Marjeta al pa Petra, da grem z gitaro dov pa igram pa zapojem, če pridejo kdaj kaj otroci iz šole. Pa mam kr ... Zlo pestro je no.«

Ka pa se z njimi pogovarjate? O kakih stvareh, s sostanovalci?

C: »Ja, v glavnem sm js tk, ko tak psihijatr to ntr v tti bolnici, v ttem domu, ne. Ko marsi kerī tolko vpijejo sm pa tja, da so pršli umirat, js jih pa tolažim. Sm rek doma ste pač umirali, to ne. To mate stalno nekoga, ki vam nudi pomoč ... Doma pa ni blo pomoči. Pa se jokajo ene ženske pa druge pa sm tolažo jih pa vse sorte sm jim povedo pa zapev sm jim ... Da so utihnale ... Da so ble tiho. Pa tut to kejk barti da so bližnje to ženske, da je že tk, da televizjo pržge pa ne zna včr ugasnit pa po mene pride, da ji grem ugasnt dov pa mavo še kako besedo rečem. Sm reko boh ne vari da bi me enkrat pamet zapostva. Tk ko tu gra tut ena je včr pršva ob 9h, je rekva, da ma miši pod povštrom, ntr pod vzgalnikom, pa sm šov pa sm reko ja pa res so pa sm jih nagnav vnta. Hvala lepa, da ste jih nagnali pa je šla, dov legla pa sm pokriv jo dov pa sm šov tja, lahko noč. Čudno ja, majo pa tk ja za zdravnika što ntr, da vse znam. Je kr fajm.«

Ka pa bi se dejansko želeli z njimi pogovarjat pa početi?

C: »Ja, no zaj ... Ko je zlo malo časa, ko mam sam posebno vlko ... No zaj, ko sm tk vam zaj ... No v glavnem, da bi tto knjigo zaj napiso, moja življenjska pot pa tut kk sm začev pesmi pisat pa to. Pole bi pa, če to mi bi uspelo ... Po bi šov pa tudi za stare običaje pa kmečke ohceti, ko mam vlko, ko sm sam napiso. Pa tut moja prjatca, ko sm prej že omeno, da je napisava. Samo nima tejko, ko pa js. Js sm pet ohceti dov dav, da sm biv starešina to, da sm vodo v sobotah cev dan pa celo noč, da smo v nedelo narazn šli popoldan. Sm pa js vodo skos jim. Zlo zadovolni so povsod bli. Če pride kaj ... To gra v Prevalah smo meli, ene dve leti zaj, da sem po koroško začev govorit. Zadnč sm napiso kk sm v šovo začev hodit, pa tudi mam enih pet, šest vicov ntr. Tk na rimo pišem vse. Da so me dvekrat prekinjali z aplavzi, ko sm tk skop napisal, da je izredno fajm. Več pohval sm dobo, ko sm todi piso ... Človeško življenje, kot reka ki teče pa O sreča, o sreča. Pač za vsako... Za dan žena, za valentinovo. Za vse pač k mn pridejo, da napišem skop. Pa tudi za osebno obletnico sem tudi eno napisal pesem, tk da.«

Kk pogosto se pa družite s sostanovalci?

C: »Ja, to kr naprej. To vsako uro, po pol ure, vsake pol ure. Kr tk grem iz sobe vn pa tut sm pridejo ntr poslušat če tk, da se vadim gitaro, da špilam. Če gre kdoj mimo pa pridejo ntr pa pomagajo pet. Pogosto tk da morm jt vn, al. Ko je dojsti takih to, da so nepokretni. Pol pa kdoj leži v sobi pa še v sosedni sobi kdoj, da so nepokretni kerī, taj pa me povabijo pa da grem ... Pa tut tam ko so večij sobe, ko jih pet ntr leži, sm tut večkrat mro jt z gitaro. So pršle sestra, da sm šov ntr špilat pa pet jim. Kratek čas devat pa malo vice pa tk naprej, pa potolažit jih.«

Za ka se pa družite z njimi?

C: »Ja, da prej cajt mine. Pa da tut oni, da njim tudi prej čas mine. Ko pač vlko jih je, ko so tk vase zaprti, samo tste slabe misli majo, ko pa ne dobre. Saj več kir je tk al tk sam. Samo taj da je duj čist že obupan, pa sm reko ti

študira zaj na boljši čajte, na prijetne dni, kar si doživel v svojem življenju minulem a ne, pa tsto misli a ne, ne pa na to. Prej mine čas pa manj študiram na bolečine.«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

C: »Ja, zelo fajn se počutim. Da vsak vsaj nekaj pove. Pa js tut sm ljubitel petja in tudi ostali sstanovalci in tudi pa zapojemo. To mine popoldan, da ... Ko bi pihnavo.«

Bi lahko rkli, da ste postali s sstanovalci prijatelji?

C: »Jo. Tesni prijatelji smo, ja.«

Za ka pa?

C: »Ja, ponoči, ko jim stalno kaj nudim. Mam kaj da ... Ko kašlajo tole, ko so prhlajeni pa mam vse razne čaje, ko jim skuham pa jim nesem. Oni pa tudi, ko jih pridejo obiskat svojci, prnesejo stalno jesti, piti pa tk. Po pa skop pojemo pa kako rečemo pa zapojemo zravno, da hitro mine.«

Ka vam pa pomenijo sstanovalci?

C: »Ja, todi vse. To je moja ta druga družina. Druga družina je. In sm zlo zadovoln. So vsi prijazni z mano. Pa tto osebe, tk da pomagajo pa tk naprej, da je v redo vse.«

Kk pomembni so pa za vas recimo v primerjavi z vašo družino, sstanovalci?

C: »A, to pa ni ... To so ... To pa ni, ni ... Z mojo družino je več, ko pa ttile. Da so več. Ni primerjave, ne. Ni, ni.«

A ste imeli pred odhodom v dom starejših prijatelje?

C: »Jo, jo. Uuu, sm mev prjatlje. To sm pa ja ... Stalno smo meli. Zato je tudi pršlo do nesporazuma med sosedi, ko so pršli tti moji sodelavci pa sodelavke pa od žene tudi in smo zuna pred hišo na klopi sedeli pa kavico pili pa tam srkali pa kozarc vina, in je že gitara pa pesem pa smo peli zvčr pozno v noč in je to sosede motlo, da oni niso meli tejk obiskov, js pa kr naprej. Pa tudi sodelavcem sm dežnike popravlo, škarje brusno, nože brusno pa kar je pač bvo no.«

A vas ti stari prijatelji kdaj obišejo?

C: »Ja, bol redko. Pridejo ja, smo bol redko da pridejo.«

Zaka pa mislite, da vas obišejo? Zaka pridejo na obisk?

C: »Ja, ko jim je dovh čajt. Pa bi radi vidli kk gre z meni, kk sm, zdravje pa eno pa drugo. Se pomenimo, tk da misli izmenjamo kk je ker zdrav pa kk mni gre, pa tk naprej, da ...«

Ka vam pa pomeni njihov obisk recimo?

C: »Ja, zelo vlko mi pomeni. Me spominja na minula leta, ko smo kop ble, ko smo prepevali, ko smo šli na izlete, pa to kk smo se fajn meli, pa to da. To mam tk zelo lepe spomine za nazaj.«

Kak odnos pa mate zdaj z njimi recimo, ko vas obišejo?

C: »Ja, zlo dober je.«

Je še vedno isti, ko je bil pa včasih?

C: »Jo, jo, jo, še vedno isti.«

Ka vam pa pomenijo?

C: »Ja, zlo vlko mi pomenijo. Sm tk že omeno da zmeri, ko pridemo skop, obujamo spomine kak smo mi bli včasih no pa, pa mavo popijemo kaj pa pojemo tk pa ...«

A jih pogrešate zdaj, ko ste tule?

C: »Ja, skor da jih pogrešam tudi. Smo ne da, ko sm to takoj dobo družbo v domo, tk da nimam kaj, da ...«

Kakšen je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas? Kk se z njimi razumete?

C: »Ja, zelo dobro, zelo dobro. Vse mi nudijo kar, kar rečem pa to da. So zlo prijazne do mene, pa nč nimam kaj.«

A bi si želeli met recimo z njimi drugačen odnos?

C: »Ne. Da bi kr tk biv še naprej, ko do zdaj, bi blo v redo.«

Ka pa skup z njimi počnete recimo?

C: »Ja, tudi mam, ko so razni to v domo. To v domo so razni krožki, literarni pa pevski zbor pa stalno se kaj dogaja. Todi iz šole todi da delamo rože da, zdele bo todi. Vsak petek mam ... Pridejo iz šole, da bomo delali adventne venčke. Pa todi pole za novo leto pridejo vrtci, da spoda z otrocni ... S kitaro grem dov pa zapojemo, skop pojemo. Pa todi oni tole z uprave, ko so odgovorni tu za vse, tsti zravn tut pomagajo.«

Ka pa bi si dejansko z zaposlenimi recimo skup želeli počet vi?

C: »Ja, to je tk ... Nimam tk ... Pa tk skos zaj, če grem dov kaj pisat, da mi napišejo. Ja bi rad, da bi na računalnik znau pisat. Sm že tk vpiso se, sam je nas prmavo za tečaj, da bi na računalnik napiso kaj. Tam bi bvo fajm. Samo do zdaj ni blo še kaj. Ne vem, a bo al ne bo, ko zaj smo dobli direktorco. Prejšnji direktor je dav odpoved, pač mandat mu je izteko, je pa direktorca, zaj pa še nismo tolk govorli.«

Ka se pa z zaposlenimi recimo pogovarjate? O kakih stvareh?

C: »Ja, to stalno kaj an drujga potracamo no malo, pa da se nasmejimo. Pa tudi doskrat pridejo todi k malci pa tak, so prišle no, da so prišle k mn, da sm mro na gitaro zašpilat pa zapet al pa sm mro jt dov tja na hodnik spoda pr mizi, da sm spoda igrav, da so čule pa tudi stanovalci. Je blo tk kr povno.«

Ka bi se dejansko vi recimo želeli z njimi pogovarjat, z zaposlenimi?

C: »Ja, o napredku. Pa da bi mi še v naprej tk pomagale, ko zaj. No da bi tole se prvo ... No, da bi računalništvo znau, to je ta glavno. Tsto bi mi vlko naredli zaj. Drugo pa tk vse, da karkoli zahtevam pa kaj rabim grem h njim, dobim. Tk da nudijo skos vse.«

Ka vam pa pomenijo zaposleni?

C: »Jo, vse. Tk ko skor družina. Ja to smo ena vlka družina, tu v domo. Ja saj pride v mes tudi kaj tk, samo med zaposlenimi to ni kaj, med sstanovalci saj smo različni. En je tk, drugi je tk, da je bol živčn, drugi ni, tk da ...«
S kom v domu se pa poleg svojcev vaših pa sstanovalcev pa zaposlenih recimo še družite? A se s kom ostalim še?

C: »Ja, s sstanovalci, ne. Je pa to gr okrog ... Tole v Prevalah, ko sm bil zdrav, to sm js bil strasten sadjar. Sm vlko sadja obrezuvo. To od nekdanjih strank prej popoldan, gr okuvo, tk na jesen al pa spomlad so zuna kje pa me povabijo na kozarc vina, al pa kavico pa se mavo pogovorimo pa kak nasvet potrebujejo od mene, kk bi naredli to pa ono. Pa jim dam pa grem.«

Ka pa vam pomeni recimo njihova družba?

C: »Ja, zelo vlko mi pomeni. Da pozabim na težave pa vse, ko se malo pošalimo pa tk, pa še rečemo zaj pa tudi vse druge o sadju pa eno in drugo. Da mam pogovore, tk da tsto vse vstran pustimo, tk da.«

Kk se pa počutite zdaj v domu starejših, ko ste?

C: »Ja, zelo dobro.«

A ste osamljeni zdaj?

C: »Ne, tst pa ne. Tst mam pa polno prjatlc pa prjatlov tu, da nism malo ne osamljen.«

A bi si želeli recimo družiti tut z več ljudmi?

C: »Eja, tk tu nt se tk z vsemi družim. Čisto z vsemi se to družim. Ko vsak hoče neka met pa ...«

Kdo od teh ljudi torej svojcev, sstanovalcev pa zaposlenih pa starih prijateljev, kdo vam pomeni največ?

C: »Ja tsti, ker mi najbolj gre na roke, da mi pomaga. Saj mam tole tut par stanovalk, da mi ... Ko sm bil bolan, da so mi todi skuhale pa prnesle kar mi treba, da so mi postregle. Ene tri so take da ... Saj če bi tut drugim reko, bi tudi ... Samo ko je večina tole da ležijo, ko sami rabijo pomoč.«

Kdo vam pa od tih pomeni najmanj? Od sstanovalcev, vaših svojcev, zaposlenih pa starih prijateljev?

C: »To ne. Je vse tk kk je blo, no pa ... Tk je blo, kkr je prej blo. Tk da ni ... V bistvu ka je onih prjatlnov tam, sosedov, sm tk reko, da tam mi nič ne pomeni. Tam je zabrisano vse, tk da ...«

A je za vas na splošno pomembno, da mate stike z ludmi okrog sebe?

C: »Jo, to pa je. Da ... Če bi tk bil sam, bi vlko bol bolezen nadaljevava pa slabši bi se počuto. Tk pa zmeri neki novega izvem, neki povem todi, kar bi želeli sostanovalci in s tem todi si kratek čas delamo, da prej mine.«

Kakšen je bil pa dejansko razlog, da ste se odločili za bivanje tole v domu?

C: »Ja, to pa zaradi bolezn, ker nisem bil samostojen več, da sem bil od drugih odvisn. In hčerke pa niso mogle me met, ko cele dneve delajo pa to, da ...«

A ste se sami odločili da grete?

C: »Jo, jo. Sam sem se odločo. Ko je prej že tk žena to bla, samo je ona prej umrla, mesec dni prej da sm js gr šov.«

Kk se pa počutite zdaj tole v domu?

C: »Izredno fajn. Izredno dobro se počutim. Saj vse mam. Je hrana v redo. Osebj v redo todi. Sostanovalci, da mam dobre stike z njimi pa gremo skop pa kak kozarc skop spijemo, no pa zapojemo pa vice pa če kaj ustanavljajo po hodniko če gre da morom kaj povedet jim pa zapet pa tk naprej.«

ST-211-6-Slavko-1920

Prosva bi vas, če bi mi lahko povedli, kdo od družinskih članov vas obiskuje?

S: »Ja, zaj od druge žene sin pa, pa čira. Tsta dva prideta dvakrat na kedn. Tk da drujga pa ... Prav od vone prve žene, tstih pa ni, ko sm se ločo. Od prve sm se ločo pol je pa umrva, al, pol sm pa drugo oženo. Od šte pa pridejo zaj, al.«

Ka vam pa pomeni, da prideta na obisk?

S: »Ja, kar rabim, mi prnese, al. Tk da še zmerom neka rabiš, po pa, po mi pa prnesejo, tk da.«

Kk se pa takrat počutite ko prideta na obisk?

S: »Tk vete kk je. Nimam se kaj prtožit, so kr v redo ja, da pridejo.«

Ka se pa ponavadi z njima pogovarjate?

S: »Ja, kar je kaj novga doma, al. Pa mi poveta, da sm na tekočem, al.«

Ka pa bi se želeli vi dejansko z njima pogovarjat? Kaka je vaša želja? O čem?

S: »Kkr je što, al. Kk se tle mam pa vse povem, tk da ... No što se pa tut nimam kaj prtožit. Na toplem sm, hrano mam.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujeta?

S: »Vsak kedn prideta.«

A vam to zadostuje?

S: »Ja, ja.«

Ka ponavadi skup počnete, ko ste tu v domu, ko vas obiščeta?

S: »Ka pa bi reko dreč. Ka se pogovarjamo, ka je doma, al. Js pa taj povem ka je to, povem kk se mam, al. Tk da ...«

Ka pa bi se vi recimo želeli z njimi pogovarjat? Ka je vaša želja?

S: »Ka pa vem. Kar je doma, al. Kar je pa što, si pa tk na tekočem, al. Sestre me majo rade. Tk da nimam kaj rčt, pa še zmerom kaj povem jem. Glih jutra grem zobozdravniku so zobe mi popipali, bom pa nove dobo. V

petek je pa ... Vsak mesec majo rojstne dneve, po pa me povabijo. Mam harmoniko, da morm kak komad zašpilat jim. To je vsak mesec. Po pa torto spečejo pa deci vina pa smo eno uro pa pol skop tam v jedilnici.«

A vas kaj še posebej recimo veže na dom, kjer ste prej stanovali?

S: »Ne. Ne grem nč.«

X: A nč vas ne veže kaj?

S: »Ne.«

Zaka pa ne?

S: »Eh nimam kaj, nimam več počet kaj tam. Hišo ma zaj sin od ta druge žene al, tk da nimam veze več kaj tam.«

A vas sin pa hčerka kdaj odpeleta tut domov?

S: »Ja. Poleti pa grem mavo.«

A to na vašo željo al na njuno grete domo?

S: »Ka js vem. Na njihovo, al.«

Kk se pa takrat počutite, ko ste doma?

S: »Js sem že pozabo na vse, al. Js sm se že tle prvado, tk da ...«

Koga od družinskih članov se pa še posebej razveselite, če pride recimo na obisk?

S: »Saj ne pride nobedn drugi, ko pa hčerka pa sin, od ta druge žene. Od prve ne pridejo.«

A bi radi vidli, da vas še kdo drug obišče, ko vas še ni nikol obisko tole v domo?

S: »Pridejo tot znanci moji, kar jih poznam, al. Še pridejo večkrat obiskat tot.«

X: Je kak tak, ko ste jih prej poznali pa vas ne obišče zej tole v domo?

S: »Sveda so tot, al.«

X: Pa bi si želeli, da bi vas?

S: »Če oče tk prt, tk lahk pride, al.«

Zaka pa mislite, da vas ne obiščejo recimo?

S: »Eh tk vete. Majo tot svoje stvari pač, tk da ... Ka js vem ...«

Kk pa doživljate vaš odnos z družino? Kk se zdaj razumete, ko ste tole v domo?

S: »V redo.«

A se isto, ko pa prej, ko ste še stanovali doma?

S: »Ja. Nimam se kaj prtožiti. Je kr v redo.«

Ka vam pa pomeni recimo vaša družina na splošno?

S: »Ka pa naj rečem. Kar rabim, mi prnesejo. Drugo pa tk ... Vsak ma svoje, al, zej, tk da.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domo?

S: »Se. Še zmern kak, povem kak vic, al, pa kaj, tk da vsi pridejo k mni. Vse setre pridejo pa se zlo zastopimo, ja.«

Ka pa skup z njimi počnete, s sostanovalci recimo?

S: »Saj prajim pogovarjamo se vse sorte, al, pa tk.«

Ka pa bi se recimo vi želeli pogovarjat z njimi? O čem?

S: »Ka pa vem. Kk je včasih blo, al. Kk smo se meli in tste je minvo vse. Zaj mrm pa što navezat se, na dom, al.«

Ka pa se v bistvu z njimi pogovarjate?

S: »Ka smo včasih devali, al, pa kje smo hodli, pa kk smo se zabavali pa ... Js sm harmoniko igral, al. Sm mel svoj ansambel, pa sm špilo, pa vse tk, pa po veselicah, tk da ...«

Kk pogosto se pa družite z njimi, s sostanovalci?

S: »Pa tk vsak dan, al. Vsak dan grem ene pol ure prej, pol pa dol sedimo, pa se pogovarjamo vse sorte, tk da ...«

Za ka se pa družite z njimi recimo?

S: »Ka pa vem. Edn pove ki kaj, pa drugi en vic al pa kaj, js jim pa prav dam, al pa jim še js kaj povem, pa tk, al ...«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

S: »Kr v redo je. Nimam se kaj prtožit. Je kr, je kr v redo.»

Bi lahk rkli, da ste z njimi postali prijatelj?

S: »Jo. Sm ja.«

Zaka pa mislite tk?

S: »Ja, vse me majo radi, ko se s vsakemo pogovarjamo kar je. Tk da nimam kake jeze s kermo al pa kaj. Tk da me vse radi majo, al.«

Ka vam pa pomenijo oni? Ka vam pomenijo sostanovalci?

S: »Kratek cajt je, al.«

Kk pomembni so pa za vas recimo v primerjavi z vašo hčerko pa sinom, sostanovalci?

S: »Tot, so v redo vsi. Tk da nimam kaj rčt, al.«

A ste imeli pred odhodom v dom prijatelje? Prej ko ste bli še doma?

S: »Ja, ja. Zato pa prajim, da še večbart pride ker, al. Drugač mi še kaj pove, ka je novga pa ... Smo ko so tsti prjatlni ta prvi ko so bli, so že vsi pomrli.«

Ka vam pa pomeni njihov obisk?

S: »Povejo mi vse sorte. Kar je novga, tk da vem.«

Kak odnos pa mate zdaj z njimi? A je isti še, ko pa prej ko je bil?

S: »Jo.«

Ka vam pa pomenijo ti prijatelji?

S: »Saj prajim, da zvem ka je novga, al, da mi povejo.«

Kk se razumete z zaposlenimi? Kak je po vašem mnenju odnos med vami?

S: »Vsi me majo radi, vse sestre, pa pridejo h mni, da mrom kak vic povedet, tk da ...«

Kak odnos bi si vi želeli met z njimi? A bi si želeli met drugačnega, ko pa mate zdaj?

S: »Ne. Je kr v redo zaj, tk da nimam kaj se prtožit.«

Ka pa skup z njimi počnete? Z zaposlenimi?

S: »Jo, saj prajim, da se pogovarjamo vse sorte, tk da ... Kar je, ka se tk godi pa ...«

Ka pa bi se želeli z njimi recimo pogovarjat? A mate kake želje?

S: »Ka pa vem ... Tk da ... No, mam v redo odnos z njimi, tk da ...«

Ka pa vam pomenijo recimo zaposleni?

S: »Vesel sm, da sm dober z njimi, da me radi majo.«

Kk se pa počutite zdaj v domu ko stanujete?

S: »Kr, kr v redo. Nč mi ne menka kaj, al.«

A ste osamljeni?

S: »Ne nism.«

A bi si želeli družiti recimo z več ljudmi tule v domu?

S: »Ne. Tk pridemo dole, ko gremo jest, skop. Pridemo pa se vse sorte, al ... Drugač sm pa tle pa gledam televizijo, al. Če televizije ne bi blo, to bi blo pa že bol žalostno. Taj bi smo gleda v luft, al. Tk pa gledam ka se godi, al.«

Kdo od teh ljudi, ko sem jih zdaj omenja, zaposleni, vaši svojci, tule sostanovalci pa stari prijatelji, kdo vam pomeni recimo največ?

S: »Ka vem. Kr z vsemi sem glih al, tk da nimam kake slabe. Ne vem, ka bi rajš reko ... Tti al drugi... Z vsem sm dober, vse me majo radi, tk da ...«

A je za vas na splošno pomembno da mate stike z ludmi okrog sebe?

S: »Jo, vda, tk vete da. Drugač si pa čist zapušen. Tk da se doro počutim z njimi, al.«

Kakšen je bil pa dejansko razlog, da ste se odločili za bivanje tule v domu?

S: »Žena je mi umrva. Ka pa boš. Doma ne morš sam bt, al. Drugač, če bi šov kermo sino, čeri al pa sino tot ne morta tam bt doma. Bi bil isto sam, al. Tk sm pa tle pa grem dov pa se pogovarjam z njimi, pa le mine prej, al.«

A torej ste se sami odločili, da bote šli v dom?

S: »Jo, sm bil za to. Sm kr čako, da bo dom, ko mi je že žena prej umrva, prej da je bil dom fertik.«

A vam je fajn zaj tule v domu?

S: »V redo je. Nimam se kaj prtožit. Saj prajim, na toplem sm, jesti mam, ka pa očeš več.«

ST-211-7-Jožica-1925

Zanima me, če bi mi prosim povedli, kdo od družinskih članov vas obiskuje tule zdaj v domu?

J: »Sin, pa žena njegov, pa vnuk.«

Ka vam pa pomeni, da vas oni obiščejo?

J: »Ja, fajn je.«

Kk se takrat počutite?

J: »Ja, fajn.«

Ka se pa ponavadi z njimi pogovarjate?

J: »Ja, vse sorte.«

X: O čem recimo? O kakih stvareh?

J: »Take domače rči.«

Ka pa bi se vi želeli recimo z njim dejansko pogovarjat?

J: »Nč. Nismo navajeni, da bi se politizirali.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo?

J: »Ja, vsak kedn.«

A vam to zadostuje?

J: »Jo. Ja no, ko tk ne morjo, ko hodijo vsi na šiht.«

Ka pa ponavadi skup počnete, ko vas obiščejo tule v domu?

J: »Govorimo, pa gremo mavo vonta.«

Ka pa bi si v resnici recimo želeli z njimi početi vi?

J: »Včasih, če gremo kofe pit. Kaj druga pa tk nimaš.«

A vas kaj še posebej recimo veže na dom, kjer ste prej stanovali?

J: »A vda, je doma bol lušno.«

Zaka pa recimo?

J: »Zato, ko je fajn. Smo pa ja lepo življenje meli. Z možem sma bva užejena 52 let in sma se skos zastopva. Sma lepo življenje meva.«

A vas svojci kda odpeljejo še domov?

J: »Jo, sin. Sin me domo pela.«

A to na vašo željo al na njihovo?

J: »Na mojo željo. Je pa lušno domo jt.«

Kk se pa takrat počutite ko ste doma?

J: »Ja, fajn.«

Koga od družinskih članov se pa še posebej razveselite racimo, če pride na obisk?

J: »Ja, sina mojga, pa vnuka, pa če snaha pride glih tk.«

Ka pa vam oni pomenijo?

J: »Ja, vse.«

Bi radi vidli, da vas obiščejo ker, ko vas še nikol niso tule v domo obiskali?

J: »Ja, pridejo todi. Saj tk eni morjo prt, eni pa ne morjo.«

Zaka pa mislite da tsti ne hodijo, ko vas ne obiščejo?

J: »Ko nimajo avtija. Ko pa tk vete da, če nimajo avtija da ... Po pa zaj je tut nevarno na cestah, tk da je čudno ...«

Kk torej doživljate pa vidite vaš odnos z vašo družino? Kk se razumete z njimi?

J: »Ja, fajn.«

A se isto razumete tk, ko ste se pa včasih, ko ste doma še živeli?

J: »Ja, ja isto. Še bolj ževčno je. Mi smo lepo živleje meli.«

Ka vam pa pomeni na splošno vaša družina?

J: »Ja, fajn.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domu?

J: »Jo, saj se kr razumemo.«

Ka pa z njimi počnete skup?

J: »Nč, ko ne pridemo tk v kop. Js ne najdem tk ... Nimam tk navade.«

Ka se pa z njimi recimo pogovarjate, ko se srečate? O kakih stvareh?

J: »Pozdravimo se, pa pohecamo se mavo. Kaj drujga pa ne več.«

Ka pa bi se dejansko recimo ... A bi se želeli o čem pogovarjat z njimi?

J: »Ne. Se tk nimam kaj pravhat.«

Kk pogosto se pa družite z njimi?

J: »Js tk, če kake dve tri minute.«

Za ka pa se recimo družite z njimi, ko se?

J: »Ja tejk, da cajt mine.«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

J: »Ja, saj je kr. Je kr za bit.«

A bi lahko rkli, da ste s kerim sostanovalcem postali prijatelji?

J: »Ne vem, kk bi rekva. Smo pač dori kolegani.«

Ka vam pa pomenijo recimo sostanovalci?

J: »Ja saj so fejst, vse.«

Ka pa če bi mogli primerjat z vašo družino, kk pomembni so v primerjavi z vašo družino?

J: »Ne. To pa ne morš nikjer primerjat.«

A ste imeli pred odhodom v dom starejših prijatelje? Ko ste stanovali doma?

J: »Ja.«

A vas tti prijatelji stari še kda obiščejo tule v domu?

J: »Tudi, kk ker, ja. So že stari, po si pa tut ne upajo, al.«
Zaka pa mislite, da vas obiščejo še?
J: »Ja, kolegani smo.«
Ka vam pa pomeni njihov obisk?
J: »Ja, fajn.«
Kakšen odnos pa mate zdaj z njimi, ko pridejo? A je še vedno isti, ko je bil pa včasih?
J: »Ja, še je isti.«
Ka vam pa pomenijo vaši prijatelji?
J: »Ja, kolegani smo.«
Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se z njimi razumete?
J: »Ja, vse so fejest.«
A bi želeli met drugačen odnos z njimi?
J: »Ne. Pa tk, ko se zastopmo, je pa tk fajn. Kaj druga tk ne nučaš.«
Ka pa skup z njimi recimo počnete?
J: »Ja, nč. Js kr štrikam.«
Ka pa se z njimi pogovarjate recimo? O kakih stvareh?
J: »Ja, pač tk o domo, pa o družini, pa kako je vreme.«
Ka pa bi se dejansko vi recimo želeli z njimi pogovarjat?
J: »O politiki.«
Ka vam pa pomenijo zaposleni?
J: »Ja, fajn so. Vsi so fejest. Dobri so.«
A se s kom v domu poleg vaših svojcev, sostanovalcev pa zaposlenih še družite?
J: »Ne.«
Kk se pa počutite zdaj v domu, ko stanujete?
J: »Ja, kr fajn.«
A ste osamljeni?
J: »Ja, saj ko sma dve kop, kr gre.«
A bi želeli met družbo z več ljudmi?
J: »Ne. To pa ne.«
Kdo od teh ljudi torej svojcev, sostanovalcev pa zaposlenih, kdo vam pomeni največ?
J: »Moji ldi.«
Kdo pa najmanj?
J: »Ne vem. To pa ne vem, ka bi rekva.«
A je za vas pomembno na splošno, da mate stike okrog sebe z ludmi?
J: »Bol kratek čas je, če maš družbo.«
Kakšen je bil pa dejasnko razlog, da ste se odločili, za bivanje v domu?
J: »Mogva sm jt. Zato ko so se me na možganah dve žile zatele, se je pa sin bav, da bi po štingah padva pa bi se še ubiva lahko.«
A ste se sami odločili za bivanje v domu?
J: »Ja, vda sm mrva jt. No, mož je še što bil taj, po sm pa mislava za ka ne bi šva.«
Kk se pa zdaj recimo počutite v domu? A vam je fajn?
J: »Ja, kr je. Vse je, sm dom pač ni. Najbolj lušno je pa doma.«

ST-211-8-Peter-1928

Prosva bi vas če mi povete kdo od družinskih članov vas obiskuje?

P: »Obiskujeta me oba sina. Žena je umrla. Pa vnuki, vnukinja. Ožji sorodniki, pa še včasih kakšen prjat pride.«

Ka vam pa pomeni da vas družina vaša obišče? Kk se takrat počutite?

P: »Če kter dan kerga ni, pa rečem, nekaj je narobe. Al edn, al drugi, al tretji. Majo dogovorjeno, edn mora it, ne. Tolk da ga vidim, pa rečem, adijo, lahko greš. Razumeš?«

X: »Razumem ...«

Ka pa ponavadi z njimi počnete, ko pridejo družinski člani?

P: »Pogovarjam se kako zdaj živijo, pa kdo je v hiši. Sm mel hišo in zdaj se je preselu ta starejši sin z družino v hišo. Tk da je on tam, skrbi da je vse v redu, pa sm zadovoljen.«

Ka pa bi se recimo vi želeli z njimi pogovarjat? Ka je vaša želja?

P: »Ja, rad se pogovarjam. Pa rečem dosti je. Veš kk je z vami, mladimi. Mudi se vam vedno. Ni res? Ja zaj morem bit pa še tam pa tam, pa še to pa to. Pa rečem idi. V glavnem, da si prišo me pogledat, pa sem zadovoljen.«

X: Ka pa bi se recimo želeli, da je vaša želja? A bi se o čem posebnem želeli z njimi pogovarjat?

P: »Težko je. Težko je. Ne pogovarjam se rad o zapuščini. Žena je umrla, hišo mam pa dva sina, ne. Pa edn ma svojo hišo, drugi si je kupo svoje stanovanje, da ma nič ne manjka.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo? A vam to zadostuje recimo?

P: »Ne bom se zlagal. Nimam dost obiskov, ampak vsak dan eden pride. Majo najbrž dogovor, ne. Dons grem jaz, jutr ti, po jutrnem on.«

Ka pa ponavadi skup z njimi počnete, ko pridejo sm na obisk?

P: »Pogovarjam se. Včasih vzamem kakšno pasijanso al remi, tak da mi mine tudi čas. Eno je to. Drugo pa če maš tak malo s kartami opravka morš mislit, kombinirat, ne. Veš kaj mislim? Da si duševno zaposlen.«

Ka pa bi si recimo želeli vi osebno z njimi početi? A je kaj takega, ko ne počnete pa bi si vi želeli?

P: »Če sm tu, sm samostojn, delam kar hočem. Če bi bil s kerim koli pa bi mogo pazit pa se ozirat al pa no ubogat ravno nem reko. Tu sem sam svoj gospod. Veš kaj mislim?«

Pa vas kaj slučajno veže na vaš prejšnji dom, tam ko ste prej stanovali recimo?

P: »Veže me tlk, da sma se s sinom zmenla, da pridi. Ja če bom prišo, bom prišo za 2 do 4 dni, pol pa grem nazaj. Ker če pridem domov pa je eden v službi al kaj takšnega, drugi ma tak svojo hišo ... Edn ma svojo hišo, edn pa svoje stanovanje ... Če si pa sam, kaj je s samoto, pravijo, da te ubija. Dolg čas, ne. Tu mi ni dolg čas.«

Kk se pa recimo takrat počutite, ko vas odpeljejo domov? Kaki so občutki vaši?

P: »Pridem domov, pa rečem, ja 3, 4 dni bom zdržal. So v službah, popoldan opravke in si v lastni hiši sam. Ne bom reko suženj. Sam tk zapuščenga se počutiš. Nujno je, to veš, ne morjo bit skos pr meni. Tu pa mi ni nikol dolg čas.«

Koga od družinskih članov se pa recimo še posebej razveselite, ko pride na obisk? Kdo je tak?

P: »Starejši sin skor največ za mene skrbi. Vedno vpraša kaj je. Pa vzame denarnico pa hoče kaj dat pa rečem, tu mam kovance pa so kteri tisti več vredni, sm reko, več pa ne rabim. Saj ne morš tu kaj zapravlat.«

Ka pa vam recimo ta starejši sin pomeni?

P: »Tak je, starejši sin je najbolj podoben meni. Po karakteru pa še večji od mene pa to. Pa ma dva sina, dvo metraša. Kr dost.«

Ka pa z njim počnete, ko sm pride recimo, vam na obisk? O čem se pogovarjate, o kakih stvareh, s tem sinom?

P: »Ja pove kak je, kak je oni, ko v Lublani študira. Edn hodi v zadnjo gimnazijo pa tak. To ga vedno vprašam. Pa je zadovoljen z obema. Edn je tak v gimnaziji, tk da sem ponosen, odličnjak. Pa mu rečem, da je pičlar. Pa reče, nism jaz pičlar, jaz znam. A razumeš kaj hočem povedat?«

A bi radi vidli, da vas obiščejo še ker taki recimo, ko vas še nikol niso tu obiskali?

P: »Veš kak je ... Mam mojo generacijo. Pol pa, če sm pri osemdesetih letih pa to, pa tut grejo težko v dom, ne.«

Ka vam pa recimo oni pomenijo?

P: »Trenutno nič. Ne. Ne mislim kje je edn, al drugi, al tretji. Glavno, člani družine, to se pravi sina pa vnuki pa vnukinja, prihajajo.«

Kk pa zaj doživljate recimo pa vidite vaš odnos z družino, zdaj ko stanujete v domu? A je isti ko je pa prej bil? Se isto razumete?

P: »Isto se razumemo. Nikol se kaj ne sporečemo. Nikol ne vpraša edn al drugi, komu boš pa pusto hišo, al kaj takšnega. Teh pogovorov nimamo, ne.«

Ka vam pa na splošno pomeni vaša družina?

P: »Ja, trenutno vse kar mam, ne. Kak bi reko. Dost mi pomeni. Rad jih mam.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domu?

P: »V redu. V redu. Sm eden od redkih, ki se z vsemi pogovarja. Al sm klepetulja, pa nism tak klepetulja. Dost govorim. Se vam zdi da preveč povem al kaj?«

X: »Ne, ne. Super je.«

Ka pa skupaj s sostanovalci počnete tu v domu?

P: »Kak je težko ... Včasih sm rad tarok igral, pasijanso pa remi. Tega ni ... Nobeden ... Al so na takšni stopnji ... Pogovarjam se.«

O čem se pa recimo pogovarjate z njimi? O kakih stvareh?

P: »Kak je zaj pri njih doma. Pa kaj misliš, še misliš dolgo bit? Pa večina reče ja, saj tu mi je dobro. Res je dobro. Skrb je. Hrana je. Kak bi reko, ni dobra, ampak je super hrana. Dost je. V redo je.«

Ka pa bi se recimo vi osebno želeli z njimi pogovarjat, s sostanovalci? A mate kake želje?

P: »Veš kak je. Težko je rečt ... Niso primitivni. Ampak če rečem al grema šnops al grema tarok igrat al človek ne jezi se, niso za to. Ne vem zakaj. Pri takšnih stvareh morš mislit, ne. Kteri so dolgo tu, bi reko, nekaj otopijo. Če razumeš kaj hočem rečt, ne?«

X: »Ja.«

P: »Da ne bi kak drgač grdo reko, ne. Jebe se jim za cel svet, bi reko Srb, ne. Slabovoljni so v glavnem.«

Kk pogosto se pa družite recimo s sostanovalci?

P: »Če pridem dol, vedno je kdo, da se z njim pogovarjam. Nekteri so takšni, se vsedejo za mizo, nobenga ne pogleda pa tuhta svoje. Kak bi reko. Družabnosti manjka.«

Za ka pa recimo se družite z njimi po vašem mnenju?

P: »Zakaj? Da z nekom nekaj govorim. Sam bit pa kaj, kakšne neumnosti ... Zakaj sem tak pa glih jaz pa tak ... Tega se izogibam.«

Kk se pa počutite v njihovi družbi?

P: »Ja, počutim se enakovrednega. Zaj kk bi reko ... Z nekimi se lahko več pogovarjam. Eni so pa bolj ... Ne zaprti. Tak, da se nimaš kaj z njim za pogovarjat, al. Tiste pa pustim na miru. Razumela?«

X: »Razumela ...«

A bi lahko rkli, da ste s katerimi sostanovalci postali prijatelji recimo?

P: »Ja, prijatelj je nekaj ožjega, ne. Tak prau prijatu, da bi ga isko, kje pa je on al kaj, ne. Z vsemi se poznam, z vsemi se pogovarjam. Vsi so, kak se naj pohvalim. Vsi se radi z mano pogovarjajo tut.«

Ka vam pa pomenijo na splošno sostanovalci?

P: »Kak bi reku. Z eno besedo, sotrpini, ja.«

X: Zaka pa to?

P: »Tak je, včasih maš željo. Al pa se sprašuješ zakaj je glih s tabo tak. Recimo zakaj sem obupno? Al sm bolan? Al sm? Kakšno bolezn mam, sm mel? Alshaimerja. Veš kaj je to? Takšna stvar, ko pozabljaš vse. Sam ni tak hudo, da bi vse pozablal za nazaj pa še za naprej. Tak da mislim da za enkrat se ocenim sam še trenutno dobro. Nism na tisti stopnji, ne.«

Kk pomembni pa so recimo za vas sostanovalci, če jih primerjate z vašo družino?

P: »Družina je družina, ne. Za njih sm skrbo pa me še zdaj skrbi kak jim gre. Vprašam jih, pa vnuke vprašam kak je.«

A ste imeli pred odhodom v dom starejših kake prijatelje recimo?

P: »Vsak ma prijatelja. Ampak kakšnega, da bi bil posebno navezan nanj ne. Na družino že.«

A vas tti prijatelji, ko ste jih prej meli, še kda tule obiščejo?

P: »Tu pa tam pride kateri. Ne dosti.«

Zaka pa mislite, da vas obiščejo?

P: »Dost smo bli skupaj. Bil sm pri športu. Pa se o tistem kaj menmo. Pa se sprašujem kak to, da je padu koroški šport. Recimo to mene zanima. Včasih je bil na nekem večjem nivoju, ne.«

Ka vam pa pomeni njihov obisk? Kk se takrat počutite, ko vas obiščejo ti prijatelji?

P: »Fajn, da si prišu pa upam, da boš kmalu šel. Pošteno sm reko, ne.«

Kak odnos pa mate zdaj z njimi, ko pridejo? A je isti, ko je pa včasih bil?

P: »Isti ne more bit. Ampak ga vprašam kak je pri njih doma, o članih, o otrocih, kaj delajo pa kje so, al u Lublani al doma.«

Ka vam pa pomenijo recimo ti prijatelji?

P: »Prijeten obisk. Nič več.«

A jih pogrešate tule?

P: »Ne. Tu maš silom prilike druge prijatelje, ne. Ozroma z vsemi se pogovarjam, ne. Tak da nisem izoliran, ne.«

Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se z njimi vi razumete?

P: »V redu. Zelo dobri so, skrbni. Znajo vprašat a kaj rabte, ne. A vam kaj naredim? Pa rečejo ... Pa sem si sam posteljo postlal ... Gospod, kje ste se pa naučili postiljat, je rekla sobarica, ne. Sm reko, če ti zaupam, v vojski.«

A bi želeli met z njimi drugačen odnos? Z zaposlenimi?

P: »Ne. Je v redu. Če kaj rabiš pa če morjo, ti ustrezajo.«

Ka pa skup z njimi recimo počnete? Z zaposlenimi?

P: »Počnem nič, pogovarjam pa se. Skor grdo si vprašala. Kaj počnem z njimi? Tepem jih ne. Z njimi nimam nič. Star sem že dost.«

X: A kaj skup delate tut razen tega, da se pogovarjate recimo?

P: »Bol malo. Včasih, če greš tu pa tam na delovno terapijo ... Se reče, tak za kratek čas ... Tak da nekaj delaš, sestavlaš al v glavnem, da ti možgani delajo, da morš mislit, ne.«

O kakih stvareh se pa recimo z zaposlenimi pogovarjate? O čem recimo?

P: »Veš kaj, o tem kak ... Če so ... Js sem delal v Železarni, če so bli tam, pa poznam tiste obrate pa ljudi. O tisti. Nikol pa ne vprašam kak je z vašimi doma. To je intimna stvar.«

Ka pa se bi recimo dejansko želeli pogovarjati z njimi? A je vaša kaka prav posebna želja, pa se o tem ne pogovarjate z zaposlenimi recimo?

P: »Ja veš, js sem bil več ali manj skor celo življenje s športom povezan in če se kaj o športu, da se skom kakšnega dogodka iz njihovega kraja. Al ga vprašam ti zakaj je pa ... Ti zakaj pa ... Kaj pa dela zdaj Skutnik? Je moja generacija, je odbojko tut igral.«

Ka vam pa recimo pomenijo zaposleni tule?

P: »Kaj bi reko. Zadovoljen sem z njimi. Znajo vprašat a kaj rabte, ne. Ne bi reko, sam to bi rad mel. Sami vprašajo. Kregan sm bil, ker si sam postiljam.«

A se s kom v domu poleg vaših svojcev, torej družine, pa sostanovalcev pa zaposlenih, a še s kom drugim pogovarjate recimo?

P: »Ja, če pride kakšen obisk pa h kateremu pa ga ne poznam. Eni se vmešajo vmes, js pa ne bom motu družinske stvari. Sm obziren, bi reku.«

Kk se pa zdaj počutite recimo v domu starejših?

P: »Sprejel sm takšno, kot je. Ne vprašam se zakaj glih ti. Zakaj sm bolan. Zakaj je bil tak alshaimer, da sem nogo zgubo. To so stvari, ki so prišle pa nisi kriv za to. Razumeš?«

X: »Ja.«

A ste osamljeni recimo tu v domu?

P: »Ne.«

A bi si želeli družiti z več ljudmi tut?

P: »Dost jih je. Dost jih je. Ludi se z mano radi pogovarjajo. Včasih vpraša kakšen celo za nasvet, pa kaj bi nardil. Žena se krega na mene, pa kak sem reko se mora kregat, saj si tu. Ja kak bi reko ... Včasih jih morem tolažit, da ni tk slabo, da je kr dobro, ne. Da je lahk zadovoljen, da je tak. Sem narejen tak usmiljen, tak da marsikoga znam potolažit.«

A je za vas na splošno pomembno da mate stike z ludmi okrog sebe?

P: »Je.«

X: Zaka pa?

P: »Samota te ubija. Je kratek odgovor, ne.«

Kak je bil pa dejansko razlog recimo, da ste se odločili, da bote šli v dom?

P: »Če sm doma v Kotljah, v svoji hiši, zaj ko je žena umrla, sem zapuščen. Če si pa sam pa ni lušno bit.«

A ste se sami odločili da bote šli v dom?

P: »Sam, sam. Sm reku samota te ubija. Tu nisem sam, tu mam vedno koga. Ljudje se radi z mano pogovarjajo. Celu tak vpraša ker še za kak nasvet. Doma je neka razprtija. Pa se prtožijo al kaj. Pa mu rečem, pa je hud, največ si sam kriv da je tak, ne. Mislim razsodno al humano se pogovarjam tudi.«

Kdo od teh ljudi torej vaših svojcev, sostanovalcev pa zaposlenih, kdo vam pomeni največ?

P: »Če rečem oba sinova bi skor reku se zelo zanimam za vnuke. Imam tri vnuke pa eno vnukinjo pa so pridni.«

Kdo vam pa recimo od teh ljudi recimo od zaposlenih, vaših svojcev pa tu stanovalcev najmanj pomeni?

P: »Dosti mi ne pomeni siten sosed na primer. Grem vn pa zaprem vrata. Kaj zapiraš? Luftam! Pustim malo bol odprta. Zakaj maš tak odprto, saj veš, da me lahko zebe! Kak je ... Malo je siten, ne. Ni siten. Dobro je, dost se ne pogovarjama, to je glavno. Skregama pa se nikoli. Nimama za kaj.«

ST-211-9-Terezija-1922

Prosva bi vas, če mi povete kdo od družinskih članov vas obiskuje? Od vaše družine, sorodnikov?

T: »Snaha pa trije vnuki.«

Ka vam pa pomeni, da vas obiščejo oni?

T: »Ja, to mi ja vejko pomeni, ko jih rada mam.«

Kk se takrat počutite?

T: »Jo, fajn no.«

Ka se pa ponavadi z jimi pogovarjate? O kakih stvareh?

T: »Ja, nč preveč tk kaj. Pač kk se oni majo pa js al, ko pobi so vsi fuzbalerji. Pa tk ka keru deva pa ...«

Ka pa bi se dejansko vi želeli recimo z njimi pogovarjat? A si še posebej kaj želite recimo, ko se ne pogovarjate o tistem?

T: »Ne vem, ka bi rekva.«

Kk pogosto pa se vam zdi, da vas obiskujejo?

T: »Jo, kr edn pride vsak kedn. Voni pa le cajta nima, ta drugi, ko je v trgovini, al. Je pa cele dneve. Pa dčvo ma sam tot. Nimajo cajta, ko na šiht hodijo. Snaha pride dve bart na kedn.«

A vam to zadostuje?

T: »Jo, jo. Js sm gmajtna. Ka pa drugi, ko še tejko nimajo.«

Ka pa ponavadi skup počnete, ko pridejo sm?

T: »Ja, mavo posedimo što pa govorimo. No s snahi sma što. Z vnukom pa dovta grema na kak kafe al pa čaj al pa kaj takega.«

Ka pa bi si v resnici recimo želeli z njimi počet?

T: »Nč. Ka pa naj zaj na stare lete.«

A vas kaj recimo še posebej veže na dom, kjer ste prej stanovali?

T: »Ne. Ne.«

Zaka pa ne?

T: »Smo, smo dom. Js sem tejko navajena što in se mi dopade in ne morm se odločit, da bi šva kam drugam. Nigdar ne spomnem. Mni što nč ne manjka. Hvala bogo.«

A vas svojci kda odpelejo tut domo recimo?

T: »Ja, sm že bva u Pamečah dol. Pa lansko leto sm bva pr sino v Avstriji. Mam v Avstriji dva sina.«

A to na vašo željo, vas odpelejo domo, al na njihovo?

T: »Na njihovo.«

Kk se pa takrat počutite, ko ste doma?

T: »Ja tk veš, da zravno sina se v redo počutim.«

Koga od družinskih članov se pa recimo še posebej razveselite, ko vas obišče? A je kdo tak?

T: »Ja iz Ravn že, ko sm teta, al. Iz Ravn se že razveselim. Hedo pa Edija pa one Rusove vse.«

Ka vam pa pomenijo?

T: »Ja, mni žlahta vse pomeni. Ker se pa radi mam.«

Ka pa z njimi počnete pa ka se pogovarjate, ko pridejo?

T: »Ja, vse sorte razmere. Kk se mam pa kk se oni majo.«

A bi radi vidli, da vas obišče še ker, ko vas še nikol tole ni obisko recimo?

T: »Marsi kda bi rada vidva še kerga takga, ko že dovgo nism, al. Pa srečom, če sm spoda, da še marikoga vidn, res da. Zadnč sm srečava po 30 letih al dva, ko smo devali kop na gradbenem. Ma sm tk bva srečna, ko smo pršli skop. Mož pa žena sta bva iz Dravograda.«

Zaka pa mislite, da vas tsti ne obiskujejo?

T: »Ja, pa nista vedva da sm što. No zaj pa mata nekoga, neko žlaho tu pa prideta. Ko sta me zagledava spoda ka ti misliš, smo vsi skop bli posrečeni a ne.«

Zaka pa mislite tsti, ko vas nikol niso še tole obiskali, zaka vas ne obiščejo?

T: »Nč ne študiram kaj takega. Pač ne. Saj me doma prej todi niso vejko kaj.«

Kk torej doživljate pa vidite vaš odnos z družino? Kk se razumete zdaj, ko ste tule v domu?

T: »Ja, kr. V redo.«

X: A bi lahk rkli, da se isto zastopite, ko pa prej?

T: »Isto. Isto. Isto.«

Ka vam pa pomeni vaša družina?

T: »Vse.«

Kk se pa razumete s sostanovalci tule v domu?

T: »Tut. Nigdar se z nikomer ne kregam. Ker ni moja navada, da bi se js s kom kregava. Ko to je star pregovor ... Če svoj jezik zadržiš, devetim zadržiš.«

Ka pa skup z njimi počnete? Ka delate skup z njimi, s sostanovalci?

T: »Ja nč. Z drugimi ne, ko js sm kr što, da, da mam svoje devo. Stalno pletem.«

Ka se z njimi pogovarjate recimo, če jih srečate? O kakih stvareh?

T: »Ja če kdo jamra, prajim da more potrpet. Da nikjer ni boljše kkr što. Da nč ne manjka nobenemo kaj. Svda tsti so že sromaki, ker so v pojšli, al. Al pa ker so defektni. To so resn srota, to drži. Ampak js, ko sm še kejkr tejker pr pameti, mni nč ne manjka.«

Ka pa bi se recimo dejansko ... A bi se kaj želeli z njimi pogovarjat, kake določene stvari pa ka bi z njimi želeli počet?

T: »Nč. Nč.«

Kk pogosto se družite vi z njimi?

T: »Ja, nč drgači, ko kadar dovta pridem. No ko grem jest. Taj se pogovarjamo, drugači pa nč.«

Zaka se pa recimo družite z njimi, ko se?

T: »Saj se vejko ne družim niti ... Von smo todi vejko hodili ja, na sprehode.«

X: Zaka ste se recimo takrat družili z njimi?

T: »Ja ko smo šli tk von, na izlet. Taj smo ble na Poštarskem pa na Ivarčkem pa v Slovenj Gradcu, v Črni. Mn se vse po vsodi dopade, ker prej nism hodva okolo nikol, zaj pa. Mam možnost pa grem. Dokler bom mova hodit, ko pa nem več mova hodit pa nem šva.«

Kk se pa počutite recimo v družbi sostanovalcev?

T: »Fajn. Ko me pa vsi radi majo. Hvala bogo.«

A bi lahk rkli, da ste s kerim sostanovalcem postali prijatelji recimo?

T: »Ne.«

Zaka pa ne? Zaka to niso vaši prijatelji?

T: »Ja no. Tejko prijatelni so, ko se reče sostanovalci, tk že. Saj nobene ženske pa nobenega moškega ne sovražim. Glih tk je sromak, ko more bt što, ko pa js, al. Ka pa jih naj sovražim.«

Ka vam pa pomenijo sostanovalci?

T: »Ja. Vredo vse.«

Kk pomembni so pa recimo v primerjavi z družino, sstanovalci?

T: »Ja zaj mi že što. Ja družina no, saj mi vlko pomeni, ko so le moji al, moja družina. Saj to mi res vejko pomeni. Sploh pa snaha, ko ka pa misliš, ona mi je vse in vse no.«

A ste imeli pred odhodom v dom recimo kake prijatelje? Prej, ko ste doma še stanovali?

T: »Ja, tk sm pa ja meva gra okolu dore ldi no. Prjatlce smo pa ja ble skop, kejkr sm meva cajt z njimi govort. Taj, ko sm pa na šiht hodva pa tk nism meva cajta.«

A vas tti prijatelji še kda obišejo?

T: »Ne, nč. Včasih že no, ko so što zaj v Prevalah. Ko tsti so le pomrli vsi, ko sm si js bva dora z njimi pa ko smo gra kop stanovali. Zaj je gra tk prazn tsti blok. Je pač dodelan, al. Da smo mrli vsi von jt. Smo pa šli vsi na vse kraje okolo. Ena stranka me hodi obiskat od tam.«

Zaka pa mislite, da vas hodi? Zaka pride k vam na obisk?

T: »Tk rada pride k mni, ko sma si prej dore ble.«

Ka vam pa pomeni njen obisk?

T: »Pravzaprav js sm možo njenemo teta. Bivšemo možo.«

X: Ka vam pa pomeni njen obisk?

T: »Tk veš da sm dore vole, če zagledam koga.«

Kak odnos pa mate zdaj z njo, ko pride na obisk? A je še vedno isti, ko je pa včasih bil, ko ste še doma stanovali?

T: »Ja, ja, ja. Še isti.«

Ka vam pa pomeni ona?

T: »Ja, kot prjatlca no.«

A pogrešate tte prjatlne stare?

T: »No, neke še že, vse pa tot ne. Ko so pomrli, al. Ni jih več. Ko ne morom.«

Kak je pa po vašem mnenju odnos zaposlenih do vas oz. kk se vi z njimi razumete?

T: »Što z vsemi. Tk mam občutek, da me majo vsi radi, js pa njih vse. Js jih spoštujem vse.«

Kak bi si želeli met recimo vi odnos do zaposlenih? A si drugačn odnos želite, ko ga mate pa zaj z zaposlenimi tu?

T: »Nevem ka naj rečem na to.«

Ka pa skup z njimi počnete recimo z zaposlenimi?

T: »Saj nimajo cajta z mano govort. Ko majo tejko deva al da vsaka po svojem leti okolu.«

Ka se pa recimo takrat ko majo cajt, o čem se z njimi pogovarjate?

T: »Pr mni čudno mavo se zadržujejo. Čudno mavo.«

O čem se pa takrat z njimi recimo pogovarjate? O kakih stvareh?

T: »Ne vem, kk ti naj rečem. Vse sorte pač. Kje je kira doma pa kk se ma pa čigava je pa tk naprej, jih pa ja vprašam. Drugač pa ne.«

Ka vam pa pomenijo recimo zaposleni?

T: »Ja, vse, hvala bogo, no.«

A bi se pa kaj recimo želeli z njimi počet pa se o čem konkretno pogovarjat recimo, če bi meli več cajta?

T: »Ja, svda be. Kejkr majo cajt, se pa tk pogovarjam z njimi, ko jih vejko poznam. Pa sm zadovolna, da kero spoznam. Lej, tk ko tebe zej, al. Pa ja nism vedva, da si v žlahti. Mam eno što, ko sm jo varučvava. Je 20 let mlajša, al. Pole mam eno sestro, ko sm jo tot varučvava zaj ko sm v penziji bova. Ka misliš ke sm si js takrat mislava, da bi zaj ona z mano meva nego. To sm zadovolna no ... Da je prijazna, pa vse.«

A se s kom drugim tut še pogovarjate pa družite, ko pride komo drugemo na obisk?

T: »Včasih že spoda no, da me vprašajo kk se mam pa se čudijo, ko me zagledajo. Mi vsak reče, da sm bol fejest, ko sm prej bva doma.«

Kk se pa počutite zdaj v domu starejših?

T: »Fajn.«

A ste osamljeni?

T: »Ne. Js prej bva doma bol osamlena, ko sm pa što. In cele dneve nikogarja ni bvo. Što pa sm smo tste ure no sama, po pa sma tk z Urški skop.«

A bi se želeli tu v domu družiti z več ljudmi?

T: »Niti ne. Js sm zadovolna, da lahko to delam. Ko pa to nem mova več delat, taj bom pa tk ležava.«

Kdo torej od teh ljudi, ko sm vam omena svojcev družine pa tule sostanovalcev? Kdo vam pomeni največ, pa zaposlenih?

T: »Ne vem no. Tsti, ko mi največ pomagajo pa nardijo.«

X: Kdo pa je to?

T: »Ja, sestre. Pa dole kuharce, hvala bogo. Js jih vse rada mam.«

Kdo vam pa pomeni od tih ljudi najmanj?

T: »To pa ne morm rčt.«

A je za vas na splošno pomembno, da mate pač stike z ludmi okrok sebe?

T: »Ja, mavo že no.«

Zaka pa?

T: »Tejko, da dovh cajt ni.«

Kak je bil pa dejasnko razlog, da ste se odločili za dom?

T: »Zato ker nism mova več js doma kuhat. Pa mavo sm pozabliva al, sm zasmodiva vse. Pa tam sm se stalno opekva, ko se že tresem. Pa nč ne morem kaj.«

A ste se sami odločili za dom?

T: »Sama. No pa pob me je tot nagovarjo, tsti ko zravno plačuje. Mi mre pa ja zravno dati 130 eurov.«

Kk se pa zaj počutite tule v domu?

T: »Ja, v redu. Nimam kaj.«